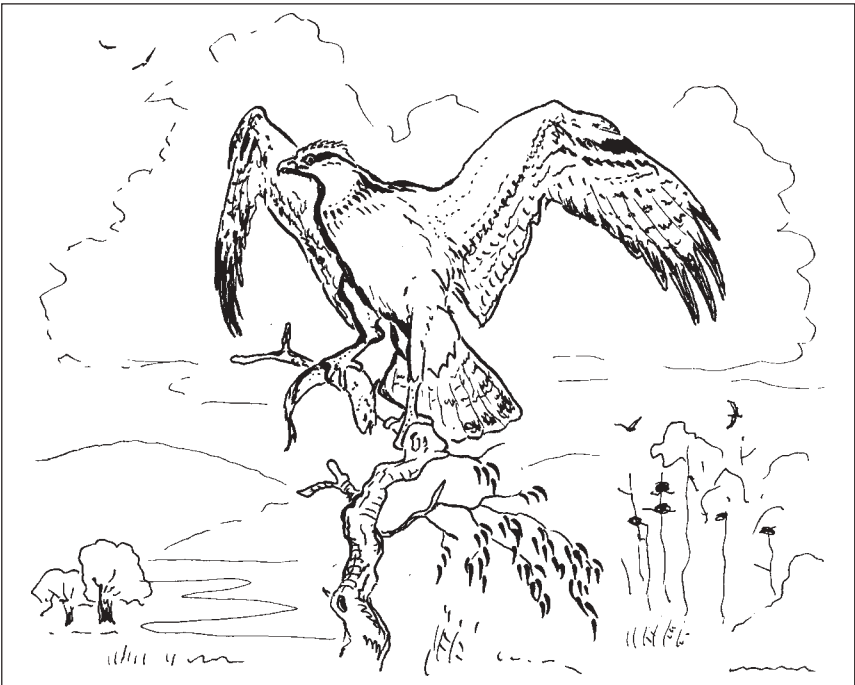

ISSN 1727-7531

АВІФАУНА УКРАЇНИ

Випуск 2

2002

Над випуском працювали:

відповідальні редактори — В.М. Грищенко, І.В. Скільський

відповідальний секретар — Є.Д. Яблоновська-Грищенко

комп'ютерний набір — В.М. Грищенко, І.В. Скільський,
Є.Д. Яблоновська-Грищенко

верстка — В.М. Грищенко

малюнок на обкладинці — С.О. Лопарев

видання та розповсюдження — І.В. Скільський

Адреса: І.В. Скільський,
а/с 532,
58001, м. Чернівці,
Україна

Address: I.V. Skilsky
P.O. Box 532
58001, Chernivtsi
Ukraine

e-mail: berkut@aquila.freenet.kiev.ua; aetos@narod.ru

http://www.geocities.com/berkut_ua/berkut.htm

Edited by V.N. Grishchenko & I.V. Skilsky

Додаток до журналу
Беркут

Avifauna of Ukraine

Supplement to the journal “*Berkut*”. Issue 2. 2002

МАТЕРИАЛЫ ПО ОРНИТОФАУНЕ СУМСКОГО ПОСЕЙМЬЯ

В.Н. Грищенко

Materials on the ornithofauna of Sumy part of the Seym river valley. - V.N. Grishchenko. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Data were collected on Krolevets and Konotop districts of Sumy region in 1976-2002. Information about rare, unnumerous and new species is presented. [Russian].

Key words: ornithofauna, Sumy region, distribution, rare species, vagrant.

Address: V.N. Grishchenko, Kaniv Nature Reserve, 19000 Kaniv, Ukraine;

e-mail: vitaly@aquila.freenet.kiev.ua.

Материал для настоящего сообщения собран в 1976–2002 гг. на территории, ограниченной селами Заболотово, Червоний Ранок, Локня, Камень Кролевецкого района и Хижки, Казацкое, Желдаки Конотопского района Сумской области. Основные наблюдения проводились в окрестностях с. Мутин Кролевецкого района, преимущественно в пойме р. Сейм. С 1981 г. они велись лишь фрагментарно. Часть собранных материалов ранее была опубликована (Грищенко, 1987, 1988, 1991, 1992, 1993, 1995, 1996а, 1996б, 1998, 1999а, 1999б, 2000).

Территория, на которой проводились исследования, расположена в северной части Лесостепной зоны, недалеко от границы с Полесьем. С востока на запад ее пересекает р. Сейм с обширной поймой. С севера к реке подходят южные отроги Среднерусской возвышенности, изрезанные многочисленными оврагами. Южнее Сейма простирается большой лесной массив – Мутинский бор. Он имеет типичные полесские черты, изобилует болотами, частично осушенными.

Серая цапля (*Ardea cinerea*). В урочище Боромля на левом берегу Сейма между селами Прилужье и Хижки (в 1975 г. здесь организован памятник природы республиканского значения “Урочище Боромля”) находится довольно крупная колония. Впервые она была обнаружена еще А. Костюченко (1927) в июле 1926 г. Он писал, что цапли загнездились в старой колонии грачей (*Corvus frugilegus*), расширив их пустующие гнезда. Число гнезд А. Костюченко не указывает, отметив лишь, что это была “огромная колония”. В 1986 г. мы обнаружили здесь 120 гнезд серой цапли и 4 гнезда белого аиста (*Ciconia ciconia*). В 1997 г. – соответственно 171 и 1. 11.06.2000 г. во время экспедиции по Сейму в этой колонии было учтено 150 гнезд серой цапли и 2 гнезда белого аиста (Грищенко та ін., 2001). Таким образом, можно сказать, что численность колонии колеблется в пределах 100–200 гнезд.

Рыжая цапля (*A. purpurea*). Редкий залетный вид. 13.04.1980 г. мертвая птица была найдена на опушке небольшого леса в овраге у с. Мутин. 23.08.1981 г. одна особь наблюдалась в стае серых цапель, кормившихся в пойме р. Сейм между селами Мутин и Новомутин. 5.08.1994 г. рыжая цапля отмечена на лугах возле урочища Боромля.

Кваква (*Nycticorax nycticorax*). По данным А. Костюченко (1927), в упомянутой выше колонии цапель в урочище Боромля в 1926 г. гнездились не менее 30–40 пар. В настоящее время в Сумской области кваква является очень редким видом, никаких данных о ее гнездовании нет (Афанасьев, 1998; Кныш, 2001). 17.08.2001 г. одна птица пролетала в сумерках над лугом у с. Мутин.

Большая белая цапля (*Egretta alba*). Одиночные кочующие птицы практически ежегодно встречаются в послегнездовой период в пойме Сейма. Весной встречается гораздо реже, дважды отмечались единичные птицы: 20.04.1995 г. – возле с. Мутин, 3.05.2002 г. – у с. Новомутин, 1.04.2000 г. над Сеймом у с. Мутин наблюдалась стая из 5 особей.

Волчок (*Ixobrychus minutus*). 13.07.1979 г. найдено пустое гнездо в ивняке на берегу лугового ручья у с. Камень. Оно было построено из необычного материала: в основании – тонкий настил из веток ивы, а основная часть сделана из сухих листьев, кусков стеблей и придаточных корней кукурузы, картофельной ботвы и камыша (Грищенко, 1993).

Черный аист (*Ciconia nigra*). По крайней мере, с первой половины 1990-х гг. гнездится в Мутинском бору. О его гнездовании в лесах Конотопского района писал еще В.П. Жежерин (1969). В последующие десятилетия никаких данных о гнездовании не было, изредка встречались лишь одиночные птицы. Вполне вероятно, что в связи с общим снижением численности черные аисты перестали здесь гнездиться и вновь появились лишь когда началась новая волна расселения на юг.

27.08.1979 г. взрослый черный аист наблюдался на поле среди леса возле с. Вовчик. 16.07.1987 г. С.В. Хоменко встретил одну птицу над лесом в урочище Боромля (Кныш, 1992). 31.07.1996 г. здесь его наблюдали мы. Неоднократные поиски гнезда результата не дали. 5.07.1997 г. взрослый черный аист отмечен на лугах у с. Прилужье. Вечером, очевидно, та же птица пролетала над лугом у с. Новомутин. 24.08.1997 г. одиночный аист наблюдался на лугах у сел Новомутин и Прилужье.

23.04.1998 г. одна птица отмечена над лесным болотом южнее с. Новомутин в Мутинском бору. 8.04.1999 г. на одном из лесных болот обнаружена прошлогодняя скорлупа яйца черного аиста, вынесенная птицами из гнезда. Неподалеку от этого места находилось гнездо на сосне на краю вырубке, которое было брошено птицами после рубки леса. Судя по размерам гнезда, оно занималось не менее 3–5 лет. 28.05 обнаружено новое гнездо в заболоченном ольшанике на краю большого лесного болота. Самка насиживала кладку. В 1999 г. пара вывела 3 птенцов. В 2000–2002 гг. черные аисты регулярно наблюдались на лесных болотах южнее с. Новомутин. Всего в Мутинском бору возможно гнездование не менее 2–3 пар.

Лебедь-шипун (*Cygnus olor*). Дважды отмечался на весеннем пролете: 9.05.1981 г. – 1 птица у с. Мутин, 1.05.1982 г. – 3 птицы у с. Червоный Ранок.

Пискулька (*Anser erythropus*). Редкий пролетный вид. Наблюдалась нами только один раз – 3.05.1981 г. стая около 30 особей у с. Червоный Ранок.

Хохлатая чернеть (*Aythya fuligula*). 27.07–12.08.1981 г. на одном из луговых озер возле с. Мутин наблюдался выводок из 7 нелетных птенцов и самки. Это новый для региона гнездящийся вид. В Сумском Полесье хохлатая чернеть впервые найдена в 1978 г. (Афанасьев, 1998). Позже трижды встречались взрослые птицы на луговых озерах: 2.08.1985 г. – самка, 31.05.1986 г. – два самца, 5.09.1989 г. – самка.

Гоголь (*Bucephala clangula*). Немногочисленный пролетный вид. Несколько раз встречался весной в пойме Сейма между селами Мутин, Новомутин и Червоный Ранок: 27.03.1983 г. – два самца в смешанной стае уток; 31.03.1984 г. – 6 особей пролетали над лугом; 6.04.1985 г. – самец и 4 самки на залитых водой лугах.

Серый журавль (*Grus grus*). Обычен на обоих пролетах. В последнее время снова начал гнездиться на лесных болотах в Мутинском бору. Еще 3.06.1984 г. 11 журавлей наблюдались над поймой Сейма у с. Мутин. 1.05.1996 г. крик одиночной птицы отмечен в лесу у с. Хижки. В начале апреля 1998 и 1999 гг. мы провели учет журавлей по голосам в лесах между селами Новомутин и Вовчик. Всего здесь зарегистрировано до 10 пар. На всей же территории Мутинского бора можно предположить гнездование не менее 10–20 пар (Грищенко, 1999а). На полях и пастбищах у сел Новомутин и Вовчик неоднократно наблюдались также неразмножающиеся журавли – одиночные птицы и группы из 2–3 особей.

Осоед (*Pernis apivorus*). На гнездовании нами не обнаружен. В небольшом количестве встречается во время миграций. 29.08.1982 г. и 29.08.1983 г. одиночные птицы наблюдались в пойме Сейма у с. Мутин. 28.08.1989 г. стая из 5 пролетавших на юг осоедов отмечена над полями севернее Мутина.

Малый подорлик (*Aquila pomarina*). 20.07.1984 г. неопределенный до вида подорлик наблюдался в пойме Сейма между селами Мутин и Новомутин. 12.09.1984 г. две птицы парили над урочищем Боромля.

Пара малых подорликов гнездится в лесах к югу от с. Новомутин. В 1998–2002 гг. здесь регулярно наблюдались одиночные птицы и пара. 19.07.1998 г. на поле у с. Новомутин отмечен еще плохо летающий слеток. Поблизости держались и взрослые подорлики.

Орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*). 29.04.1997 г. над лугом у с. Мутин наблюдалась птица темной формы. 3.05.2002 г. особь темной формы отмечена на пастбище среди леса южнее с. Новомутин.

Змеяяд (*Circaetus gallicus*). Вероятно, гнездится в Мутинском бору между селами Новомутин и Вовчик. Одиночная птица наблюдалась на лесных

болотах 28.05.1999, 26.08.2002 г. змеєяд парил над лугами между селами Мутин и Прилужье.

Луговой лунь (*Circus pygargus*). Сравнительно обычный вид. Пара нерегулярно гнездится на заросших кустарниками старых торфоразработках между селами Червоный Ранок и Мутин. По всей видимости, поселение из нескольких пар существует на осушенных болотах у с. Казацкое. Здесь луговые луны встречаются постоянно, причем нередко по несколько особей. Так, 18.07.1999 г. на небольшой территории между селами Казацкое и Бочечки держались 4 самца. 30–31.07.1996 г. самка и самец наблюдались возле урочища Боромля. 12.06.2000 г. пара отмечена у с. Заболотово.

Полевой лунь (*C. cyaneus*). Редкий пролетный вид. 10.05.1981 г. в пойме р. Сейм у с. Мутин наблюдался самец. 4.10.1982 г. самка охотилась на лугах у с. Новомутин.

Кобчик (*Falco vespertinus*). Дважды наблюдались одиночные самцы в пойме Сейма у с. Мутин: 27.08.1979 г. и 24.07.1981 г.

Золотистая ржанка (*Pluvialis apricaria*). Редкий пролетный вид. 6.04.1985 г. в пойме Сейма у с. Мутин держалась стая около 50 птиц. 1.04.2000 г. на лугах между Мутином и Новомутином встречены стаи из 4, 12, 20 и 30 особей.

Тулес (*P. squatarola*). Редкий пролетный вид. В 1979 г. с 19.09 до 24.10 одиночные птицы и группы до 4 особей постоянно наблюдались на косах Сейма и пойменных озерах с илистыми берегами. Тулеса продержались до начала постоянных заморозков и выпадения первого снега. На весеннем пролете этот кулик отмечен только раз – одиночная птица 11.04.1987 г.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). Появился на гнездовании в связи с расселением вверх по течению Сейма. Впервые мы наблюдали пару куликов-сорок 27.05.1999 г. возле моста у с. Мутин. В 2000 г. пара птиц зарегистрирована 25.04. В эти годы попытки гнездования нами не отмечались. Если они и были, то оказались unsuccessful. Ни в июне, ни в июле куликов-сорок здесь уже не было. 3.05.2002 г. пара птиц была обнаружена на большой песчаной косе на правом берегу Сейма у с. Мутин. Самка насиживала кладку из 4 яиц, самец держался поблизости. Загнездились кулики на той же косе, на которой существует небольшая колония малых крачек (см. ниже), примерно за 30 м от воды. Гнездование было успешным. 23.07 мы наблюдали здесь взрослую и молодую птиц, а 25–26.07 – двух взрослых и молодую птицу. Кулики держались поблизости от косы, на которой гнездились, не удаляясь от нее дальше нескольких сотен метров даже при сопровождении птиц наблюдателем.

Поручейник (*Tringa stagnatilis*). До начала 1980-х гг. отдельные пары гнездились в смешанных колониях чибисов (*Vanellus vanellus*), травников (*Tringa totanus*) и больших веретенников (*Limosa limosa*) на лугах у с. Му-

тин. 6.06.1984 г. одна тревожащаяся птица еще наблюдалась у лугового озера возле с. Мутин. В последнее время на гнездовании нами не отмечался. В небольшом количестве встречается на весеннем пролете.

Щеголь (*T. erythropus*). Редкий пролетный вид. Одиночные птицы несколько раз наблюдались в пойме Сейма между селами Мутин и Новомутин: 29.08.1983 г., 25.08.1999 г., 25.07.2002 г.

Мородунка (*Xenus cinereus*). 1.05.1983 г. три птицы отмечены в пойме Сейма возле с. Мутин. 1.05.1996 г. пара токовала на лугах у с. Новомутин.

Дупель (*Gallinago media*). В первой половине 1980-х гг. одиночные птицы наблюдались на весеннем пролете и изредка в гнездовой период на лугах у сел Мутин и Камень. В последние годы мы дупелей не отмечали.

Вальдшнеп (*Scolopax rusticola*). 11.06.2000 г. “тяги” одной птицы отмечена на опушке пойменного ольшаника между селами Заболотово и Червоний Ранок.

Большой кроншнеп (*Numenius arquata*). Регулярно встречается в небольшом количестве на весеннем и осеннем пролетах. Обычно это одиночные птицы или группы до 3–5 особей. 23.07.1984 г. над лугом у с. Мутин пролетала стая из 35 кроншнепов.

Турухтан (*Philomachus pugnax*). На гнездовании достоверно не обнаружен, но 14.06.1986 г. на лугах у с. Мутин мы наблюдали самку, которая вела себя как птица, отводящая от выводка.

Клуша (*Larus fuscus*). Залетная птица наблюдалась над затопленными во время половодья лугами между селами Мутин и Новомутин 21.04.1994 г.

Малая крачка (*Sterna albifrons*). Малые крачки были обнаружены на большой косе правого берега Сейма у с. Мутин в 1979 г. 19.08 мы наблюдали здесь взрослую и молодую птиц. В 1980 г. на косе гнездились 2–3 пары крачек, в 1981 г. – 5–7 (Грищенко, 1988). В дальнейшем на протяжении 20 лет малые крачки гнездились здесь практически ежегодно, несмотря на довольно значительное беспокойство людьми и скотом. В отдельные годы они даже оставляли это место и пытались гнездиться на других косах выше по течению, но всегда безуспешно, поскольку условия там были еще хуже. Выше с. Камень на Сейме больших песчаных кос вообще практически нет (Грищенко та ін., 2001). Численность колонии колебалась в пределах 2–7 пар, возможно, в отдельные годы доходила до 10 пар. Максимальное количество птиц в колонии мы наблюдали 20.07–7.08.1981 г. – около 30 взрослых и молодых крачек. 31.05.1982 г. здесь держалось более 20 взрослых птиц, брачные игры были в разгаре. 10.06 была обнаружена первая кладка с 3 ненасиженными яйцами. 13.06.1983 г. в колонии учтено около 15 птиц, кладок еще не было. 11.06.2000 г. в колонии наблюдались 4 пары, были найдены 3 гнезда с полными кладками (Грищенко та ін., 2001).

Речная крачка (*S. hirundo*). Встречается только как залетный вид. 25.05

и 10.06.1979 г. одиночные птицы наблюдались в пойме Сейма у с. Мутин. 31.05.1982 г. одна птица некоторое время держалась в колонии малых крачек. 3.06.1985 г. речная крачка пролетала вниз по течению Сейма у с. Мутин. 12.06.2000 г. две птицы отмечены у с. Желдаки.

Белошекая крачка (*Chlidonias hybrida*). Изредка встречается на весеннем пролете в пойме Сейма.

Болотная сова (*Asio flammeus*). 12.06.2000 г. одна птица наблюдалась в прибрежном ивняке у с. Заболотово.

Сизоворонка (*Coracias garrulus*). До конца 1970-х гг. была сравнительно обычным видом. Сизоворонки чаще всего устраивали гнезда в глинистых обрывах на крутых склонах правого берега речной долины и по многочисленным оврагам к северу от с. Мутин. 27.08.1979 г. одна птица наблюдалась также на поле среди леса у с. Вовчик. В дальнейшем сизоворонка перестала встречаться, что связано с общим падением ее численности в регионе (Книш, Матвієнко, 1995). Возле с. Мутин последний раз наблюдалась в гнездовом биотопе в мае 1981 г. 15.05.1982 г. одну птицу мы еще видели возле с. Алтыновка Кролевецкого района.

Желна (*Dryocopus martius*). Встречается в лесном массиве Мутинский бор. Между селами Новомутин, Прилужье и Вовчик гнездится не менее 3 пар. В последние годы появился также в байрачных лесах к северу от Мутина.

Рогатый жаворонек (*Eremophila alpestris*). Редкая зимующая птица. 11.02.1980 г. стайка из 4 особей наблюдалась на окраине с. Мутин. 8.03.1982 г. стая около 30 птиц кормилась на проталинах на лугах у с. Мутин. 20.03.1982 г. здесь же отмечены стаи из 10, 16 и 20 жаворонков.

Луговой конек (*Anthus pratensis*). В небольшом количестве гнездится на влажных лугах у с. Мутин.

Желтоголовая трясогузка (*Motacilla citreola*). До 5–10 пар гнездится на болотистых лугах возле с. Мутин. Впервые самец наблюдался 20.04.1980 г. С тех пор желтоголовые трясогузки встречаются ежегодно.

Серый сорокопуд (*Lanius excubitor*). В небольшом количестве ежегодно зимует. 19.01.1985 г. мы наблюдали охоту сорокопуда на большую синицу (*Parus major*) прямо возле домов в с. Мутин. Сорокопуд поймал ее, но, испугавшись человека, выпустил.

Чернолобый сорокопуд (*L. minor*). На протяжении последних 20 лет численность значительно сократилась. Еще в первой половине 1980-х гг. вид был сравнительно обычен, только в окрестностях с. Мутин ежегодно гнездилось не менее 3–5 пар. Впоследствии он стал встречаться все реже, и уже в 1990-е гг. отмечались лишь единичные птицы раз в несколько лет.

Кедровка (*Nucifraga caryocatactes*). 16.10.1977 г. одна птица наблюдалась в овраге у с. Мутин.

Ястребиная славка (*Sylvia nisoria*). Редкий вид. Возможно, нерегулярно гнездится. Поющие самцы несколько раз наблюдались в больших массивах кустарников в пойме Сейма.

Малая мухоловка (*Ficedula parva*). В.П. Белик и В.М. Москаленко (1993) относят эту птицу к малочисленным видам Сумского Полесья. Немногочисленна она и на исследуемой территории. 31.05.1976 г. было найдено гнездо в дупле старого ясеня в с. Мутин.

Черноголовый чекан (*Saxicola torquata*). Гнездится на исследуемой территории, по крайней мере, со второй половины 1970-х гг. Гнездо впервые обнаружено нами 22.05.1980 г. на окраине с. Мутин. В нем было 5 начавших оперяться птенцов. В этом же месте пара держалась и в 1979 г.

Обыкновенная горихвостка (*Phoenicurus phoenicurus*). Самцы неоднократно встречались в гнездовой период в с. Мутин: 10.05.1976 г., 23.05.1982 г., 6.05.1984 г. Пролетный самец отмечен 26.08.2002 г. на лугах между селами Мутин и Прилужье.

Рябинник (*Turdus pilaris*). За время наблюдений численность этого вида заметно выросла. Если в конце 1970-х – начале 1980-х гг. в с. Мутин были 2–3 колонии по несколько пар, то в 2001–2002 гг. их число достигло 8.

Белобровик (*T. iliacus*). Новый гнездящийся вид региона, расселившийся с севера. В Сумском Полесье он впервые найден на гнездовании в 1973 г. В 1979 г. эти дрозды были уже довольно обычными птицами (Белик, Москаленко, 1993). В лесостепной части Сумской области они появились еще в 1960-е гг. Распространение вида весьма спорадично (Кныш, 1996). В настоящее время на обследованной территории белобровик в небольшом количестве гнездится на заболоченных участках леса. 1.05.1996 г. в пойменном лесу между селами Прилужье и Хижки на маршруте в 1 км учтены 4 поющих самца, наблюдалась копуляция птиц. Происходит дальнейшее расселение и постепенный рост численности. Так, 30.04.1997 г. поющие белобровики зарегистрированы в двух местах возле сел Новомутин и Прилужье, где они ранее не отмечались. 11.06.2000 г. поющий самец отмечен на берегу Сейма у с. Камень.

Хохлатая синица (*Parus cristatus*). В небольшом количестве встречается круглый год в Мутинском бору.

Ремез (*Remiz pendulinus*). Летом 1978 г. найдено гнездо на ветвях вербы белой на берегу старого русла Сейма возле с. Мутин. Поблизости от гнезда держался выводок ремезов. 22.04.1983 г. одна птица наблюдалась в ивняке в пойме Сейма у с. Мутин.

Зяблик (*Fringilla coelebs*). Изредка зимует. 3.02.1980 г. самец держался в стае домовых воробьев (*Passer domesticus*) в с. Мутин. 27.01.1984 г. стайка из 10 птиц наблюдалась у с. Мутин.

ЛИТЕРАТУРА

- Афанасьев В.Т. (1998): Птицы Сумщины. Киев. 1-98.
- Белик В.П., Москаленко В.М. (1993): Авифаунистические раритеты Сумского Полесья. 1. Passeriformes. - Беркут. 2: 4-11.
- Грищенко В.Н. (1987): К фенологии весенней миграции птиц в долине р. Сейм. - Пробл. общей и мол. биологии. Киев. 6: 39-43.
- Грищенко В.Н. (1988): О гнездовании малой крачки на р. Сейм в Сумской области. - Орнитология. М.: МГУ. 23: 207.
- Грищенко В.Н. (1991): Половозрастная структура популяции большой синицы в осенне-зимний период в Сумской области. - Мат-лы 10 Всес. орнитол. конфер., Витебск, 17-20 сент. 1991 г. Минск: Наука і тэхніка. 2 (1): 169-170.
- Грищенко В.М. (1992): Про міграції куликів у долині річки Сейм. - Беркут. 1: 86-89.
- Грищенко В.Н. (1993): Необычное гнездо малой выпи (*Ixobrychus minutus*). - Вестн. зоол. 3: 88.
- Грищенко В.М. (1995): До питання про динаміку чисельності білого лелеки на північному сході України. - Проблеми вивчення та охорони птахів: Мат-ли VI наради орнітологів Західної України (м. Дрогобич, 1-3 лютого 1995 р.). Львів-Чернівці. 37.
- Грищенко В.Н. (1996а): Семь вылетевших птенцов в гнезде белого аиста. - Беркут. 5 (1): 20.
- Грищенко В.Н. (1996б): Материалы по срокам и успешности размножения некоторых видов птиц Сумского Посеймья. - Беркут. 5 (1): 56-60.
- Грищенко В.М. (1998): До екології білого лелеки в зоні росту чисельності. - Мат-ли III конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 31-34.
- Грищенко В.М. (1999а): Рідкісні види птахів Мутинського заказника та його околиць (Сумська область). - Заповідна справа в Україні на межі тисячоліть. Канів. 110-111.
- Грищенко В.Н. (1999б): Наблюдения за миграцией гусей в Сумском Посеймье. - Беркут. 8 (2): 234-235.
- Грищенко В.Н. (2000): Белый аист в Сумском Посеймье. - Белый аист в России: дальше на восток. Калуга: Центр "Кадастр". 202-205.
- Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко С.Д., Негода В.В., Пруденко О.Д. (2001): До орнітофауни Українського Посейм'я. - Беркут. 10 (1): 20-25.
- Жежерин В.П. (1969): Орнітофауна Українського Полесья и ее зависимость от ландшафтных условий и антрополических факторов. - Дис. ... канд. биол. наук. Киев. 1-578.
- Книш М.П. (1992): До поширення чорного лелеки в Сумській області. - Чорний лелека в Україні. Чернівці. 19.
- Кныш Н.П. (1996): О распространении и биологии гнездования дрозда-белобровика в лесостепной части Сумской области. - Мат-ли 2 конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 76-79.
- Кныш Н.П. (2001): Заметки о редких и малоизученных птицах лесостепной части Сумской области. - Беркут. 10 (1): 1-19.
- Книш М.П., Матвієнко М.С. (1995): Катастрофічний стан чисельності сиворакші на північному сході України. - Проблеми вивчення та охорони птахів. Мат-ли 6 наради орнітологів Зах. України. Львів - Чернівці. 72-73.
- Косточенко А. (1927): Гнездование кваквы (*Nycticorax griseus*, Briss) в Конотопском округе. - Укр. мисливець та рибалка. 1: 22.

Грищенко В.Н., Каневский заповедник, г. Канев, 19000, Черкасская обл., Украина (Ukraine).

НАХОДКИ ХИЩНЫХ ПТИЦ В ГНЕЗДОВЫЕ ПЕРИОДЫ 1992–1995 гг. НА СЕВЕРЕ УКРАИНЫ

С.В. Домашевский

Records of birds of prey in breeding periods of 1992–1995 in the north of Ukraine. - S.V. Domashevsky. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Distribution of birds of prey was studied during pedestrian routes in 3 northern regions of Ukraine. 46 nests were inspected. Short data about found birds are presented. [Russian].

Key words: birds of prey, Northern Ukraine, distribution, breeding, ecology.

Address: S.V. Domashevsky, Zhukov str. 22/42, 02166 Kyiv, Ukraine;

e-mail: utop@iptelecom.net.ua.

Основная работа по учету гнездящихся хищников была проведена в Киевской области, частично – на территории Житомирщины и Черниговщины. Исследования проводились на пеших маршрутах и представляли собой учеты всех встреченных видов хищных птиц на переходах. Принимались во внимания элементы поведения птиц, которые подсказывали вероятность или возможность гнездования. На участках, где были встречены птицы, иногда проводились поиски гнезд, найденные гнездовья, по возможности, обследовались. Было осмотрено 46 гнезд. Некоторые из них были под наблюдением в последующие сезоны.

Одним из методов проведения учетов хищных птиц является выслеживание их с помощью оптики на открытых местах, например, на какой-нибудь возвышенности, с дерева, холма, располагающихся возле обширных вырубок, лесных полян, лугов, сельхозугодий, которые в той или иной степени соприкасаются с лесными массивами. Здесь птицы, как правило, охотятся, задерживаясь подолгу, или пересекают местность при перелете от охотничьих территорий к гнездовьям. Так что подобный способ наблюдений очень удобен при изучении хищных птиц.

КИЕВСКАЯ ОБЛАСТЬ

Осоед (*Pernis apivorus*). Киево-Святошинский р-н: 25.07.1992, окр. с. Хотов. В лиственном островном лесу наблюдалась одна особь.

Обуховский р-н: 4.06.1992, окр. с. Таценки. При обследовании пойменного леса р. Стугна отмечена гнездовая пара. Птицы наблюдались во время брачных игр.

Вышгородский р-н: 11.06.1993, окр. с. Лебедивка. В смешанном лесу с земли была вспугнута птица.

Вышгородский р-н: 11.06.1993, окр. с. Жукин. На обширном участке

высохшего болота, окруженном смешанным лесом, в парящем полете отмечена особь.

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Черногородка. В пойме р. Унава над лесом отмечена токующая пара.

Киево-Святошинский р-н: 21.05.1995, окр. с. Жорновка. Над лесным участком, расположенном в пойме р. Ирпень, отмечена токующая пара.

Киево-Святошинский р-н: 21.05.1995, окр. с. Заборье. Учтено 2 пары осоедов.

Бориспольский р-н: 26.05.1995, окр. с. Старое. Отмечена над лесом одна птица.

Черный коршун (*Milvus migrans*). Обуховский р-н: 4.06.1992, окр. с. Таценки. В пойменном лесу р. Стугна найдено гнездо с тремя крупными птенцами. Расположено на дубе, на высоте около 18 м. В лотке гнезда находились куски бумаги, шерсть, остатки гнезда зяблика (*Fringilla coelebs*), пачка от сигарет.

Бориспольский р-н: июнь 1992, окр. с. Кийлов. В пойме Днепра в лиственном лесу на дубе найдено гнездо с пятью птенцами.

Броварской р-н: 29.06.1993, окр. с. Погребы. На отстойниках ТЭЦ пара охотилась на лягушек, добычу относили в лес в одном направлении. Впервые на этом месте пара отмечена в 1987 г.

Обуховский р-н: 16.04.1994, окр. с. Таценки. В пойме р. Стугны пара носила стройматериал для гнезда.

Броварской р-н: 6.04.1995, окр. с. Погребы. Пара носила стройматериал для гнезда.

Вышгородский р-н: 30.04.1995, окр. с. Сычовка. В пойме р. Жидок, на лугу отмечена парившая птица.

Киево-Святошинский р-н: 21.05.1995, окр. с. Заборье. На рыбопроизводных прудах отмечена одна птица.

Бориспольский р-н: 26.05.1995, окр. с. Старое. Вблизи рыбопроизводных прудов охотхозяйства в течение дня часто отмечалась одна птица.

Бориспольский р-н: июнь 1995, окр. с. Вороньков. На скотомогильнике, расположенном у края леса, отмечена одна птица.

Луговой лунь (*Circus pygargus*). Вышгородский р-н: 17.06.1993, окр. с. Лебедивка. На пойменных лугах Днепра (Киевское водохранилище), частично используемых под сельхозугодья, неоднократно в течение дня наблюдалась охотящаяся самка.

Фастовский р-н: 21.05.1995, окр. с. Дзвонковое. В пойме р. Ирпень на лугах наблюдался взрослый самец.

Окр. г. Фастова: апрель 1995. На территории сельхозугодий, среди зарослей травы, найдено гнездо с 4 яйцами.

Болотный лунь (*C. aeruginosus*). Обуховский р-н: 4.06.1992, окр. с. Таценки. В пойме р. Стугна отмечены 2 пары.

Васильковский р-н: 6.06.1992, с. Марьяновка. Наблюдалась передача добычи самцом самке на гнездовой территории.

Вышгородский р-н: 27.06.1993, южнее с. Сухолучье. На прудах рыбхоза наблюдалась передача корма самцом самке.

Фастовский р-н: июнь 1993, окр. с. Кощиевка. В пойме р. Унава отмечена территориальная пара.

Вышгородский р-н: 26.03.1994, окр. с. Сухолучье. На прудах охотились 2 пары луней. Там же: 16.05 токует два самца.

Броварской р-н: 22.04.1995, окр. с. Леточки (Залесское охотхозяйство). На лесном обширном болоте отмечена одна пара.

Вышгородский р-н: 30.04.1995, окр. с. Сухолучье. На прудах рыбхоза учтены 2 пары, строящие гнезда.

Вышгородский р-н: 1.05.1995, окр. с. Толокунь. На прудах рыбхоза отмечена одна пара.

Киево-Святошинский р-н: 21.05.1995, окр. с. Заборье. На прудах рыбхоза отмечены 2 пары.

Бориспольский р-н: 26.05.1995, окр. с. Старое. На прудах рыбхоза держались 2–3 пары.

Окраина г. Киева: июнь 1995, Осокорки. В районе дач на заросшем тростником озере держалась пара.

Бориспольский р-н: июнь 1995, окр. с. Вишенки. В пойме Днестра отмечены три пары.

Васильковский р-н: июнь 1995, с. Марьяновка. На пруду установлено гнездование 2 пар.

Бориспольский р-н: июнь 1995, окр. с. Кийлов. В пойме Днестра на обширном заболоченном участке отмечено 7 пар.

Змеяяд (*Circaetus gallicus*). Вышгородский р-н: 12.06.1993, окр. с. Жукин. На обширном высохшем болоте, окруженном смешанным лесом, неоднократно наблюдалась пара в полетах и во время охоты.

Вышгородский р-н: 27.06.1993, окр. с. Сухолучье. В пойме нижнего течения р. Жидок наблюдалась удачная охота змеяяда на ужа. Заглотив змею более чем наполовину, птица улетела к югу от места охоты.

Броварской р-н: 22.04.1995, окр. с. Леточки (Залесское охотхозяйство). На обширном заболоченном лугу, окруженным лиственным и сосновым лесом, в течение дня учтены 2 птицы, из которых одна охотилась. Обе перемещались в северном направлении. Возможно, это были пролетные особи, но биотопы здесь пригодны для гнездования змеяяда.

Вышгородский р-н: 29.04.1995, окр. с. Сухолучье. В пойме нижнего течения р. Жидок наблюдалась охотящаяся птица.

Вышгородский р-н: 30.04.1995, окр. с. Сычовка. На пойменном лугу у р. Жидок охотилась одна птица.

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Перевоз. В пойме р. Унава отмечена охотящаяся птица.

Орлан-белохвост (*Haliaeetus albicilla*). Зеленая зона г. Киева: 12.02.1992, окр. пос. Конча-Заспа. В заболоченном ольшанике на вершине одиноко стоящей мертвой ольхи на высоте 10 м найдено гнездо. Здесь же отмечена взрослая птица.

Вышгородский р-н: 12.06.1993, окр. с. Жукин. Над обширным высохшим болотом наблюдалась взрослая птица, преследуемая канюком (*Buteo buteo*).

Вышгородский р-н: 17.06.1993, окр. с. Лебедивка. На лугу поднята отдыхавшая взрослая особь. Птица улетела в участок старого соснового леса, где была испугнута с дерева. Здесь же, на вершине сосны, на высоте около 20 м найдено гнездо.

Вышгородский р-н: 27.06.1993, окр. с. Сухолучье. В сосновом лесу, в верховьях прудов рыбхоза, на высоте 17 м в ведьминой метле найдено гнездо, взрослая птица сидела рядом. Гнездо новое, по всем признакам было видно, что в этом сезоне птицы не имели птенцов. Диаметр гнезда 122 x 134 см, высота гнезда 33 см, глубина лотка 7 см. Лоток был выстлан ветками хвойных деревьев и пучками травы. Это гнездо было снова обследовано 26.03.1994. На гнезде самка сидела плотно, слетела, когда наблюдатель влез на дерево, летала над гнездом, тревожно кричала. В гнезде находилось 2 птенца и неоплодотворенное яйцо (сдано в фонды Зоологического музея НАН Украины). Старшему птенцу было около 1,5 недель, младшему – 5–7 дней. В гнезде обнаружены остатки 2 лещей (*Abramis brama*) по 150 гр. и судак (*Stizostedion lucioperca*) 80 гр. – все без головы. Повторное обследование гнезда было произведено в этом сезоне 16.05. Птенцы очень крупные. Взрослые птицы с криками кружили над гнездом. В гнезде лежал карп (*Caprio caprio*) длиной 25 см и остатки ежа (*Erinaceus europaeus*). 29.04.1995 г. это гнездо на сосне не обнаружено. Птицы переместились на болотистый участок в 300 м от него. Новая гнездовая постройка размещалась на большой ольхе в основании боковых ветвей на высоте 18 м. В гнезде выявлены 3 птенца, старшему из которых было около месяца. Здесь же лежали остатки карпа, рыба чешуя, кости небольшой нырковой птицы.

Броварской р-н: 22.04.1995, окр. с. Леточки. На большом заболоченном лугу с сетью больших озер, окруженном лесом, в течение дня наблюдалась пара орланов. Птицы садились на деревья, летали над лесом. Одна из птиц долго и упорно гонялась за одним из черных аистов (*Ciconia nigra*), которые тоже держались парой.

Бориспольский р-н: 26 и 27.05.1995, окр. с. Старое. В течение двух дней

над прудами рыбхоза наблюдались взрослые орланы, которые с добычей уходили вниз по Днепру.

Бориспольский р-н: июль 1995, окр. с. Процев. В пойме Днепра на заболоченных участках часто отмечались взрослые и уже покинувшие гнездо орланы.

Могильник (*Aquila heliaca*). Фастовский р-н: 11.04.1995, окр. с. Малополовецкое. На целинном участке возле лесополосы наблюдали взрослую птицу. Орел часто кричал. В предыдущие годы в этом районе в гнездовой период могильников отмечали неоднократно.

Бородянский р-н: май 1995, окр. с. Мигалки. У р. Кодра у окраины заболоченного ольшаника на высоте 22 м найдено гнездо с 2 яйцами (личн. общ. В.А. Боярского).

Подорлики (*A. clanga*, *A. pomarina*). Обуховский р-н: 16.04.1994, окр. с. Таценки. В пойменном лесу у р. Стугна отмечена пара малых подорликов, строящих гнездо на дубе на высоте 16 м.

Вышгородский р-н: 16.05.1994, окр. с. Сухолучье. Над заболоченной поймой р. Жидок отмечена парившая птица.

Броварской р-н: 22.04.1995, окр. с. Леточки. Над обширным болотистым лугом, окруженным участками смешанного и соснового леса, наблюдалась пара охотящихся малых подорликов. На своей гнездовой территории птицы преследовали орлана.

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Черногородка. В пойме р. Унава отмечена охотящаяся птица.

Бориспольский р-н: 26.05.1995, окр. с. Старое. У окраины села и над прудами рыбхоза наблюдался малый подорлик, скорее всего, одна и та же птица.

Бориспольский р-н: 28.05.1995, окр. с. Сошников. Возле лиственного леса над лугами отмечена кружившая пара.

Фастовский р-н: июнь 1995, окр. с. Червоное. В островном лесу на дубе найдено гнездо с 1 птенцом.

Бородянский р-н: 09.06.1995, окр. с. Мигалки. В ольшанике на р. Кодра наблюдалась охотящийся малый подорлик.

Орел-карлик (*Hieraetus pennatus*). Вышгородский р-н: 17.06.1993, окр. с. Лебедивка. У окраины большого лесного массива на лугах отмечена охотящаяся птица (темная форма).

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Черногородка. В пойме р. Унава над лугами отмечена пара (темная и светлая формы).

Канюк (*Buteo buteo*). Киево-Святошинский р-н: май 1992, окр. пгт Боярка. В участке соснового леса найдено жилое гнездо.

Обуховский р-н: 4.06.1992, окр. с. Таценки. В пойменном лесу у р. Стуг-

на отмечено 2 пары. На вербе найдено гнездо с 3 крупными птенцами. В гнезде находились 3 обыкновенные полевки (*Microtus arvalis*).

Вышгородский р-н: 11.06.1993. В окрестностях с. Лебедивка отмечены две гнездовые пары.

Вышгородский р-н: 12.06.1993, окр. с. Жукин. На обширном лесном высохшем болоте наблюдалась охотящаяся птица.

Вышгородский р-н: 17.06.1993, окр. с. Хотяновка. Отмечена 1 птица над лесом.

Вышгородский р-н: 27.06.1993, окр. с. Сухолучье. На болотах у рыбопородных прудов отмечена 1 птица.

Киево-Святошинский р-н: июнь 1993, окр. с. Малютинка. В сосновом лесу найдено гнездо с 3 птенцами.

Киево-Святошинский р-н: июнь 1993, окр. с. Ходосовка. В лиственном лесу найдено жилое гнездо.

Фастовский р-н: июнь 1993, окр. с. Коциевка. В лесистой пойме р. Унава учтены две территориальные пары.

Бориспольский р-н: июнь 1993, окр. с. Вороньков. В смешанном лесу отмечены 3 гнездовые пары.

Броварской р-н: 11.04.1994, окр. с. Погребы. Над ольшаником отмечена токующая пара.

Обуховский р-н: 16.04.1994, окр. с. Таценки. В пойменном лесу у р. Стugna отмечены две пары, которые токовали и охотились на лугах.

Вышгородский р-н: 16.05.1994, окр. с. Сухолучье. Над прудами рыбхоза отмечена одна птица.

Вышгородский р-н: 29.04.1995, окр. с. Сухолучье. Около рыбопородных прудов на сосне в старом гнезде ястреба-тетеревятника найдена кладка из 3 яиц. Размеры (мм): 55,5 x 44,2; 56,2 x 44,2; 54,0 x 44,2.

Вышгородский р-н: 30.04.1995 окр. с. Сычевка. В заболоченном ольшанике найдено гнездо, самка спугнута с гнезда.

Броварской р-н: 13.05.1995, окр. с. Погребы. В старом гнезде ястреба-тетеревятника, расположенном на сосне на высоте 17 м найден птенец в возрасте 4–5 дней. В гнезде лежали 3 землеройки и остатки обыкновенной гадуки (*Vipera berus*) 30 см без головы и хвоста.

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Черногородка. В пойме р. Унава отмечены 2 пары. На березе, на высоте 16 м найдено гнездо с 4 птенцами в возрасте около 16 дней. В гнезде находился обезглавленный уж (*Natrix natrix*).

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Перевоз. В пойме р. Ирпень на сосне найдено гнездо с 3 птенцами в возрасте около 12 дней. В гнезде лежали 3 целые полевки.

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Дзвонковое. В пойме р. Ирпень отмечена пара.

Фастовський р-н: 20.05.1995, окр. с. Новоселки. На лузі в поймі р. Ирпень отмечена охотящаяся особь.

Киево-Святошинський р-н: 21.05.1995, окр. с. Жорновка. Отмечены 2 пары. На сосне, на высоте 18 м найдено гнездо с 3 птенцами в возрасте около 10 дней. В гнезде обнаружены остатки серой неясыти (*Strix aluco*)

Киево-Святошинський р-н: 21.05.1995, окр. с. Заборье. Возле прудов рыбхоза учтены 2 пары.

Бориспольський р-н: 26.05.1995, окр. с. Старое. Над болотом отмечена пара, одна птица в лапах несла змею.

Украина г. Киева: май 1995, окр. с. Бортничі. В сосновом лесу отмечена пара птиц.

Бориспольський р-н: июнь 1995, окр. с. Мал. Александровка. В сосновом лесу найдено гнездо.

Курганник (*B. rufinus*). Фастовський р-н: июнь 1995, окр. с. Малополовецкое. В лесополосе на тополях найдены 3 гнезда, в которых было 2, 2 и 5 птенцов. Там же был отловлен слеток, судя по размерам, самка, которого содержал любитель птиц в г. Фастов (личн. сообщ. С. Тарахтий).

Ястреб-тетеревятник (*Accipiter gentilis*). Обуховський р-н: 4.06.1992, окр. с. Таценки. Над пойменным лесом р. Стугна отмечена взрослая самка.

Киево-Святошинський р-н: июнь 1994, окр. с. Круглик. В сосновом лесу найдены 3 гнезда с уже крупными птенцами; в первом – 2 самца и 1 самка, во втором – 3 самки; в третьем – 2 самца и самка.

Бородянский р-н: июнь 1992. На маршруте от ж/д станции Тетерев до с. Кодра протяженностью 10 км найдены 4 жилых гнезда.

Васильковский р-н: июнь 1992, окр. п. Глеваха. В сосновом лесу найдено гнездо с тремя крупными птенцами, готовыми к вылету.

Броварской р-н: 29.06.1993, окр. с. Погребы. В сосновом лесу найдено 2 жилых гнезда. В первом было 2 птенца (самец и самка) уже способные перелетать, во втором было тоже 2 птенца (самки), сидящие на ветках около гнезда. Здесь же найдены остатки лесного конька (*Anthus trivialis*), большого пестрого дятла (*Dendrocopos major*), сойки (*Garrulus glandarius*), грача (*Corvus frugilegus*), сизого голубя (*Columba livia*), серой неясыти, белки (*Sciurus vulgaris*), зайца-русака (*Lepus europaeus*).

Киево-Святошинський р-н: май 1993, окр. с. Малютинка. В сосновом лесу найдены 3 жилых гнезда.

Киево-Святошинський р-н: май 1993, окр. с. Гореничи. У поймы р. Ирпень в сосновом лесу найдено жилое гнездо на сосне.

Фастовський р-н: май 1993, окр. с. Кощивка. В сосновом лесу найдено гнездо с 3 птенцами на сосне. В соседнем смешанном участке леса отмечено гнездование на осине еще одной пары.

Киево-Святошинский р-н: май 1993, окр. пгт Боярка. В смешанном лесу отмечена пара, гнездо которой находилось на сосне.

Окр. г. Киев: июнь 1993, пгт Конча-Заспа. У вырубки наблюдалась взрослая самка.

Вышгородский р-н: июнь 1993, окр. с. Хотяновка. В смешанном лесу на сосне найдено гнездо с тремя крупными птенцами.

Г. Киев: июнь 1993, окраина жилмассива Теремки. В лиственном лесу найдено жилое гнездо.

Вышгородский р-н: 27.03.1994, окр. с. Сухолучье. Около прудов рыбхоза на сосне найдено гнездо, здесь же отмечена токующая пара. При повторном посещении 16.05 в гнезде были 2 яйца и однодневный птенец.

Обуховский р-н: 16.04.1994, окр. с. Таценки. Над пойменным лесом отмечен взрослый самец.

Киево-Святошинский р-н: май 1994, окр. с. Ходосовка. В лиственном лесу отмечена гнездовая пара.

Фастовский р-н: май 1994, окр. с. Трилеса. На дубах найдены 2 жилых гнезда.

Киево-Святошинский р-н: июнь 1994, окр. г. Ирпень. В смешанном лесу отмечены 2 пары, найдено на березе 1 гнездо.

Зеленая зона г. Киев: июнь 1994, ж/д станция ДВРЗ. На сосне найдено гнездо с 3 птенцами (2 самца и самка).

Броварской р-н: 6.04.1995, окр. с. Погребы. В сосновом лесу у старого гнезда с криками держалась пара.

Броварской р-н: 22.04.1995, окр. с. Леточки. Над лесным болотом отмечена взрослая самка.

Вышгородский р-н: 1.05.1995, окр. с. Толокунь. На прудах наблюдался взрослый самец с добычей, которую перенес в лес.

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Дзвонковое. В пойме р. Ирпень встречен взрослый самец.

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. ж/д ст. Пивни. В сосновом лесу отмечен взрослый самец.

Бориспольский р-н: 26.05.1995, окр. с. Старое. Над лесом отмечен в парящем полете взрослый самец.

Бориспольский р-н: май 1995, окр. с. Гнидин. На сосне найдено гнездо с 3 птенцами (2 самца и самка). Здесь же найдены остатки кряквы (*Anas platyrhynchos*), цыплят домашней курицы, зайца-русака.

Бориспольский р-н: июнь 1995, окр. с. Малая Александровка. Среди островного смешанного леса на сосне обнаружено гнездо с 2 птенцами (самцом и самкой). Найдены остатки домашних кур, сизого голубя, кольчатой горлицы (*Streptopelia decaocto*), зайца-русака.

Бориспольский р-н: июнь 1995, окр. с. Вороньков. В соседнем смешан-

ном лесу отмечено около 3 пар.

Зеленая зона г. Киева: июнь 1995, окр. с. Бортнички. На сосне найдено гнездо с 4 птенцами (3 самца и самка).

Фастовский р-н: май 1995, окр. с. Малополовецкое. В лиственном лесу найдены 3 жилых гнезда, все на ольхах.

Ястреб-перепелятник (*A. nisus*). Киево-Святошинский р-н: май 1992, окр. с. Круглик. В сосновом лесу найдено 3 гнезда (3, 3 и 4 птенца, личн. сообщ. В.А. Боярского).

Вышгородский р-н: 12.06.1993, окр. с. Жукин. Над обширным лесным болотом отмечена самка.

Зеленая зона г. Киева: июнь 1994, окр. с. Бортнички. На ели на высоте 4 м найдено гнездо с 4 птенцами (3 самца и самка). В гнезде были остатки щегла (*Carduelis carduelis*), зяблика (*Fringilla coelebs*), большой синицы (*Parus major*).

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Дзвонковое. Наблюдался самец, несший добычу, преследуемый мелкими воробьиными.

Балобан (*Falco cherrug*). Окраина г. Киева: 11 и 12 .04.1994, жилмассив Теремки. На высоте 100–180 м наблюдался самец.

Бородянский р-н: июль 1994, окр. ж/д ст. Тетерев. В пойме р. Тетерев наблюдался выводок из 3 птенцов (личн. сообщ. В.А. Боярского).

Окр. г. Фастова: май 1995 г. На опоре ЛЭП в старом гнезде ворона (*Corvus corax*) найдены 2 птенца (личн. сообщ. В.А. Боярского).

Фастовский р-н: май 1995 г., окр. с. Малополовецкое. Обнаружено гнездо с 3 птенцами, впоследствии кем-то разорено.

Сапсан (*F. peregrinus*). Киево-Святошинский р-н: апрель 1995, пойма р. Ирпень. Как в пойме, так и над лесом неоднократно наблюдали самца и самку (личн. сообщ. В.А. Боярского).

Бориспольский р-н: 1992 г, окр. с. Процев. Весной и летом в пойме р. Днепр неоднократно наблюдали взрослых особей.

Окраина г. Киева: 3.06.1994, ст. метро Лесная. Отмечен пролетевший самец (личн. сообщ. Г.В. Фесенко).

Чеглок (*F. subbuteo*). Обуховский р-н: 4.06.1992, окр. с. Таценки. Над поймой р. Стугна встречена одна охотящаяся на насекомых птица.

Васильковский р-н: 6.06.1992, с. Марьяновка. Наблюдалась охота чеглока на городских ласточек (*Delichon urbica*).

Зеленая зона г. Киева: 1.07.1992, п. Чапаевка. Одиночная птица охотилась за насекомыми.

Вышгородский р-н: 17.06.1993, окр. с. Хотяновка. В сосновом лесу в старом гнезде ворона найдена кладка из 4 яиц, их размеры (мм): 44,5 x 32,9; 42,5 x 33,6; 43,2 x 33,9; 42,2 x 32,8.

Вышгородский р-н: 16.05.1994, окр. с. Сухолучье. Отмечена птица, охо-

тящаяся за насекомыми над прудами рыбхоза.

Киево-Святошинский р-н: июнь 1994, окр. с. Малютинка. Отмечена пара.

Броварской р-н: 13.05.1995, окр. с. Погребы. На обширной вырубке соснового леса держалась пара птиц, издававших крики.

Окр. г. Киева: 18.05.1995 г. На территории Лесного кладбища отмечены 2 пары.

Фастовский р-н: 20.05.1995, окр. с. Перевоз. Встречена одна птица, охотящаяся за насекомыми.

Киево-Святошинский р-н: 21.05.1995, окр. с. Заборье. Над прудами наблюдалась парившая птица.

Бориспольский р-н: 26.05.1995, окр. с. Старое. Отмечена пара.

Бориспольский р-н: май 1995, окр. с. Гнидин. Над заливными лугами Днепра держалась токующая пара.

Бориспольский р-н: июнь 1995, окр. с. Чубинский. В колонии грача отмечена пара.

Бориспольский р-н: июнь 1995, окр. с. Малая Александровка. В колонии грача отмечена пара.

Бориспольский р-н: июнь 1995, окр. с. Воронков. Отмечена гнездовая пара.

Окр. г. Фастова: июнь 1995 г. На тополе в постройке серой вороны (*Corvus cornix*) найдено гнездо с 3 птенцами.

Окраина г. Киева: июнь 1995, окр. с. Бортнички. Отмечено гнездование 2 пар.

Обыкновенная пустельга (*F. tinnunculus*). Обуховский р-н: 4.06.1992, окр. с. Таценки. В пойме р. Стугна наблюдалась охотящаяся птица.

Окраина г. Вышгорода: 9.06.1994 г. У побережья Киевского водохранилища на опоре ЛЭП в постройке серой вороны найдено гнездо с птенцами.

Броварской р-н: 20.06.1994, окр. с. Погребы. В пойме р. Десна отмечено 2 пары.

Киево-Святошинский р-н: май 1994, окр. с. Малютинка. На окрестных сельхозугодьях отмечено гнездование 3 пар.

Г. Киев: май 1995, жилмассив Осокорки. На опоре ЛЭП в старом гнезде серой вороны загнездилась пара.

Зеленая зона г. Киева: май 1995, окр. с. Бортнички. Пара гнездилась на опоре ЛЭП.

Бориспольский р-н: май 1995, окр. с. Малая Александровка. В колонии грача держалась пара.

Бориспольский р-н: июнь 1995, окр. с. Вороньков. Отмечена гнездовая пара.

Окр. г. Фастова: июнь 1995 г. На тополе в старом гнезде серой вороны найдено гнездо с 3 птенцами.

Окраина Киева: июнь 1995, окр. с. Бортнички. Отмечено гнездование 2 пар.

ЖИТОМИРСКАЯ ОБЛАСТЬ

Скопа (*Pandion haliaetus*). Попельнянский р-н: 28.06.1994, окр. пгт Корнин. На Лесном водохранилище в течение дня наблюдалась охотящаяся птица.

Радомышльський р-н: май 1995, окр. пгт Бєлая Криница. На р. Тетерев и сети рыбообразных прудов неоднократно наблюдали охотящуюся скопу. Отловив рыбу, птица улетала в лес в одном и том же направлении (личн. сообщ. В.А. Боярского).

Осоед. Ружинский р-н: 16.05.1995, окр. с. Вольнополье. Над островным лиственным лесом наблюдалась одна птица.

Попельнянский р-н: 28.06.1994, окр. пгт Корнин. Около Лесного водохранилища отмечены 2 пары.

Черный коршун. Ружинский р-н: 15.05.1993, окр. с. Вчерайше. Над полем отмечена одна особь.

Попельнянский р-н: 28.06.1994, окр. пгт Корнин. Над лесом наблюдалась парившая птица.

Андрушевский р-н: 10.05.1994, окр. с. Шпичинцы, р. Постел. В лиственном лесу держалась пара, окрикивавшая наблюдателя.

Болотный лунь. Ружинский р-н: 15.05.1993, окр. с. Растивица. Отмечен самец, охотящийся над тростником небольшого пруда.

Андрушевский р-н: 10.05.1994, окр. с. Шпичинцы. Над заболоченным лугом отмечена охотящаяся птица.

Ружинский р-н: 16.05.1993, окр. с. Вольнополье. Птица охотилась над полем.

Ружинский р-н: 16.05.1994, окр. с. Дергановка. На прудах р. Растивица держится 2 пары.

Попельнянский р-н: 20.06.1994, окр. п. Попельня. Отмечен самец, охотящийся на лугу.

Попельнянский р-н: 20.06.1994, окр. с. Великие Лесовцы. В пойме р. Унава встречена охотящаяся птица.

Попельнянский р-н: 28.06.1994, окр. пгт Корнин. В верховье Лесного водохранилища учтены 2 пары. В тростнике слышны крики птенцов.

Ястреб-тетеревятник. Ружинский р-н: 15.05.1993, окр. с. Растивица. Наблюдался взрослый самец, несший из села цыпленка домашней курицы.

Ружинский р-н: 16.05.1993, окр. с. Вольнополье. Над лиственным островным лесом отмечен взрослый самец.

Ружинский р-н: 17.05.1993, с. Дергановка. Наблюдалась охота ястреба на сизых голубей.

Андрушевский р-н: 10.06.1994, окр. с. Шпичинцы. В сосновом лесу обнаружено гнездо с двумя крупными птенцами.

Попельнянский р-н: 10.05.1994, окр. с. Макаровка. У края леса держалась охотящаяся самка.

Попельнянский р-н: 20.06.1994, окр. с. Великие Лесовцы. В лесу отмечен взрослый самец, самка наблюдалась при охоте за кукушкой (*Cuculus canorus*) на поле среди леса.

Попельнянский р-н: 28.06.1994, окр. пгт Корнин, Лесное водохранилище. В сосновом лесу найдено гнездо, возле которого держались крупные слетки.

Канюк. Ружинский р-н: 16.05.1993, окр. с. Вольнополе. В островном смешанном лесу отмечена одна пара.

Попельнянский р-н: 20.06.1994, окр. п. Попельня. Над полем у края леса охотилась одна особь.

Попельнянский р-н: 20.06.1994, окр. с. Котлярка. У кромки леса охотилась одна птица.

Попельнянский р-н: 20.06.1994, окр. с. Великие Лесовцы. Возле обширной поляны в лесу держалась пара и слеток.

Андрушевский р-н: 10.05.1994, окр. с. Шпичинцы. В лиственном лесу на березе, на высоте 12 м, найдено гнездо. Самка была вспугнута с гнезда.

Попельнянский р-н: 22.06.1994, окр. пгт Корнин, Лесное водохранилище. В верховьях на правом берегу отмечена гнездовая пара.

Подорлики. Андрушевский р-н: 10.05.1994, окр. с. Шпичинцы. Над островным лиственным лесом отмечена одна особь.

Попельнянский р-н: 20.06.1994, окр. с. Великие Лесовцы. Над полем у леса встречена парившая птица.

Попельнянский р-н: 28.06.1994, окр. пгт Корнин. В верховье Лесного водохранилища часто наблюдали большого подорлика, носившего в ольшаник корм для птенцов.

Балобан. Попельнянский р-н: 20.06.1994, окр. с. Великие Лесовцы. На лесной поляне наблюдалась атака самца балобана на бегущую с добычей лисицу (*Vulpes vulpes*). Поведение сокола свидетельствовало о защите гнездовой территории.

Попельнянский р-н: 14.06.1994, окр. пгт Корнин. Около Лесного водохранилища на сосне, в старом гнезде ворона, обнаружен выводок из 3 крупных птенцов (личн. сообщ. А.П. Шкрабальюка).

Чеглок. Ружинский р-н: 16.05.1993, окр. с. Вольнополе. Птица охотилась на хрущей (*Melolontha melolontha*).

Попельнянский р-н: 28.06.1994, окр. пгт Корнин. В верховье Лесного водохранилища отмечены 2 пары.

ЧЕРНИГОВСКАЯ ОБЛАСТЬ

Осоед. Куликовский р-н: 13.06.1994, окр. с. Кладьковка. В лесистой пойме р. Десна отмечена одна особь.

Ичнянский р-н: 15.06.1994, окр. с. Бакаевка. В пойме р. Удай встречена одна птица.

Ичнянский р-н: 15.06.1994, окр. с. Дорогинка. У края смешанного леса наблюдалась одна птица.

Черный коршун. Куликовский р-н: 13.06.1994, окр. с. Кладьковка. В пойме р. Десна на лиственном участке леса отмечены 2 пары.

Луговой лунь. Окр. г. Нежина: 14.05.1992. Низинное осушенное болото Смолянка. Обнаружено гнездо, размещенное на земле в зарослях осоки и кустов вербы, в котором было 1 яйцо, а 18.05 – кладка из 3 яиц. Размеры яиц (мм): 42,8 x 34,5; 41,2 x 33,5; 42,6 x 33,0. 1.06 гнездо оказалось разоренным, в нем были остатки 4-х яиц (личн. сообщ. Ю.В. Кузьменко).

Козелецкий р-н: 11.06.1994, окр. с. Красиловка. На лугах отмечен охотящийся взрослый самец.

Болотный лунь. Козелецкий р-н: 12.06.1994, окр. с. Красиловка. В урочище Отруб у Сосинского болота отмечены 4 пары.

Козелецкий р-н: 12.06.1994, окр. с. Гальчин. На орошаемом лугу охотилась одна особь.

Нежинский р-н: 15.06.1994, окр. с. Великая Дорога. На болоте среди полей отмечены 3 пары.

Ичнянский р-н: 15.06.1994, окр. с. Бакаевка. В заболоченной пойме р. Удай учтены 5–6 пар.

Ичнянский р-н: 15.06.1994, окр. с. Дорогинка. В заболоченной пойме р. Удай отмечены 5–6 пар.

Ичнянский р-н: 16.06.1994, окр. с. Коммуна. В заболоченной пойме р. Удай отмечено 2 пары.

Ястреб-тетеревятник. Окр. г. Нежина: 10.05.1994 г. В островном лиственном лесу, окруженном сельхозугодьями, найдено гнездо на клене. В гнезде находились 4 птенца в эмбриональном наряде (личн. сообщ. Ю.В. Кузьменко).

Ичнянский р-н: 15.06.1994, окр. с. Дорогинка. В пойме р. Удай на сосне найдено брошенное гнездо с 1 ненасиженным яйцом.

Ичнянский р-н: 16.06.1994, окр. с. Коммуна. В заболоченной пойме р. Удай отмечена 1 охотящаяся особь.

Ястреб-перепелятник. Ичнянский р-н: 15.06.1994, окр. с. Дорогинка. В заболоченной пойме р. Удай над лесом отмечена 1 особь.

Ичнянский р-н: 16.06.1994, окр. с. Коммуна. В пойме р. Удай наблюдалась одна птица.

Канюк. Козелецкий р-н: 1.06.1993, окр. с. Тужар. Среди ольшаника в пойме р. Днепр на ольхе на высоте 17 м обнаружено гнездо, в котором было 2 крупных, начавших оперяться птенца.

Козелецкий р-н: 12.06.1994, окр. с. Гальчин. На лугу у лиственного леса охотилась одна птица.

Куликовский р-н: 13.06.1994, окр. с. Кладьковка. В пойме р. Десна, над лиственным лесом отмечена пара.

Ичнянский р-н: 15.06.1994, окр. с. Дорогинка. В заболоченной пойме р. Удай отмечена 1 пара.

Ичнянский р-н: 16.06.1994, окр. с. Коммуна. В пойменном лесу р. Удай отмечены 2 пары.

Змеяд. Куликовский р-н: 13.06.1994, окр. с. Кладьковка. В лесистой пойме р. Десна наблюдалась охотящаяся пара.

Ичнянский р-н: 15.06.1994, окр. с. Дорогинка. В заболоченной пойме р. Удай отмечена охотящаяся птица.

Подорлики. Прилукский р-н: 26.05.1994, окр. с. Полонки. Над пойменным лесом р. Удай отмечена птица, совершавшая брачный полет.

Козелецкий р-н: 10.06.1994, окр. с. Косачевка. Смешанный лес возле Бондаревского болота. Обнаружено гнездо на ольхе на высоте 12 м. Лоток был выстлан сухой травой и сухими листьями. В гнезде находился 1 птенец и наклонутое яйцо (личн. сообщ. Ю.В. Кузьменко).

Козелецкий р-н: 12.06.1994, окр. с. Красиловка, урочище Отруб. Отмечена 1 птица над островным лиственным лесом.

Куликовский р-н: 14.06.1994, окр. с. Кладьковка. В пойменном лесу р. Десна отмечена 1 птица.

Беркут. Козелецкий р-н: лето 1994, болото Бондаревское. В северо-западной части болота наблюдалась взрослая особь (личн. сообщ. В.А. Боярского). На этом участке беркутов в гнездовой период отмечают в течение 15 лет. 9.05.1997 г. над опушкой в северо-западной части болота отмечена взрослая птица (Грищенко та ін., 1998).

Орлан-белохвост. Козелецкий р-н: 14.03.1993, окр. с. Тужар. Ольшаник в пойме Днепра. Обнаруженное гнездо располагалось на ольхе в 16 м от земли. При повторном посещении в гнезде было выявлено 2 слетка (личн. сообщ. Ю.В. Кузьменко).

Балобан. Козелецкий р-н: 20.06.1994, окр. хут. Набильское. Над обширным лесным болотом отмечена пара круживших соколов.

Кобчик. Окр г. Нежина: 28.06.1992 г. Осушенное болото Смолянка. Найдена кладка из 4 яиц, которая располагалась в старом гнезде сороки (*Pica pica*), размещенном на кусте вербы в лесополосе. Гнездо находилось в 2,5 м от земли. Размеры яиц (мм): 36,6 x 28,5; 35,1 x 27,7; 36,4 x 28,4; 34,1 x 28,4 (личн. сообщ. Ю.В. Кузьменко).

Чеглок. Окр. г. Нежина: 21.07.1992, болото Смолянка. В верхней части

черного тополя в лесополосе вдоль мелиоративного канала в старом гнезде серой вороны обнаружены 2 птенца в густом пуховом наряде.

Куликовский р-н: 13.06.1994, окр. с. Кладьковка. В пойме р. Десна на лугах отмечена охотящаяся птица.

Обыкновенная пустельга. Окр. г. Нежина: 1.06.1992, болото Смолянка. Выявлено гнездо с кладкой, расположенное в 8 м от земли в старой постройке серой вороны на черном тополе в лесополосе вдоль мелиоративного канала. В кладке было 5 яиц (мм): 38,4 x 31,7; 37,2 x 30,8; 38,3 x 30,8; 38,0 x 31,1; 38,5 x 31,4. При осмотре 28.06 в гнезде находилось 5 полностью оперенных птенцов (личн. сообщ. Ю.В. Кузьменко).

Козелецкий р-н: 11.06.1994, окр. с. Красиловка. На лугах отмечена охотящаяся птица.

ЛИТЕРАТУРА

Грищенко В.М., Гаврилук М.Н., Яблоновська-Грищенко С.Д. (1998): Нові дані по рідкісних видах птахів існуючих і проєктованих охоронюваних природних територій межиріччя Дніпра і Десни. - Роль охоронюваних природних територій у збереженні біорізноманіття. (Мат-ли конфер., присвяч. 75-річчю Канівського природного заповідника, м. Канів, 8–10 вересня 1998 р.). Канів. 178-180.

*С.В. Домашевский, ул. Жукова, 22, кв. 42,
02166, г. Киев, Украина (Ukraine).*

ФАУНА КУЛИКІВ КОРОСТИШІВСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І.М. Полошкевич

Wader fauna in Korostyshiv district of Zhitomir region. - I.M. Polyushkevich. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Data were collected in 1985-2001. 24 species of waders were registered. [Ukrainian].

Key words: fauna, wader, Zhitomir region, rare species, vagrant, migration.

Address: I.M. Polyushkevich, 12505 Bilkiivtsi, Korostyshiv district, Zhitomir region.

Спостереження проводилися у 1985–2001 рр. Всього на території району виявлено 24 види куликів.

Золотиста сивка (*Pluvialis apricaria*). Рідкісний осінній мігрант. 7.10. 1989 р. зграйка з 12 птахів спостерігалася на посіві озимини біля с. Більківці. Один молодий птах був здобутий.

Морська сивка (*P. squatarola*). Рідкісний осінній мігрант. Відмічений лише один раз – 7.10.1999 р. на полі біля с. Козак.

Малий зуйок (*Charadrius dubius*). Нечисленний гніздовий та пролітний вид. Останні три роки постійно відмічається на гніздуванні біля с. Козак, на піщаних берегах озер біля с. Стрижівка. Пара два роки гніздиться в м. Коростишів на території РЕМ. Приліт перших птахів спостерігався 7.04.1998 р., 29.04.1999 р., 13.04.2000 р. Після підйому пташенят на крило зуйки непомітно зникають.

Чайка (*Vanellus vanellus*). Найчисельніший з куликів як під час міграцій, так і на гніздуванні. Весною часто утворює великі скупчення до 300–500 особин. Основні напрямки весняної міграції – N та NE, осінньої – SW та W. Приліт співпадає з появою перших проталин та початком повені на річках. Прилітає в березні (Полюшкевич, 1998), міграція закінчується на початку квітня. У липні молоді та дорослі птахи збираються в зграї і починають кочувати. Масова осіння міграція проходить у вересні – жовтні.

Всього на території Коростишівського району гніздиться до 120 пар чайок, чисельність останнім часом дещо знижується.

Довгоніг (*Himantopus himantopus*). Залітний вид. 2.05.1999 р. пара спостерігалася серед інших куликів на затоплених болотах поблизу від с. Козак. 23.05 і 30.05 тут трималися вже 2 пари. Спостерігалися токові польоти (Полюшкевич, 1999). Очевидно, ця зустріч пов'язана з розселенням виду на північ. У 2001 р. 2 пари виявлені на гніздуванні на відстійниках очисних споруд м. Малина (Давиденко, 2001). Протягом останніх років довгоніг знайдений на гніздуванні також у Хмельницькій (Гулай, Гулай, 1997) та Волинській (Химин, 2000) областях.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). Залітний вид. 6.04.1988 р. один птах спостерігався на полі неподалік від с. Більківці.

Лісовий коловодник (*Tringa ochropus*). Звичайний пролітний вид. Весною прилітає в квітні, осінній переліт починається в кінці липня – серпні. Птахи тримаються поодиноці або групами до 2–3 особин.

Болотяний коловодник (*Tringa glareola*). Звичайний пролітний вид. У багатоводні весни досить чисельний, восени чисельність може значно коливатися в різні роки. Весною прилітає в квітні, зустрічається як правило зграйками від 5 до 10 особин. Осінній проліт проходить у серпні – на початку вересня. Зграї більш чисельні – до 25–40 птахів. Тримається на заболочених ділянках з рідкою рослинністю.

Великий коловодник (*T. nebularia*). Рідкісний пролітний вид. Двічі відмічався весною на болотах біля с. Козак: 8.05.1999 р. – два птахи разом з іншими куликами, 29.04.2000 р. – 8 особин.

Звичайний коловодник (*T. totanus*). Звичайний пролітний вид. Останнім часом почав регулярно гніздитися біля сіл Козак і Більківці – 5–7 пар. Під

час перельотів тримається групами по 4-6 птахів. Весною прилітає в кінці березня – квітні. Головні напрямки міграції – N та NNE.

Загалом у Коростишівському районі гніздиться близько 20 пар.

Чорний коловодник (*T. erythropus*). Рідкісний пролітний вид. Двічі відмічався весною на болотах біля с. Козак: по 2 птахи 2.05.1999 р. і 29.04.2000 р.

Поручайник (*T. stagnatilis*). Рідкісний пролітний вид. Двічі спостерігався весною над болотами в урочищі Свідський куш біля с. Більківці: по 2 птахи 19.04.1998 р. та 16.04.2000 р.

Перевізник (*Actitis hypoleucos*). Під час міграцій зустрічається досить рідко. Тримається поодинокі на берегах водойм. 11.04.1998 р. один птах спостерігався поблизу с. Козак. 30.08.1998 р. перевізник тримався на невеликому ставку біля с. Студениця. У 1999 р. перший птах зареєстрований 24.04. До 23.05 ці кулики часто спостерігалися на болотах біля с. Козак. Пік чисельності відмічений 2.05. Можливе гніздування на р. Тетерів та озерах поблизу с. Стрижівка.

Турухтан (*Philomachus pugnax*). Звичайний вид під час міграцій. Весняний проліт починається як правило у квітні. У 1999 р. перший птах спостерігався 2.05, міграція продовжувалась до 24.05, пік чисельності відмічений 8.05. Восени у 1997 р. турухтани з'явилися 19.09, останніх птахів спостерігали 4.11. У 1999 р. осінній переліт проходив з 11.09 до 6.11.

Малий побережник (*Calidris minuta*). Рідкісний пролітний вид. Спостерігався лише раз – 29.08.1998 р. три кулики трималися на мілководді водойми серед пасовища біля с. Червоний Ровець. Один птах був здобутий. Вага – 18 г, довжина тіла – 133 мм, крило – 91 мм, дзьоб – 18 мм, цівка – 19 мм.

Чорногрудий побережник (*C. alpina*). Рідкісний пролітний вид. Один птах спостерігався у березні 1990 р. біля с. Студениця.

Гаршнеп (*Lymnocyrtes minimus*). Регулярно зустрічається в невеликій кількості під час осінньої міграції. В основному ці кулики зустрічаються поодинокі серед висипок бекасів. 12.10 і 18.10.1997 р. здобуті два птахи. У 1999 р. осінній проліт спостерігався з 15.09 до 16.10, у 2000 р. – з 1.10 до 15.10. Весною відмічений лише раз – 16.04.2001 р. на болотах біля с. Більківці.

Дупель (*Gallinago media*). Рідкісний на весняному прольоті і дещо більш звичайний на осінньому. Зустрічається нерегулярно. 18.08.1996 р. один птах з групи в 4 особини здобутий в урочищі Ставище біля с. Більківці. В околицях цього села дупелі відмічалися ще кілька разів: 7.09.1996 р. – 1, 26.04.1997 р. – 4. У 1997 р. осінній переліт проходив з 7.08 до 31.08. Весняний переліт у 2000 р. – з 16.04 до 14.05.

Бекас (*G. gallinago*). Звичайний пролітний і гніздовий птах. За чисельністю поступається лише чайці. Весняна міграція проходить з середини бе-

резня до другої декади квітня. Бекаси тримаються групами по 8-10 птахів на болотах та біля водойм. Осіння міграція триває з серпня до листопада. У 2000 р. останніх птахів спостерігали 11.11. Пік міграції припадає на кінець вересня – початок жовтня.

Вальдшнеп (*Scolopax rusticola*). Звичайний на осінньому прольоті і рідкісний на весняному. Чисельність з року в рік коливається. Очевидно, в невеликій кількості гніздиться. У літні місяці вальдшнепи регулярно відмічаються біля сіл Червоний Ровець, Радівка, Смолівка, у лісах поблизу м. Коростишів. Прилітає в березні, відлітає у жовтні – листопаді. У 1999 р. проліт проходив з 2.10 до 23.10. Вага здобутих куликів (г): 230, 335, 330, 330, 330.

Великий кроншнеп (*Numenius arquata*). Рідкісний пролітний вид. 8.04.1989 р. 4 птахи спостерігалися біля с. Козак. 15.08.1990 р. зграя з 10 особин пролітала над ставком в с. Студениця. У вересні 1991 р. один птах відмічений в урочищі Лісок біля с. Більківці. 6.09.1997 р. мисливець із с. Більківці В.І. Кириченко бачив кроншнепа біля с. Студениця. 8.09.1999 р. один птах спостерігався біля с. Студениця. 2.09.2000 р. В.І. Кириченко зустрів кроншнепа на зораному полі на околиці с. Більківці.

Середній кроншнеп (*N. phaeopus*). Спостерігався лише раз – 11.04.1999 р. на затоплених водою болотах біля с. Козак трималися 6 птахів.

Великий грицик (*Limosa limosa*). Нечисленний вид. В останні роки став частіше зустрічатися біля сіл Козак та Більківці. У 1999 р. весняна міграція проходила з 28.03 до 19.04. На болотах біля с. Козак відмічена пара у гніздовий період. У 2000 р. тут трималися вже 2 пари. Можливо, грицики гніздяться також біля сіл Слобідка і Радівка.

Малий грицик (*L. lapponica*). Рідкісний пролітний вид. Поодинокі птахи спостерігалися на болотах біля с. Більківці 11.04.1999 р. і 23.04.2000 р.

ЛІТЕРАТУРА

- Гулай О.В., Гулай В.І. (1996): Гніздування довгонога у верхів'ях Південного Бугу. - Беркут. 6 (1-2): 46.
- Давиденко И.В. (2001): Гнездование ходулочника в Житомирской области. - Вестн. зоол. 35 (6): 70.
- Полошкоевич І.М. (1998): Матеріали по фенології міграцій птахів у Коростишівському районі Житомирської області. - Авіфауна України. 1: 62-74.
- Полошкоевич І.М. (1999): Спостереження деяких рідкісних видів птахів у Коростишівському районі Житомирської області у 1999 р. - Беркут. 8 (2): 227.
- Химин М. (2000): Довгоніг *Himantopus himantopus* та огар *Tadorna ferruginea* – нові гніздові види на заході України. - Птицы Азово-Черноморского региона на рубеже тысячелетий. Одесса: АстроПринт. 59-60.

І.М. Полошкоевич, с. Більківці, Коростишівський р-н, 12505, Житомирська обл., Україна (Ukraine),

ДО ВИВЧЕННЯ ПОШИРЕННЯ ТА ТРОФІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ДРІМЛЮГА НА БУКОВИНІ

І.В. Скільський, О.М. Клітін, Л.М. Хлус

To study of distribution and trophic relations of the Nightjar in Bucovina. - I.V. Skilsky, A.N. Klitin, L.M. Khlus. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - The Nightjar is a breeding species of the region. In mountains it is distributed up to 1200 m a. s. l. Total numbers is estimated in 50–80 pairs. Contents of stomachs of 5 adult birds were analysed (Table). *Amphimallon solstitialis* (43,5 %), *Culex pipiens* (26,1 %) and *Barathra brassicae* (13,0 %) prevail. [Ukrainian].

Key words: Nightjar, *Caprimulgus europaeus*, Chernivtsi region, distribution, feeding.

Address: I.V. Skilsky, P.O. Box 532, 58001 Chernivtsi, Ukraine.

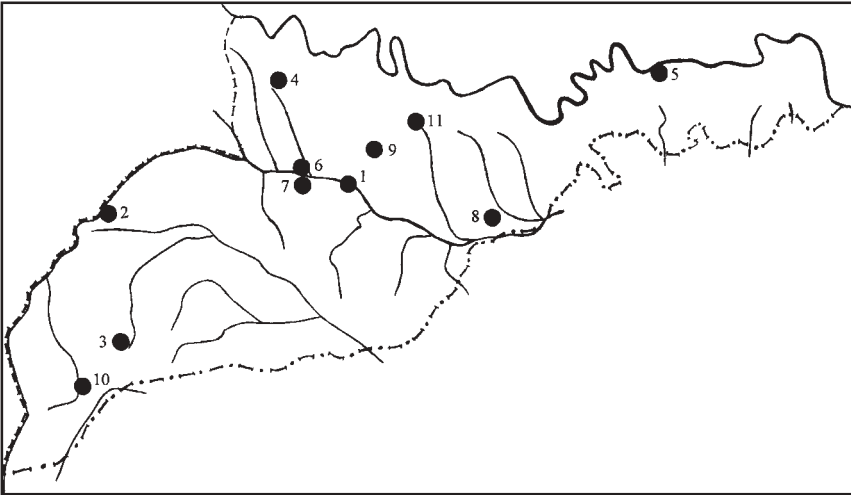
Дрімлюга (*Caprimulgus europaeus*) є одним з тих представників орнітофауни заходу України, хорологічні й екологічні особливості якого з'ясовані ще явно недостатньо. Це пов'язано зі своєрідним способом життя (птахи активні в сутінках і вночі, а вдень зачаюються на землі або гілках дерев), іншими причинами. Тому важливим є узагальнення будь-яких відомостей щодо таких видів з окремих, навіть порівняно невеликих за площею, територій.

Дрімлюга належить до гніздових, перелітних птахів Чернівецької області. Населяє різнотипні ліси з великими галявинами та порубами, іноді трапляється в садах і парках. Стосовно перебування особин виду в регіоні досліджень, наявні наступні матеріали.

1946–1948 рр. – гніздиться в межах населеного пункту та на узліссях, с. Чорнівка (Клітин, 1950). 23.06.1949 р. – виявляли в листяному лісі, там само. 7.05.1950 р. – зустрічали на окраїнах хвойного лісу та серед галявин, с. Долішній Шепіт. Імовірно 1957 р.* – самка (здобуто), околиці с. Стрілецький Кут (Ковальчук та ін., 1991). 10.06. 1961 р. – виявляли у хвойному лісі, с. Плоска. 22.06.1963 р. – самка (здобуто), ліс “Дністровської стінки”, с. Дністрівка (Третяков та ін., 1991; неопубл. матер.). 13.09. 1964 р. – самець (здобуто), буковий ліс у підніжжі г. Цецина, західна окраїна м. Чернівці (Третяков та ін., 1991; неопубл. матер.). 11.07.1985 р. – 1 ad., с. Бочківці – с. Клішківці (І.М. Горбань, особ. повід.). 12.07.1985 р. – 1 ad., м. Вижниця – с. Черногузи (І.М. Горбань, особ. повід.). 20.05.1990 р. – 1, с. Мамаївці (Новосілکا) (Орнітологічні спостереження ..., 1991). 11.07.1993 р. – 1 juv., с. Долішній Шепіт (Орнітологічні спостереження ..., 1994). 21.05.1994 р. – 1 ad., сад, окраїна с. Веренчанка (В.В. Бучко, особ. повід.). 8.05.1996 р. – 1 ad. (територіальна поведінка), острівний ліс з переважанням дуба, північніше с. Ванчиківці.

Отже, протягом гніздового періоду дрімлюга трапляється на всій території Чернівецької області – птахи зафіксовані в 11 пунктах (рис.). У гірську

* У фонди Чернівецького краєзнавчого музею чучело надійшло 30.09.1957 р. Інші, більш конкретні, відомості відсутні.

Поширення дрімлюги в Чернівецькій області в середині – другій половині ХХ ст.: 1 – м. Чернівці; 2 – м. Вижниця – с. Черногузи, Вижницький р-н; 3 – с. Долішній Шепіт, там само; 4 – с. Веренчанка, Заставнівський р-н; 5 – с. Дністрівка, Кельменецький р-н; 6 – с. Мамаївці (Новосілка), Кіцманський р-н; 7 – с. Стрілецький Кут, там само; 8 – с. Ванчиківці, Новоселицький р-н; 9 – с. Чорнівка, там само; 10 – с. Плоска, Путильський р-н; 11 – с. Бочківці – с. Клішківці, Хотинський р-н.

Distribution of the Nightjar in Chernivtsi region in the second half of XXth cent.

частину Буковинських Карпат особини виду проникають приблизно до висоти 1200 м н. р. м., хоча найбільше зустрічей відомо для району Хотинської височини та прилеглих ділянок Передкарпаття. У регіоні досліджень птахи трапляються спорадично й у невеликій кількості; сучасна чисельність, за нашими підрахунками, сягає десь приблизно 50–80 гніздових пар.

Спостереження щодо весняного прильоту дрімлюги на Буковину відсутні. Це, ймовірно, відбувається з другої половини квітня. Гніздова екологія так само практично не вивчена. Знахідка погано літаючого пташеняти на початку другої декади липня 1993 р. біля с. Долішній Шепіт (В.В. Бучко, особ. повід.) свідчить про те, що час появи яєць у кладці припадає приблизно на перші числа червня. Осінній відліт триває, напевне, протягом вересня (найбільш пізні спостереження датовані 13.09 – див. вище).

Матеріали стосовно живлення дрімлюги в Чернівецькій області зібрані нами протягом останніх десятиліть за загальноприйнятою методикою. Ви-

вчено вміст 5 шлунків дорослих особин (табл.), здобутих у кількох пунктах рівнинної та передгірської ландшафтних зон. Загалом виявлено 23 об'єкти живлення (імаго комах), які належать до 3 рядів, 5 родин і 6 видів. Кількісно домінують нехрущ червневий (*Amphimallon solstitialis*) – 43,5 %, комар звичайний (*Culex pipiens*) – 26,1 % і совка капустаєна (*Barathra brassicae*) – 13,0 %.

Отже, наведені вище відомості певним чином розширюють наші уявлення про поширення та трофічні зв'язки дрімлюги. А переважання в його раціоні шкідливих комах свідчить про те, що птахи приносять неабияку користь і заслуговують на цілковиту охорону з боку людини.

Трофічні зв'язки дрімлюги на Буковині
Trophic relations of the Nightjar in Bucovina

Компонент Component	Місяць – кількість шлунків Month – number of stomachs		
	V – 2	VI – 2	IX – 1

INSECTA

Coleoptera

Lucanidae

*Lucanus cervus** – 1 –

Scarabaeidae

Amphimallon solstitialis – 10/2** –

Melolontha melolontha 2/1 – –

Diptera

Culicidae

Culex pipiens 6/1 – –

Chironomidae

Chironomus plumosus – 1 –

Lepidoptera

Noctuidae

Barathra brassicae – – 3

* Опубліковано: Хлус та ін., 2002а, 2002б.

** Число екземплярів/кількість шлунків (exemplars/stomachs).

ЛІТЕРАТУРА

- Клитин А.Н. (1950): К фауне птиц Прикарпатья. - Уч. зап. Чернов. госуд. ун-та. Сер. биол. наук. Черновцы: Радянська Буковина. 7 (2): 163-179.
- Ковальчук Г.І., Голубева Г.А., Скільський І.В. (1991): Каталог орнітологічної колекції Чернівецького краєзнавчого музею. Чернівці. 1-46.
- Орнітологічні спостереження на території західних областей України за 1990 рік. - Каталог орнітофауни західних областей України. Орнітол. спостереження за 1989-1990 рр. Луцьк, 1991. 2: 92-128.
- Орнітологічні спостереження на території західних областей України за 1993 рік. - Troglodytes. Каталог орнітофауни західних областей України. Орнітол. спостереження за 1993 р. Львів, 1994. 4: 10-28.
- Третьяков Л.Д., Андрущенко Т.Г., Гаврилук Н.М., Скільський І.В. (1991): Птахи Буковини в колекції зоологічного музею Чернівецького держуніверситету (каталог). Чернівці: ЧДУ. 1-71.

- Хлус К.М., Хлус Л.М., Скільський І.В. (2002а): До характеристики деяких морфологічних та екологічних особливостей жука-олена в Чернівецькій області. - Запов. справа в Україні. 8 (1): 75-87.
- Хлус Л.М., Чередарик М.І., Скільський І.В., Череватов В.Ф. (2002б): "Червона книга" Буковини. Тваринний світ. Чернівці: Золоті литаври. 1: 1-144.

I.V. Skil'skyi, a/c 532, m. Chernivtsi, 58001, Ukraine (Ukraine).

ГНІЗДУВАННЯ ЧОРНОГО КРЯЧКА НА ОЗЕРІ ДЖУЛИН (ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ)

І.В. Скільський

Nesting of the Black Tern on the Julin lake (Chernivtsi region). - I.V. Skil'skyi. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Number of the Black Tern decreases in West Ukraine. Possible reasons are discussed. In 1994 the colony on the lake Julin numbered about 30 pairs. First eggs were laid on 1-13.06. 7.06.2001 on this lake only 8 black terns were observed. [Ukrainian].

Key words: Black Tern, *Chlidonias nigra*, Chernivtsi region, breeding, nest, egg.

Address: I.V. Skil'skyi, P.O. Box 532, 58001 Chernivtsi, Ukraine.

Раніше чорний крячок (*Chlidonias niger*) належав до найбільш багаточисельних птахів водно-болотного комплексу Західної України (Страутман, 1963), гніздився майже на всій території зазначеного регіону, крім власне гірських районів. Згодом кількість особин почала знижуватися, і до кінця ХХ ст. колоніальні поселення повністю зникли в багатьох місцях. Основні причини – це, ймовірно, значна конкуренція за місця гніздування з білощоким крячком (*Ch. hybrida*), який протягом останнього десятиліття стрімко розширив свій ареал з Південної Європи у східному та північно-східному напрямках (Горбань, Дзюбенко, 1995; наші дані), деградація характерних біотопів під впливом антропогенного чинника та ін. Хоча, більш вірогідним є те, що лише сукупна дія усіх негативних факторів призвела до різкого спаду чисельності чорного крячка (Дзюбенко, Бокотей, 1999).

Наведена вище тенденція загалом притаманна і для Чернівецької області. Тут чорний крячок є характерним гніздовим, перелітним видом окремих озер і ставків рівнинної частини, насамперед, території, розташованих західніше та південніше Хотинської височини. Якщо до середини 1990-х рр. його чисельність на Буковині, за нашими підрахунками, сягала приблизно 70 пар, то у 2000 р. на водоймах гніздилося не більше 40 птахів, тобто кількість зменшилася у 3,5 рази. Тому з'ясування особливостей екології чорного крячка, який з часом стає все більш рідкісним представником нашої орніто-

фауни, є актуальним і своєчасним завданням. Насамперед, це стосується тих ділянок, де ще збереглись і продовжують існувати колоніальні поселення.

О з е р о
Джулин знаходиться поблизу с. Ширівці Хотин-

ського району (лівіше шосе Новоселиця – Недобоївці), займає площу 54,3 га. З трьох сторін його оточують схили пагорбів, найбільші глибини сягають до 30 м (Полишук, Гарасевич, 1986). Це одна з небагатьох водойм природного походження на Буковині, де ложе сформувалось у тектонічній компенсаційній (відносно блоку Хотинської височини) улоговині за активного сприяння карсту (Коржик, 2002). Прибережно-водна рослинність (переважають рогіз та очерет) і “плаваючі” острови із заростями верболозу, займають 40 % від загальної площі озера (Скільський, 1999), а все інше – відкрита вода.

Матеріали стосовно гніздування чорного крячка зібрані нами протягом останніх років у травні – червні за загальноприйнятою методикою. Під час відвідин, як правило, обстежували всю акваторію водойми, використовуючи підручні плавзасоби (надувний гумовий або дерев’яний човен, байдарку). Автор висловлює щирю подяку І.С. Школьному, Л.В. Школьніній (Кучінік) і Б.Й. Годованцю за допомогу у проведенні досліджень.

На озері Джулин 2.05.1991 р. виявлено близько 40 особин чорного крячка. У 1994 р. 14–15.06 тут нараховано майже 30 пар, знайдено 21 заселене гніздо (в межах водойми птахи утворили чотири субколонії). На момент обстеження більшість кладок (15 або 71,4 %) налічували по 1–2 свіжих яєць, тобто, були або щойно розпочатими, або незавершеними. Близько 10 пар ще взагалі не приступали до гніздування. Хоча в одній з субколоній яйця виявилися сильно насидженими.

Всі гнізда чорного крячка знаходилися на скупченнях плаваючих частин стебел очерету та рогозу серед відкритої води чи розріджених заростей значених рослин. Склад будівельного матеріалу наведений у таблиці 1. Ос-

Таблиця 1

Будівельний матеріал гнізд чорного крячка на озері Джулин (n = 21)
Building material of Black Tern’s nests on Julin lake (n = 21)

Компонент Component	Частота Frequency		Склад за об’ємом, % Volume, %	
	n	%	lim	M
Рогіз (листя та стебла)	14	66,7	30 – 100	72,9
Водорості	11	52,4	20 – 70	46,4
Очерет (стебла)	7	33,3	40 – 100	81,4

Примітка. Величину частки певного виду будівельного матеріалу гнізда визначали візуально за об’ємом.

Таблиця 2

Основні морфологічні показники гнізд і яєць чорного крячка з озера Джулин
Main morphological parameters of eggs and nests of the Black Tern from the Julin lake

Параметри	Parameters	Lim	M ± m	CV, %
	Гнізда (n = 21)			
	Nests			
Діаметр, см	11,0 – 20,0		15,67 ± 0,67	19,7
Висота, см	1,0 – 8,0		3,64 ± 0,39	49,3
Діаметр лотка, см	5,5 – 9,0		7,29 ± 0,19	11,8
Глибина лотка, см	0,5 – 3,0		1,46 ± 0,17	52,5
	Яйця (n = 45 з 21 кладки)			
	Eggs			
Довжина, мм	29,5 – 36,1		33,88 ± 0,19	3,7
Максимальний діаметр, мм	22,3 – 26,2		24,66 ± 0,11	3,1
Індекс округлості, %	68,3 – 78,8		72,85 ± 0,40	3,7
Об'єм, мл	7,8 – 12,5		10,55 ± 0,12	7,9

Примітка. Індекс округлості та об'єм яєць вираховували теоретично за відповідними формулами (Мянд, 1988).

новна закономірність полягає в тому, що певний компонент переважає за об'ємом у випадках, коли він використовується або дуже часто, або дуже рідко (правило крайньої ланки). Віддаль між найближче розташованими гніздами змінювалася в межах від 0,2 до 4,0 м, у середньому (n = 20) становила $1,35 \pm 0,23$ (CV = 75,9 %).

Строки появи першого яйця (визначені за ступенем насидженості) припадають на 1–13.06. Середня дата (n = 21) – $10.06 \pm 0,85$ (CV = 41,2 %). У першій декаді червня відкладання яєць було розпочате в 6 (28,6 %) гніздах, а в усіх інших випадках (15 або 71,4 %) – протягом кількох днів другої декади цього місяця.

Розміри будівель чорного крячка й основні ооморфологічні показники наведені в таблиці 2. Найменша варіабельність характерна для діаметру лотка, найбільша – для висоти гнізда та глибини лотка, що обумовлено специфікою використання птахами будівельного матеріалу. Як відомо, розміри яєць генетично детерміновані, тому для них притаманна низька варіабельність. Найменшою вона є, як правило, для максимального діаметру, а висока – для об'єму, що спостерігаємо й у нашому випадку. За формою явно переважали краплевидні яйця (36 або 80,0 %; n = 45), значно менше виявля-

но видовжено-краплевидних (3 або 6,7 %), овальних, укорочено-краплевидних і видовжено-овальних (по 2 або 4,4 %).

У 1995 р. 6–7.05 на озері Джулин нараховано близько 20 особин чорного крячка. Вірогідно, що, в порівнянні з першою половиною 1990-х рр., чисельність скоротилася у 2–3 рази. Очевидно, що ця негативна тенденція продовжується й далі, оскільки 7.06.2001 р. на водоймі виявлено лише 8 особин.

Озеро Джулин є ІВА територією України (Скільський, 1999), тобто забезпечує існування певних видів птахів з несприятливим охоронним статусом в Європі (категорія В2). У 2000 р. частина водойми (31,2 га) стала об'єктом природно-заповідного фонду Чернівецької області, а саме – гідрологічною пам'яткою природи місцевого значення. Зважаючи на фауністичну цінність території, реліктове походження озера й інші аспекти, необхідно в найближчому майбутньому забезпечити його більш дієвою охороною. На наш погляд, доцільно здійснити категорійну переорієнтацію заповідного об'єкта, створивши тут на площі 50 га орнітологічний заказник загальнодержавного значення.

ЛІТЕРАТУРА

- Горбань І., Дзюбенко Н. (1995): Про сучасне поширення крячка білошогого *Chlidonias hybrida* в Україні. - Troglodytes. Луцьк. 5: 44–47.
- Дзюбенко Н., Бокотей А. (1999): Різке зниження чисельності крячка чорного *Chlidonias niger* на заході України. - Екологічні аспекти охорони птахів. Мат-ли VII наради орнітологів Західної України присвяч. пам'яті Володимира Дзедушицького (22.06.1825–18.09.1899) (м. Івано-Франківськ, 4–7 лютого 1999 р.). Львів. 43–44.
- Коржик В. (2002): Буковина для всіх. Маршрутами екотуризму (довідник-путівник). Чернівці: Зелена Буковина. 1-122.
- Мянд Р. (1988): Внутрипопуляционная изменчивость птичьих яиц. Таллин: Валгус. 1-195.
- Полищук В.В., Гарасевич И.Г. (1986): Биогеографические аспекты изучения водоемов бассейна Дуная в пределах СССР. К.: Наук. думка. 1-211.
- Скільський І. (1999): Озеро Джулин. - ІВА території України: території, важливі для збереження видового різноманіття та кількісного багатства птахів. К.: СофтАРТ. 282–283.
- Страутман Ф.И. (1963): Птицы западных областей УССР. Львов: Изд-во Львовск. ун-та. 1:1-200.

I.V. Skilytskiy, a/c 532, m. Chernivtsi, 58001,
Україна (Ukraine).

ОСОБЛИВОСТІ ФАУНИ І БІОЛОГІЇ ДРОЗДОВИХ ПТАХІВ ГУРІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА (ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ)

В.В. Коцюруба, Т.В. Малихіна, Т.В. Кротовська

Peculiarities of fauna and biology of Turdidae in Gurivsk forestry (Dnipropetrovsk region). - V.V. Kotsyuruba, T.V. Malykhina, T.V. Krotovska. - *Avifauna of Ukraine*. 2. 2002. - Data about 8 species are presented. Phenology, building material and parameters of nests and some other aspects of ecology are described. [Ukrainian].

Key words: Turdidae, Dnipropetrovsk region, fauna, ecology, breeding, nest.

Address: V.V. Kotsyuruba, G. Dimitrov str. 94/64, 50103 Krivoy Rog, Ukraine.

У зв'язку з великими змінами природних екосистем і особливо степовим лісорозведенням, значно змінилися поширення та деякі особливості біології дроздових птахів. Раніше в безлісних просторах степової зони значна кількість видів дроздових була випадковими або малочисельними. В сучасних умовах важливим є простеження змін у фауні та населенні цієї групи птахів на прикладі природних та штучних лісових насаджень степової зони, виявлення можливих закономірностей та напрямки цих змін.

Ідеальними територіями для вирішення вказаного питання, сукцесійних авіфауністичних явищ колишнього степу, можна вважати сучасні штучні ліси на місці острівних байрачних ділянок серед типово степових типів ландшафтів, але зазнавши високого ступеня трансформації. Такою територією є ділянка Долинської лісомелеоративної станції – Гурівське лісництво.

За час спостережень у Гурівському лісництві в гніздовий сезон зареєстровано перебування 8 видів птахів родини Turdidae.

За межами лісництва в різних типах біотопів зареєстровані звичайна кам'янка (*Oenanthe oenanthe*) та чикотень (*Turdus pilaris*), які в його околицях зустрічаються частіше випадково і нерегулярно. У зв'язку з цим обидва вказані види не включені до списку дроздових птахів Гурівського лісництва.

Проведені щорічні обстеження всього лісництва дозволили визначити характер змін чисельності кожного виду. Так, співочий та чорний дрозди є фоновими видами. Чисельність малинівки та східного соловейка дещо нижча. Луговий та чорноголовий чекани зустрічаються тільки по балках, що прилягають до лісництва, та ділянках лісорозплідників у південно-східній та північно-західній частинах лісництва, зрідка по великих галявинах серед лісу на березі річки Бокової.

Розміри гнізд, яєць і проміри птахів наводяться в міліметрах.

Дроздові птахи відносяться за виділенням М.А. Воїнственського (1960) до двох фауністичних комплексів – лісового (5 видів) та степового (3 види).

Малинівка (*Erithacus rubecula*). В лісництві зареєстровані випадки зимівлі 2 особин (особ. повід. робітника лісництва І.С. Шевчука). Під час весняної міграції з'являється в кінці березня – на початку квітня. Гнізда розміщує на землі, рідко в дуплі, штучній гніздівлі. Нами на території району досліджень встановлено розташування чотирьох гнізд, два з них були побудовані в дуплах, одне на землі. Одне гніздо побудоване в прикореневому розгалуженні, у зв'язку з недоступністю не було виміряне, як і гніздо в дуплі на дубі на висоті 1,6 м. Діаметр дупла – 3,1 см. Гніздова камера велика, до 30 см, у порожнистому стовбурі сухого дуба. Третє і четверте гнізда мають виміри ($n = 2$): діаметр – 114–87 (100,5), діаметр лотка – 71–53 (62), гнізда – 93–68 (80,5), глибина лотка – 63–39 (51). В дужках наведені середні проміри. Перше гніздо знайдене 9.05.1998 р., друге – 5.05.1999 р. з повними кладками (7 та 4 яйця відповідно). Розміри яєць ($n = 11$): 21,0–19,1 (19,97) x 15,7–14,5 (15,21). В обох випадках самки щільно сиділи на гнізді і їх вдалося виміряти після відлову. Проміри самок ($n = 2$): Cul – 9–10, P1 – 28–29, A – 69–70, 2A – по 207, C – 34–48, L – 126–128. Добре виражена насідна пляма. Насиджування тривало протягом 12 діб. Зльотки малинівки спостерігалися в другій половині червня. Кількість зльотків від 4 до 7, в середньому – 5,8 ($n = 19$). Птахи догодовують пташенят після вильоту з гнізда ще 6–8 днів. Післягніздові кочівлі проходять у серпні. Осінній переліт триває з вересня по листопад.

Чисельність малинівки в Гурівському лісництві залежить від характеру деревних насаджень, а також рекреаційного навантаження. Так, у 1994 р., коли не працював табір відпочинку дітей, чисельність малинівки в східній частині була вища, ніж у 1996 р. (2,3 проти 1,7 гніздових пар на 10 га). А на стаціонарній ділянці кварталів 23 та 24 становила до 4,6 та 5,9 пар на 10 га. У тінювих ділянках лісу (кв. № 12,13) поряд з водоймами щільність гніздування досягає максимальних показників (до 7,8 пар на 10 га). Вона значно коливалась по роках у 1994–1999 рр.

Східний соловейко (*Luscinia luscinia*). Прилітає в кінці квітня – на початку травня. Всі знайдені гнізда ($n = 4$) були розташовані на землі. Відстань між найближчими будівлями становила від 140 до 290 м. Гнізда були побудовані з торішніх листків дуба, клена, верби, ясена – листяних порід, які переважають у лісі. Проміри гнізд: діаметр гнізда – 140–153 (148), діаметр лотка – 76–100 (89), висота гнізда – 62–68 (66), глибина лотка – 40–52 (48). Кладки ми знаходили вже 5–9.05, повні – 25.05 (дуже насиджені).

У кладці 4–6, в середньому 5,0 яєць. Середні розміри яєць ($n = 20$): 22,8 x 15,7. Насиджує самка на протязі 13–14 діб. Батьки вигодовують пташенят протягом 11–12 днів. Зльотки відмічені 10–12.07 (1994 та 1995 рр.). За нашими спостереженнями виживає близько 60 % пташенят. Осінній відліт проходить у серпні.

Західний соловейко (*L. megarhynchos*). До 1998 р. в Гурівському лісництві не спостерігався. 8.05.1998 р. вперше відмічений співаючий самець у східній частині лісництва поблизу річки Бокової (кв. 13). Гніздо не було знайдено. Пізніше, 6.06.1999 р. в цьому ж кварталі нами зареєстрована одна гніздова пара. Гніздо було розташоване за 2,5 м від просіки під кроною кле-на татарського серед заростей кропиви в старому торішньому листі, у заглибині. У гнізді знайдено 5 яєць. Розміри гнізда: діаметр гнізда – 123, діаметр лотка – 77, висота гнізда – 78, глибина лотка – 70. Розміри яєць ($n = 5$): 22,6–20,7 (21,26) x 17,3–16,1 (16,60). 4.07 спостерігали 4 зльотків.

Вірогідно, чисельність західного соловейка буде зростати, крім знайденого гнізда в лісництві біля струмка Гнилушка відмічався спів самця. Існує ймовірність зустрічі гібридів двох видів соловейків.

Синьошийка (*L. svecica*). Всі відмічені нами особини в околицях Гурівського лісництва відносились до типової форми – *L. s. occidentalis*, або синьошийки середньоросійської. Нами виміряна самка, відловлена на гнізді поблизу струмка Гнилушка. Розміри: А – 69, С – 57, Рl – 26, Cul – 14, 2А – 157.

В Гурівському лісництві синьошийка відмічалась тільки в західній та східній частинах (на березі струмка Гнилуша та річки Бокова). 7.05.1995 р. знайдено одне гніздо на купині в середині куща осоки. Гніздо було розташоване за 15 м від краю лісу на правому березі струмка. Самка дуже щільно сиділа на гнізді, тому була відловлена. У гнізді було 5 пташенят віком від 2 до 3 днів, які стали на крило через 13 днів. Під час спостережень 2–4.06 цього ж року вони ще тримались поблизу гнізда, в липні відкочували. У 1996, 1998 та 1999 рр. на ділянці поблизу річки Бокова на 3,8 км узбережжя відмічені співи 6 самців, у 1995 р. – 4, у 1994 р. – 6, у 1993 р. – 5, у 1997 р. – 5. Безпосередньо в лісництві синьошийка гніздиться у кв. 13 та 14 на березі річки Бокова і лісового озера. У більшості випадків нами спостерігалось по 4, рідше 5 зльотків на гніздо, в середньому 4,3. Синьошийка тримається поблизу гніздових ділянок до кінця липня (особ. повід. І.С. Шевчука). Синьошийки спостерігалася проведені ще в 1984–1988 рр. В.І. Стригуновим (особ. повід.). Гніздування вважалося вірогідним. У 1995 р. воно було доведене на підставі знахідки гнізда.

Луговий чекан (*Saxicola rubetra*). В Гурівському лісництві зустрічається в прилеглий до лісу зоні, на луках по берегах річки Бокова та струмка Гнилушка, степових балках на кордонах з лісом, лісорозплідниках, вирубках. Прилітає у першій половині квітня (особ. повід. І.С. Шевчука).

Знайдено одне гніздо, збудоване з осоки, стебел злаків, рослинного пуху, корінців. Діаметр гнізда – 98, діаметр лотка – 60, висота гнізда – 55, глибина лотка – 47. 9.05.1994 р. у гнізді було 5 яєць. Розміри яєць ($n = 5$): 18,6–17,4 (18,3) x 14,5–14,2 (14,3). Кладка була досить ранньою. Пташенята ви-

лупляються в кінці травня на початку червня. Осінній проліт починається в серпні і закінчується у вересні.

Чорноголовий чекан (*S. torquata*). Токуючі самці спостерігалися в степовій балці, прилеглий до лісництва в околицях села Новошевченкове на березі струмка Гнилушка. Один самець відмічений також в лісорозпліднику, закладеному на полі в південно-східній частині лісництва.

У другій декаді червня 1994 р. знайдене гніздо з 4 пташенятами тижневого віку, які пізніше спостерігалися зльотками в межах гніздової території на початку липня. Гніздо було розташоване на землі в лунці, поряд з купиною злаків та полину. Розміри гнізда: діаметр гнізда – 83, діаметр лотка – 51, висота гнізда – 76, глибина лотка – 38. Кочуючі птахи зустрічаються до другої половини вересня (останніх чеканів ми спостерігали 17.09.1995 р. і 23.09.1998 р.).

Чорний дрізд (*Turdus merula*). В Гурівському лісництві є звичайним гніздовим птахом. Весняні мігранти з'являються в третій декаді березня – на початку квітня. Кожного року відмічалися невеликі групи та поодинокі особини на зимівлі. Зразу після прильоту можна почути спів самців, який триває до червня – середини липня. Побудова гнізд починається у першій половині квітня. Вони розташовуються на гілках дерев. Всього виявлено 64 гнізда. Вибірковості деревних порід для гніздобудування нами не виявлено, дрізд використовує пануючі. Найчастіше будує гнізда на дубі (45,3 %) та ясені (21,9 %). Одне гніздо було збудоване на землі під стовбуром клена в загущеній ділянці лісу.

Тут виявлений дещо більший набір деревних порід, на яких збудовані гнізда, хоча він близький в цілому для Правобережного степу (Коцюрuba, Кротовська, 1996). Гнізда розташовувались на висоті від 0,30 до 11,0 м. Нами проаналізований характер розташування гнізд по роках (1989–1999). Середні показники досить близькі, за виключенням 1997 р., коли значна кількість гнізд була знайдена в загущених кварталах лісу тіньової структури. Встановлено, що висота розташування залежить в першу чергу від характеру деревостою, його зімкнутості. В робінієвих кварталах лісу середня висота менша – 1,4 проти 3,8 м в ясених та дубових насадженнях. Висота розташування також залежить від дії фактору неспокою. Так, у кварталах поблизу управління лісництва і табору відпочинку дітей цей показник більший: 3,6–4,7 м проти 2,8–3,4 м. У кв. 27 поблизу від стадіону знайдене гніздо на висоті 11 м від землі, що є максимальним значенням для всіх знайдених гнізд. Гнізда мали 5 типів розташування. Переважає пристовбурне верхівкове розгалуження та положення в прикореневій розсоці. Інші типи розташування гнізд рідкісні.

Розміри гнізд (n = 39): діаметр гнізда – 149,5 (89–188), діаметр лотка – 87,2 (56–118), висота гнізда – 115,8 (46–262), глибина лотка – 62,3 (25–95).

На початку травня відмічалися кладки від 4 до 6 яєць, рідше з 2–3 яєць, до 86 % гнізд на цей період часу має повні кладки. Найпізніша кладка зареєстрована 17.07 (4 яйця), вірогідно повторна. Повторні кладки зареєстровані у незначній кількості птахів. Середня кількість яєць у повних кладках – 4,5. Розміри яєць ($n = 98$): 29,31 x 22,47 (25,4–32,1 x 20,4–22,6).

Відмічені випадки ембріональної смертності – до 4–6 %. У деякі роки спостерігалась загибель до 80 % гнізд. Найчастіше вони були розорені сойкою (*Garrulus glandarius*), куницею, а в східній частині лісу – людьми. Вилуплення пташенят спостерігалось найчастіше 5–9.05, найпізніша дата – 19.06 (повторне гніздування). Виліт пташенят відбувається через 13–14 діб. Зльотки спостерігалися в кінці другої – на початку третьої декади травня (перше розмноження). Друге розмноження – зльотки в другій декаді липня, рідше 4–8.07. Число пташенят у виводках: до 2,1–2,2 в середньому на одне гніздо, максимально – 6. Виходування після вильоту триває 7–8 діб. Літні кочівки – в кінці другої декади липня.

У 1984 р. був здобутий повний альбінос – самець (особ. повід. В.І. Стригунова).

Співочий дрізд (*T. philomelos*). В Гурівському лісництві є звичайним гніздовим видом. Перші птахи прилітають у кінці березня – на початку квітня. Самці зразу починають співати. Гніздобудування починається після 4–12.04. Гніздо будує переважно самка. Гнізда співочий дрізд будує на деревах (дуб, сосна, ясен, в'яз, груша, клен, робінія тощо) або чагарниках (бірючина, глід, бузина чорна, жимолость татарська та ін.), на купах хмизу, складах деревини, всього 15 типів. Переважають гнізда на дубі (46,2 %), значно менше гнізд на клені, глоді, ясені, в'язі (менше 10 % кожне дерево). Вибірковості деревних порід не виявлено, частіше використовуються домінуючі. Висота розташування гнізд варіює від 0,93 до 12,50, в середньому – 3,26 м. Встановлено 6 типів розташування гнізд. Переважає положення в пристовбурному галуженні гілок (78,4 %), рідше зустрічаються гнізда в розгалуженнях стовбурів (ознака більш характерна для ясеневих насаджень, де часто зустрічаються стовбури відновлення) та на бокових гілках. Знайдене гніздо в купі хмизу досить рідкісне, але в Софіївському лісництві Дніпропетровської області було зареєстровано 7 таких випадків, виключно в робінієвих насадженнях, де була складована деревина в кварталах із санітарною рубкою. Цікаво, що в Гурівському лісництві згадане гніздо було також в кварталі де нещодавно проходила санітарна рубка без вивозу деревини (ділянка діброви в 23 кв.).

Всього було проаналізовано 171 гніздо співочого дрозда. Середні розміри гнізд ($n = 164$): діаметр гнізда – 146,4, діаметр лотка – 94,8, висота гнізда – 116,3, глибина лотка – 67,7. Будівництво гнізда триває від 3 ($n = 2$) до 6 (1), частіше – 4 (6) діб. У частини птахів буває дві кладки за гніздовий

сезон. За нашими спостереженнями, в гніздах від 4 до 7 яєць, найчастіше – 5 (перша кладка), у другій – 3. Середнє число яєць у повній кладці – 4,9. Перші кладки з'являються в першій половині другої декади – на початку третьої декади квітня. Розміри яєць ($n = 347$): $28,32 \times 21,78$ ($33,2-24,9 \times 24,4-20,0$) мм. Насиджування триває 13–14 діб. Вилупляються пташенята на початку травня (1–9), рідше в кінці квітня та в першій половині другої декади травня. Найчастіше – з 7 по 12.05. Вигодовування пташенят триває до 14–15 діб. За нашими спостереженнями, 5 пташенят 4–5-денного віку за світловий день з 4 год. до 22 год. отримали 39 порцій їжі, на обігрів пташенят самка витратила до 19 годин часу. Перші зльотки першої генерації спостерігались між 17.05 і 11.06, другої генерації – між 23.06 та 14.07. Післягніздові кочівлі спостерігаються з 15–19.07 і тривають до другої половини вересня. Відлітають співочі дрозди у кінці вересня – першій половині жовтня. У виводках від 2 до 6 пташенят, в середньому 3,5 на гніздо. Спостерігаються групи птахів під час зимівлі (особ. повід. І.С. Шевчука).

ЛІТЕРАТУРА

- Воинственский М.А. (1960): Птицы степной полосы Европейской части СССР. Киев: АН УССР. 1-292.
- Коцюрuba В.В., Кротовская Т.С. (1996): Некоторые особенности гнездовой биологии певчего и черного дроздов в лесничествах степной зоны Украины. - Мат-ли II конфер. молодых орнитологов України. Чернівці. 90-92.

*В.В. Коцюрuba, ул. Г. Димитрова, 94, кв. 64,
50103, г. Кривой Рог, Украина (Ukraine).*

РЕЗУЛЬТАТЫ УЧЕТОВ ПТИЦ НА ДОРОГАХ ПРИДНЕСТРОВЬЯ В ЯНВАРЕ 2002 г.

А.А. Тищенко

Results of birds surveys on Dniester region roads in January 2002. - А.А. Tischenkov. - *Avifauna of Ukraine*. 2. 2002. - Research was carried out on 15–18.01.2002. During this period 24 species of birds from 5 orders were registered (Table). Total 1787 individuals were registered (60,48 ind./10 km). Rook, Yellowhammer, Tree Sparrow are the most numerous species. [Russian].

Key words: fauna, the Dniester region, wintering, road, feeding.

Address: А.А. Tischenkov, T.G. Shevchenko Dniester State University, 25 October str. 128, 3300 Tiraspol, DMR, Moldova; e-mail: tdbirds@rambler.ru.

Автомобильные учеты птиц на дорогах Приднестровья (ПМР) проводились 15–18.01.2002 года. Среднемесячная температура и толщина снежного

Результаты учетов птиц на дорогах в Приднестровье в январе 2002 г.
Results of bird counts on roads in Dniestr region in January, 2002

Вид Species	К-во особей на маршруте Number of individuals	Обилие (ос./10 км) Occurrence (ind./10 km)
<i>Accipiter gentilis</i>	1	0,03
<i>A. nisus</i>	2	0,07
<i>Falco columbarius</i>	1	0,03
<i>Perdix perdix</i>	14	0,47
<i>Columba oenas</i>	2	0,07
<i>Dendrocopos syriacus</i>	1	0,03
<i>Galerida cristata</i>	56	1,90
<i>Turdus merula</i>	1	0,03
<i>T. pilaris</i>	10	0,34
<i>Parus caeruleus</i>	3*	0,10
<i>Sitta europaea</i>	1	0,03
<i>Emberiza calandra</i>	30*	1,02
<i>E. citrinella</i>	379	12,83
<i>Fringilla coelebs</i>	10	0,34
<i>Carduelis carduelis</i>	71	2,40
<i>Acanthis cannabina</i>	50	1,69
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	7*	0,24
<i>Passer montanus</i>	333	11,27
<i>Garrulus glandarius</i>	8	0,27
<i>Pica pica</i>	26	0,88
<i>Corvus monedula</i>	21	0,71
<i>C. frugilegus</i>	735	24,88
<i>C. cornix</i>	18	0,61
<i>C. corax</i>	7	0,24
Всего: Total:	1787	60,48

* группа птиц (group of birds).

покрова по республике в период исследований составляла +2 °С и 6,4 см, соответственно (данные Республиканского гидрометеоцентра ПМР).

Учитывая, что дорога, как фация культурного ландшафта, включает в себя весь комплекс “обрамления”: придорожные насаждения, линии электропередач и др. (Дроздов, 1963), мы посчитали целесообразным оценить связь птиц именно с тем компонентом дороги, который отличает эту фацию

от других элементов антропогенного ландшафта, а именно с полотном дороги. Поэтому нами учитывались птицы, кормящиеся непосредственно на полотне дорог и их обочинах. Соколообразные регистрировались лишь в том случае, если они охотились на кормящихся у дороги птиц. Маршрут охватывал в основном агроценозы. Птицы, кормящиеся на дорогах, проходящих через населенные пункты, не учитывались. Суммарная длина учетного маршрута составила 295,4 км.

Распределение видов по экологическим группировкам производилось на основе работы В.П. Белика (2000). Принадлежность к трофическим группам определялась с учетом данных Ю.В. Аверина и др. (1970, 1971), В.П. Белика (2000), сводки “Птицы Советского Союза” (М., 1951–1954) и др.

Доминировали ($D_i > 10$) на дорогах ПМР в период исследований 3 вида: грач (*Corvus frugilegus*), обыкновенная овсянка (*Emberiza citrinella*) и полевой воробей (*Passer montanus*). К субдоминантам ($D_i > 1$) можно отнести щегла (*Carduelis carduelis*), хохлатого жаворонка (*Galerida cristata*), коноплянку (*Acanthis cannabina*), просянку (*Emberiza calandra*), сороку (*Pica pica*), галку (*Corvus monedula*), ворону (*Corvus cornix*) (табл.).

На наш взгляд, наиболее связаны с дорогами региона в зимний период, прежде всего, хохлатый жаворонок, затем серая ворона, грач и обыкновенная овсянка, остальные виды менее зависят от данной фации культурного ландшафта.

Весьма интересным представляется кормежка на полотне дорог типичных “древесников” – сирийского дятла (*Dendrocopos syriacus*), поползня (*Sitta europaea*) и лазоревки (*Parus caeruleus*). К сожалению, точно установить, чем именно они там питались, не удалось.

Необходимо отметить, что приблизительно 80 % дорог, по которым проходил маршрут, были свободны от снега, что, вероятно, и привлекло к ним различные виды птиц. Кормом для них служили зерна, просыпающиеся с транспорта, перевозящего семена различных злаков из районных центров, колхозных и частных хранилищ на мельницы, хлебозаводы. Кроме того, птицы разыскивали на дорогах семена диких и культурных растений, оставшихся с осени, пищевые отходы, выбрасываемые из автомобилей, а также непереважившиеся семена, содержащиеся в экскрементах лошадей. В отношении последнего следует сказать, что с середины 1990-х гг. в ПМР начало происходить возрождение частного коневодства и применения гужевого транспорта. Фитофагов и фито-энтомофагов несомненно привлекали также гастролиты, которые они собирали среди песка, используемого дорожными службами для посыпания трассы.

Мы полностью согласны с мнением И.А. Кривицкого (1999), утверждающего, что именно полотно дорог, особенно тех, по которым перевозится зерно, является основным фактором, привлекающим птиц к транспортным путям в пострепродуктивный период.

83,3 % видов птиц, зарегистрированных на дорогах в период учетов, относились к дендрофильной экологической группе, 8,3 % – к кампофильной, 8,3% – к склерофильной группе. По численности также преобладали представители дендрофильной группы – 75,4 % (45,58 ос./10 км), далее следовали склерофилы – 19,8 % (11,98 ос./10 км) и кампофилы – 4,8 % (2,92 ос./10 км).

Распределение видов птиц по трофическим группам показывает, что в период исследований на дорогах ПМР преобладали фито-энтомофаги – 6 видов (25,0 %). Равную долю занимали фитофаги, энтомофаги и эврифаги (по 5 видов – по 20,8 %), доля хищников составляла 12,5 % (3 вида). По численности ощутимо преобладали эврифаги – 45,2 % (27,32 ос./10 км), несколько меньше доли фито-энтомофагов – 27,8 % (16,83 ос./10 км) и фитофагов – 25,9 % (15,67 ос./10 км). Закономерно низким было обилие энтомофагов – 0,53 ос./10 км (0,9 %) и хищников – 0,13 ос./10 км (0,2 %).

Таким образом, в январе 2002 г. было зарегистрировано 24 вида птиц, кормящихся на дорогах Приднестровья. Они относились к пяти отрядам: *Falconiformes* – 3 вида, *Galliformes* – 1, *Columbiformes* – 1, *Piciformes* – 1, *Passeriformes* – 18. Суммарная численность составила 1787 особей (60,48 ос./10 км). Доминировали грач, обыкновенная овсянка и полевой воробей. Большинство птиц относилось к дендрофильной экологической группе, трофической группе эврифагов (по численности) и фитофагов (по числу видов).

ЛИТЕРАТУРА

- Аверин Ю.В., Ганя И.М. (1970): Птицы Молдавии. Кишинев. 1: 1-240.
Аверин Ю.В., Ганя И.М., Успенский Г.А. (1971): Птицы Молдавии. Кишинев. 2: 1-236.
Белик В.П. (2000): Птицы степного Придонья: Формирование фауны, ее антропогенная трансформация и вопросы охраны. Ростов-на-Дону. 1-376.
Дроздов Н.Н. (1963): Распределение и структура придорожного населения птиц в полупустынях. - Орнитология. М.: МГУ. 6: 216-221.
Кривицкий И.А. (1999): Казахстанская “Целина” и птицы. Харьков. 1-88.

*А.А. Тищенко, Приднестровский ун-т, ул. 25 Октября 128,
3300 г. Тирасполь, Приднестровье, Молдова (Moldova).*

ВСТРЕЧИ РЕДКИХ И МАЛОЧИСЛЕННЫХ ВИДОВ ПТИЦ НА КУЧУРГАНСКОМ ВОДОХРАНИЛИЩЕ И В ЕГО ОКРЕСТНОСТЯХ В 1997-2002 гг.

А.М. Архипов

Records of rare and unnumerous bird species in the Kuchurhansky Lyman and its sur-

roundings in 1997–2002. - A.M. Arkhipov. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Data about 28 species are presented. [Russian].

Key words: Odesa region, fauna, rare species.

Address: A.M. Arkhipov, Matrosov str. 2, Kuchurhan, 67450 Odesa region, Ukraine.

Материалы для настоящей работы были собраны непосредственно на Кучурганском водохранилище, а также в его ближайших окрестностях на территории Раздельнянского района Одесской области Украины и Слободзейского района ПМР.

Гагара чернозобая (*Gavia arctica*). Редкий зимующий вид Кучурганского водохранилища, чаще встречается во время осеннего пролета и реже весной. 2.09.1997 г. учтена 1 особь, которая летела в юго-западном направлении; 7.10.1998 г. на пролете учтены 35 особей в течении часа; 2.10.1999 г. – 2 особи; 9.04.1999 г. – 8 особей, летевших в северо-восточном направлении; 25.01.2001 г. – 3 особи отмечались на полынье МГРЭС.

Баклан малый (*Phalacrocorax pygmaeus*). Две стаи наблюдались трижды зимой на полынье МГРЭС: 8.12.1998 г. – 20 особей; 10.01.1999 г. – 23 особи и 6.01.2002 г. – 112 особей.

Желтая цапля (*Ardeola ralloides*). Одиночки и небольшие стайки встречаются с начала мая до второй декады сентября: 7.05.1997 г. – 1 особь; 23.07.1999 г. – 4 особи; 1.08. – 7 особей; 16.08.2000 г. – 16 особей; 12.09. – 7 особей.

Каравайка (*Plegadis falcinellus*). Кормящиеся птицы встречены в районе с. Павловка на мелководье: 6.04.1999 г. – 9 особей; 28.07.2000 г. – 7 особей; 9.08. – 4 особи. В последние годы численность караваек в стайках заметно снизилась.

Колпица (*Platalea leucorodia*). 12.09.2000 г. в окрестностях с. Степановка кормилась пара птиц совместно с малыми белыми цаплями (*Egretta garzetta*).

Черный аист (*Ciconia nigra*). Во время осенней миграции аисты учтены трижды: 1.09.2000 г. – 2 особи летели в юго-восточном направлении над с. Кучурган; 4.09.2000 г. – 7 птиц встречены у пересыхающего пруда в районе с. Миллиардовка. При встрече аисты были очень осторожными, взлетели при виде подъезжающего мототранспорта на расстоянии 180–200 м. Еще одна особь была зарегистрирована 12.09.2000 г. на убранным поле в районе рыбообразных прудов у с. Степановка.

Краснозобая казарка (*Rufibrenta ruficollis*). Сидящая на воде стая из 73 птиц была отмечена 1.12.1999 г. у с. Лиманское, 31 особь наблюдалась в стае белолобых гусей (*Anser albifrons*), кормившихся 11.01.2001 г. на поле озимых вблизи пгт Первомайск Слободзейского района ПМР.

Пеганка (*Tadorna tadorna*). С 25.02 по 6.03.1999 г. в районе с. Степа-

новка зареєстровані 9 особей, плававших вместе с лебедями-шипунами (*Cygnus olor*). 26.05.2000 г. две птицы наблюдались в полете у с. Буценовка.

Гоголь (*Bucephala clangula*). 7 особей встречены 27.01.2000 г. на польнине МГРЭС, из них 4 самца и 3 самки. Пара гоголей плавала в районе пляжа у с. Очеретовка 3.03.2000 г.

Большой крохаль (*Mergus merganser*). 29.10.1998 г. самка была добыта в окрестностях с. Павловка.

Луток (*M. albellus*). Самец и самка отмечены 11.03.1999 г. на пруду в с. Очеретовка и 15.01.2002 г. – 37 особей на польнине МГРЭС.

Средний крохаль (*M. serrator*). У с. Лиманское 6.03.1999 г. пара птиц плавала в стае лысух (*Fulica atra*). На зимовке отмечается редко. 15.01.2002 г. 7 птиц кормились совместно с лутками на польнине у кромки льда.

Скопа (*Pandion haliaetus*). Очень редкий пролетный вид. Одиночная птица охотилась 3.10.1998 г. на рыбопродуктивных прудах у с. Павловка.

Осоед (*Pernis apivorus*). На пролете встречается редко. По 1 особи отмечено весной у с. Ивано-Николаевка 16.05. и 17.05.2000 г. Пара осоедов 11.09.2000 г. парила над полем у с. Миллиардовка.

Змееяд (*Circaetus gallicus*). 24.04.2000 г. одна птица летела в северо-западном направлении в районе рыбопродуктивных прудов у с. Павловка.

Малый подорлик (*Aquila pomarina*). По одной особи учтено 1.09.2000 г. у с. Антоновка и 23.09.2000 г. в окрестностях с. Кучурган.

Орлан-белохвост (*Haliaeetus albicilla*). 27.01.2000 г. взрослая особь наблюдалась на польнине МГРЭС.

Балобан (*Falco cherrug*). Одна птица была отмечена на столбе ЛЭП 10.06.1999 г. у с. Виноградовка, 22.08.2000 г. балобан охотился в окрестностях с. Ивано-Николаевка.

Коростель (*Crex crex*). Токование трех самцов зареєстровано 17.05.2000 г. на лугу в окрестностях ж.д. станции Кучурганы, там же, по опросам охотников, в течении всего сентября 1999 г. добывалось до 9 особей.

Тулес (*Pluvialis squatarola*). Одиночные птицы в период пролета встречены несколько раз: 10.09.1999 г. – 4 особи; 29.07.2000 г. – 2; 16.08.2000 г. – 2; 26.09.2000 г. – 1; 3.10.2000 г. – 1.

Ходулочник (*Himantopus himantopus*). На мелководной части лимана у с. Степановка 24.04.2000 г. держались 3 пары, у которых отмечено гнездовое поведение, там же 29.07 наблюдался выводок из 4 молодых и одной взрослой птиц.

Поручейник (*Tringa stagnatilis*). Стайки поручейников неоднократно регистрировались в период весеннего пролета и осенью: 1.04.2000 г. – 39 особей; 10.04 – 23; 15.05 – 8; 29.07 – 14.

Большой веретенник (*Limosa limosa*). В районе рыбопродуктивных прудов 17 особей в одной стае учтены 4.04.2000 г., там же 15.06.2000 г. пять

птиц кормились на мелководье, пара веретенников отмечена 1.09.2000 г. на пруду с. Покровка.

Большой кроншнеп (*Numenius arquata*). Зарегистрирован дважды: 25.04.2000 г. – 1 особь кормилась совместно с ходулочником на берегу озера в с. Кучурганы, 26.09.2000 г. 1 особь наблюдалась в полете у с. Андрияшевка.

Клуша (*Larus fuscus*). Одиночная особь отмечена 2.04.1999 г. в стае чаек-хохотуний (*L. cachinnans*) в районе с. Новокрасное.

Черноголовая трясогузка (*Motacilla feldegg*). Две пары с гнездовым поведением обнаружены совместно с желтыми трясогузками (*M. flava*) на сыром лугу в окрестностях с. Ивано-Николаевка. Здесь 31.05.2000 г. наблюдались самец и самка с кормом, также отмечены территориальные конфликты как с желтыми трясогузками, так и с особями своего вида.

Горная трясогузка (*M. cinerea*). Немногочисленные стайки и одиночные особи наблюдались на осеннем пролете с. 2.10 по 21.10.1999 г. совместно с белыми трясогузками (*M. alba*). За время наблюдений учтено около 350 особей. Во время отдыха птицы встречались на берегу водохранилища, у пересыхающих прудов и озер в районе сел Степановка, Новокрасное, Очеретовка. 26.12.2000 г. 3 птицы кормились на берегу ручья, вытекающего из емкостей очистных сооружений пгт Первомайск (Приднестровье).

Розовый скворец (*Sturnus roseus*). В 2000 г. через район наблюдений с 13.05 по 31.05 пролетело в восточном и юго-восточном направлении до 20 стай розовых скворцов. Количество птиц в стаях колебалось от 7 до 106 особей. Пик пролета наблюдался 30.05, когда с одной точки наблюдений было зарегистрировано 8 стай. Общее количество учтенных за все время наблюдений птиц – 540 особей. Большинство отмеченных стай летели с юго-запада утром с 6 до 11 часов на высоте 70–80 м. Пролетая над балками и летя вдоль их склонов, скворцы снижались, почти прижимались к земле.

А.М. Архипов, ул. Матросова 2, с. Кучурганы, Раздельнянский р-н, 67450, Одесская обл., Украина (Ukraine).

МАТЕРИАЛЫ ПО ОРНИТОФАУНЕ ДОЛИНЫ р. УДАЙ

В.Н. Грищенко, Е.Д. Яблоновская-Грищенко, Д.П. Гуляев

Materials on the ornithofauna of the Uday river valley. - V.N. Grishchenko, E.D. Yablonovska-Grishchenko, D.P. Gulyaev. - *Avifauna of Ukraine*. 2. 2002. - The Uday river is a right tributary of the Sula. It flows in Chernigiv and Poltava regions. Data were collected during an expedition in May of 1996. Information about the most interesting species is presented. [Russian].

Key words: fauna, Chernigiv region, Poltava region, rare species.

Address: V.N. Grishchenko, Kaniv Nature Reserve, 19000 Kaniv, Ukraine. E-mail: vitaly@aquila.freenet.kiev.ua.

Долина Удая была обследована от с. Манжосовка ниже Прилук до устья во время экспедиции на байдарке 18–30.05.1996 г. (Прилукский, Сребнянский и Варвинский районы Черниговской области; Пирятинский, Чернухинский и Лубенский районы Полтавской области). Общая протяженность этого участка реки составляет около 220 км. От Прилук до п. Дегтяры плавни Удая оказались во многих местах непроходимы для плавсредства, поэтому здесь они изучены лишь частично. Ниже по течению сплав шел непрерывно.

Серая цапля (*Ardea cinerea*). В ходе экспедиции учтены три колонии, две из которых были выявлены еще в 1990 и 1993 гг. (Грищенко та ін., 1993). Численность серой цапли в известных колониях осталась примерно на прежнем уровне. В колонии у с. Деймановка в 1993 г. было 30 гнезд серой цапли, в 1996 г. – более 20 (точно гнезда подсчитать не удалось, поскольку часть их была построена на низких ветках кустов и на заламах тростника). В колонии ниже с. Скибинцы было более 10 гнезд серой цапли (в 1993 г. – 12). 28.05 обнаружена еще одна колония в тростниках среди плавней у с. Лесовая Слободка. На заламах здесь гнездились около 10 пар.

Рыжая цапля (*A. purpurea*). Одиночные птицы и небольшие группы встречались в плавнях на протяжении всей экспедиции.

Большая белая цапля (*Egretta alba*). Эти птицы встречались только в окрестностях колонии у с. Деймановка. Первый раз 3 особи отмечены над плавнями восточнее с. Малая Круча. Численность большой белой цапли здесь выросла: если в 1993 г. в колонии у Деймановки гнездилась всего 1 пара, то в 1996 г. их было уже 5–10. В колонии ниже с. Скибинцы белые цапли не наблюдались вовсе, как и в 1993 г. (Грищенко та ін., 1993).

Выпь (*Botaurus stellaris*). На всем протяжении маршрута в плавнях закладывались пробные участки в различных биотопах, на которых проводились учеты кричащих самцов. Общая площадь 8 участков – 4,6 км². Учеты проводились вечером в сумерках и на рассвете. Средняя плотность населения выпи в плавнях Удая в 1996 г. составила $3,9 \pm 0,7$ кричащих самца на 1 км² зарослей (от 0 до 6,7 самца/км²).

Лебедь-шипун (*Cygnus olor*). Довольно обычный вид в плавнях Удая. Лебеди встречались на разных участках маршрута: 19.05 – 1 ос. на большом плесе у с. Густыня; 20.05 – 1 ос. у моста выше с. Переволочная; по данным местных жителей, в 1995 г. пара лебедей гнездилась севернее моста; 20.05 – 2 ос. у с. Переволочная; 28.05 – 2 ос. на большом плесе у с. Лушники.

Серый гусь (*Anser anser*). 25.05 у моста ниже Пирятина наблюдалась пара гусей. Птицы продолжительное время летали широкими кругами над

пропльавшей байдаркой с тревожным криком. Вполне вероятно гнездование в этом месте. Еще раз гуси отмечены 28.05 у с. Гонцы – 3 птицы пролетали над долиной реки.

Орел-карлик (*Hieraetus pennatus*). 28.05 птица светлой формы наблюдалась над с. Пески-Удайские.

Серый журавль (*Grus grus*). Журавли отмечались неоднократно. 22.05 у с. Леяки Варвинского района над рекой наблюдалась птица, летевшая в направлении урочища Великий Луг на правом берегу Удая (большое болото, покрытое кустарниками и ольхой). Вечером 22.05 два журавля перекликались в тростниковых плавнях возле слияния двух русел Удая ниже п. Варва. Позже 2 птицы пролетали над плавнями выше с. Подище. 27.05 крик одиночной птицы зарегистрирован в плавнях ниже с. Повстин.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). 29.05 одна птица пролетала вниз по течению над руслом Удая у с. Лушники.

Белошекая крачка (*Chlidonias hybrida*). Первый раз 4 птицы отмечены 26.05 в плавнях восточнее с. Великая Круча. После с. Гонцы в небольшом количестве стали встречаться регулярно.

Интересна смена доминирования среди болотных крачек. Сначала на большом протяжении заметно преобладала черная (*Ch. niger*), но ниже с. Гонцы чаще встречалась уже белокрылая (*Ch. leucopterus*). Наиболее крупные колонии крачек: в плавнях у с. Скибинцы – около 100 пар черной крачки; на озере в плавнях у с. Гонцы – 100–150 пар 3 видов крачек; на лугах у с. Крутой Берег – около 100 пар белокрылой крачки.

Желтоголовая трясогузка (*Motacilla citreola*). Впервые обнаружена на гнездовании в Полтавской области в 1979 г. в Оржицком районе (Шаповал, 1982). Нами несколько раз наблюдались взрослые самцы: 20.05 – в плавнях у с. Переволочная; 27.05 – на телорезе на русле выше с. Карпиловка и в тростнике у с. Духово.

Белобровик (*Turdus iliacus*). Впервые обнаружен на гнездовании в Полтавской области в 1938 г. в Полтавском районе (Гавриленко, 1958). В 1979–1981 гг. три гнезда найдены в пойме р. Слеспород в Оржицком районе (Шаповал, 1982). Сейчас это уже довольно обычный вид. Поющие самцы регулярно встречались нами на протяжении всего маршрута – от с. Боршна до устья, преимущественно, в пойменных ольшаниках, реже – ивниках.

ЛИТЕРАТУРА

- Гавриленко М.І. (1958): Нові і маловідомі птахи Полтавщини. - Матеріали про охорону природи на Україні. Київ. 1: 96-111.
- Грищенко В.М., Подобайло А.В., Яблоновська С.Д., Батова Н.І., Гаврилук М.Н., Михалевич І.В. (1993): До орнітофауни плавнів Удаю. - Беркут. 2: 12-13.

Шаповал А.П. (1982): Гнездовые находки желтоголовой трясогузки и дрозда-белобровика в Полтавской области. - Вестн. зоол. 4: 76-77.

Грищенко В.Н., Каневский заповедник, г. Канев, 19000, Черкасская обл., Украина (Ukraine).

ВСТРЕЧИ РЕДКИХ ВИДОВ ПТИЦ В БРЕСТСКОЙ ОБЛАСТИ В 2002 г.

А.В. Абрамчук, С.В. Абрамчук, Ю.Ю. Бакур, И.В. Богданович, С.В. Левый, В.В. Прокопчук, А.А. Сербун, В.А. Лихван

Records of rare bird species in Brest region in 2002. - A.V. Abramchuk, S.V. Abramchuk, Yu.Yu. Bakur, I.V. Bogdanovich, S.V. Levyy, V.V. Prokopchuk, A.A. Serbun, V.A. Likhvan. - *Avifauna of Ukraine*. 2. 2002. - Data about 35 rare and unnumerous species are presented. [Russian].

Key words: Brest region, fauna, rare species.

Address: A.V. Abramchuk, National park "Belovezhskaya Pushcha", Kamenyuki, Brest region, 220065 Belarus.

Материалы для данной работы собраны в 2002 г. в ходе работ по изучению редких видов птиц в Брестской области. Основными объектами исследований являлись экосистемы водоемов. Кроме того, проводилось также обследование пойм рек и других территорий. В ходе исследований были собраны материалы по 35 редким в Беларуси видам птиц. Все данные по редким видам, утверждение регистраций которых требует рассмотрения Белорусской орнито-фаунистической комиссии, утверждены БОФК (протокол от 14–16.10.2002 г.).

Чернозобая гагара (*Gavia arctica*). В 2002 г. одна регистрация на весеннем пролете и три регистрации на осеннем пролете: 17.05 – 1 ос. на водохранилище Ляцкие (Беловежская пуца); 1 взрослая особь 6.10 на рыбхозе (р/х) "Новоселки" (Дрогичинский район); 4 взрослые птицы и 1 молодая 23.11 на Луковском водохранилище (Малоритский район); 3 ос. 24.11 на Днепроовско-Бугском водохранилище (Кобринский район).

Серощекая поганка (*Podiceps grisegena*). В 2002 г. обнаружено 2 новых места гнездования вида в Брестской области: р/х "Новоселки", где 22.06 на трех прудах было учтено 4 выводка, и р/х "Селец" (Березовский район), где 9.06 на одном из прудов наблюдалась пара взрослых и 3 молодые птицы.

Малая выпь (*Ixobrychus minutus*). 3 регистрации в течение года, в том

числе в гнездовой период: 10.06 – самец на р/х “Селец”, 12.06 – 2 самца и самка в ур. Малая Соя (г. Брест), 30.09 – 1 самец там же.

Малая белая цапля (*Egretta garzetta*). В Беларуси – очень редкий залетный вид, до настоящего времени известно 4 регистрации (Никифоров, 2001). В 2002 г. 2 особи отмечены на р. Лесная Правая 12.03 в окрестностях д. Селище Каменецкого района, 8.09 – 1 ос. на р/х “Новоселки” и 31.08 – 2 ос. в окрестностях д. Хабовичи Кобринского района.

Большая белая цапля (*E. alba*). Очень редкий, новый на гнездовании вид. До настоящего времени известны три точки гнездования (Никифоров, 2001). В 2002 г. нами обнаружено 2 новых колониальных поселения вида: первое расположено в колонии серых цапель (*Ardea cinerea*) на р/х “Страдочь” (Брестский район), где 7–8.05 обнаружено 5 гнезд со свежими кладками; 2.06 колония (8–10 гнезд) найдена на одном из прудов рыбхоза “Новоселки”.

Колпица (*Platalea leucorodia*). Очень редкий залетный вид, известны две регистрации до 1910 г. С 20.10 по 27.10 2 ос. (1 ad + 1 im) держались на прудах р/х “Соколово” (Жабинковский район).

Лебедь-кликун (*Cygnus cygnus*). В 2002 г. в пределах Брестской области вид отмечен авторами более 30 раз: несколько особей 24.03 и по 1 паре 7.05, 9.05, 25.05, 3.09, 8.10, 31.10 на р/х “Страдочь” (Брестский район); пара 20.02 и 23.03, 1 ос. 1.05, пара 8.06, 8 особей (пара с выводком) 4.08, 10 ос. 5.09, 4 ос. 20.09, 9 ос. 24.09 на р/х “Руда” у д. Гусак (Малоритский район); 4 молодые птицы с 10.03 по 26.03 держались на участке реки Лесная Правая у д. Селище, (национальный парк “Беловежская пуща”, Каменецкий район); 1 пара + 1 особь 6.03 и пара 31.03 – на вдхр. Ляцкие (“Беловежская пуща”); пара 22.03, на вдхр. Хмелевское (“Беловежская пуща”); 8–9.02 и 17.02 по 1 паре, 28.04 – 1 ос. на оз. Олтушское (Малоритский район); 14.04 и 17.03 по 1 ос. на оз. Ореховское (Малоритский район); пара 6.02 и 1 особь 24.03 в ур. Разливы, окрестности д. Орехово Малоритского района; пара 1.06 и 5–6.10 на р/х “Новоселки”; 21.10 – 2 ос. у г. Жабинка; 4.04 и 13.05 по 1 паре, 14.09 – 10 ос. на вдхр. Луковское; 22.09 и 5.10 – 1 ос. на оз. Любань (Кобринский район); 27.10 – 2 ос. на р. Лесная у д. Бабищи Каменецкого района; 7.11 – 3 ос. на вдхр. Либерполь у д. Гута Пружанского района.

Серый гусь (*Anser anser*). Несколько раз наблюдался в течение года, в том числе в гнездовой период: 1 ос. 13.05 на вдхр. Луковское; 8 ос. 31.07 в ур. Разливы; 5 ос. 7.04, 4 ос. 14.04, 1 пара + 17 ос. 17.03, 2 ос. 27.04 на оз. Ореховском; 3 ad 6.05 на р/х “Новоселки”; 3 ос. 24.03 и 1 ad 7.05 на р/х “Страдочь”; пара 6.03 и 1 ос. 13.03 в НП “Беловежская пуща”.

Белоглазая чернеть (*Aythya nyroca*). Несколько раз наблюдалась на протяжении года в различных точках, в том числе и в гнездовой период: 4 ос. 7–8.05 и 9 ос. 3.09 на р/х “Страдочь”; 3 ос. 6.05 и 2 ос. 8.09 на р/х “Ново-

селки”; пара 17.04 и 1 ос. 6.10 на прудах в окрестностях ст. Заказанка (Брестский район); 1 ос. 24.03 на оз. Олтушское; 7 ос. 11.08 на р/х “Руда”; 2 ос. 3.08 на вдхр. Луковское.

Луток (*Mergus albellus*). 3 регистрации в течение года: 1 на весенней миграции – пара 31.03 на вдхр. Луковское; и 2 на осенней – самка 20.10 на р/х “Соколово” и самец 23.11 на вдхр. Луковское.

Длинноносый крохаль (*M. serrator*). В 2002 г. дважды отмечен во время осенней миграции: 5–6.10 – 2 ос. в р/х “Соколово” и 5.10 – 5 ос. на р/х “Новоселки”.

Большой крохаль (*M. merganser*). Несколько регистраций в течение года на зимовке и во время миграций: самка 29.01 в р/х “Страдочь”, 3 самца и 6 самок 2.02 на оз. Олтушское, 3 самца и 2 самки 2.03 на оз. Любань, самец 10.03 на р. Лесная Правая у д. Селище, пара 31.03 и самка 16.11 на вдхр. Луковское.

Скопа (*Pandion haliaetus*). Несколько раз регистрировалась в различных точках в период весенней и осенней миграций: 1 ос. 11.05 в окрестностях д. Ласицк Пинского района; 1 ос. 5.05 на оз. Ореховское; 1 ос. 27.08 у д. Покры Брестского района; 3 ос. 3.09 и 1 ос. 8.10 на р/х “Страдочь”; 1 ос. 10.09, 22.09 и 20.10 на р/х “Соколово”.

Красный коршун (*Milvus milvus*). 1 ос. наблюдалась 4–5.05 у д. Ситница Лунинецкого района.

Беркут (*Aquila chrysaetos*). Две птицы (взрослая, старше 6 лет, и молодая, в возрасте 1–2 года), отмечены 23.03 в окрестностях р/х “Страдочь”.

Сапсан (*Falco peregrinus*). В 2002 г. в Брестской области дважды отмечен во время осенней миграции: 1 ос. 27.10 у д. Бабичи Каменецкого района и 1 особь 5.10 у д. Забужки Кобринского района.

Кобчик (*F. vespertinus*). Самка наблюдалась 5.05 у д. Ситница Лунинецкого района.

Малый погоныш (*Porzana parva*). Семь точек регистрации в течение года в гнездовой период: 3 гнездовые территории 25.05 на р/х “Страдочь”; самец 18.06 у д. Комаровка Брестского района; 2 ad + 1 im в июле у д. Покры; 2 территории 9.05 у ст. Заказанка Брестского района; 1 территория 11.05 у д. Ласицк Пинского района; 1 территория 28.04 и 1.05 у д. Синкевичи Лунинецкого района.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). 3.05 найдено гнездо на р. Припять в Столинском районе.

Галстучник (*Charadrius hiaticula*). 15.06 1 ос. наблюдалась на р/х “Селец”.

Золотистая ржанка (*Pluvialis apricaria*). Ряд регистраций на весеннем и осеннем пролете: 6.04 – стая в 100–150 ос. на поле в окрестностях д. Олтуш, 17.04 – стая около 40 ос. в пойме оз. Ореховское, 30.03 – 50 ос. у д.

Береза Кобринського району, 12.04 – 1000 ос. в окрестностях д. Именины Кобринського району, 23.10 – стая около 150 ос. на поле у д. Покры Брестского района, 24.10 – стая 200–250 ос. на р/х “Соколово”, 3.11 – 1 ос. на р/х “Соколово”, 8.11 – 3 стайки в 20, 30, 15 ос. в окрестностях д. Баранки Каменецкого района.

Тулес (*P. squatarola*). Несколько регистраций, преимущественно во время осенней миграции: 17.03 – 1 ос. в пойме оз. Ореховское, 6.10 – 26 ос. на одном из прудов р/х “Новоселки”, 21.10 – 15 ос. на р/х “Соколово”, 3.11 – 4 ос. там же.

Песчанка (*Calidris alba*). 7 ос. отмечены 3.08 на вдхр. Луковское у д. Луково Малоритского района.

Кулик-воробей (*C. minuta*). 4 ос. наблюдались 7.08 на очистных сооружениях у г. Каменец.

Гаршнеп (*Lymnocyptes minimus*). Во время весенней миграции дважды отмечен в Малоритском районе: 7.04 – 5 ос. в пойме оз. Ореховское и 28.04 – 1 ос. в пойме оз. Олтушское.

Поручейник (*Tringa stagnatilis*). Три взрослые особи (2 самки и самец) отмечены 22.04 на торфоплощадке у д. Чернаки Каменецкого района.

Большой улит (*T. nebularia*). Несколько регистраций на весеннем и осеннем пролете: 1 ос. 20.07 на очистных сооружениях г. Кобрин, 11 ос. 30.04 на р. Припять в Столинский районе, 9 ос. 20.09 на р/х “Руда”.

Белошекая крачка (*Chlidonias hybrida*). На р/х “Новоселки” 1–2.06 в колонии озерных чаек (*Larus ridibundus*) отмечена одна птица на гнезде.

Сипуха (*Tyto alba*). 19.01 – 1 ос. наблюдалась на берегу р. Мухавец в г. Бресте (личн. сообщ. сообщение А.С. Хвалея), 22.04 – мертвая птица найдена в старой водонапорной башне у д. Чернаки Каменецкого района.

Сирийский дятел (*Dendrocopos syriacus*). Более 20 регистраций в течение года в 6 районах: по 1 ос. 7.09 и 3.10 в г. Бресте; 1 ос. 1.06 и 20–22.06. в д. Дивин Кобринського району; 1 ос. 24.07 в г. Столин; самка 29.04 в д. Синкевичи Лунинецкого района; самец 5.10 в г. Кобрин; по 1 ос. 13.06, 8 и 14.10, 3 ос. 18.10 в г. Каменец; по 1 ос. 2.02, 24.03, 18.05, 14.09, 15.09, 18.09, 19.09, 6.10 и 3 ос. 29.09 в д. Олтуш Малоритского района.

Рогатый жаворонок (*Eremophila alpestris*). В течение года трижды наблюдался на зимовке: 26.02 – стая около 25 ос. у д. Чернавчицы Брестского района, 21.12 – стая около 10 ос. над д. Каменюки Каменецкого района, 29.12 – стая из 23 ос. у д. М. Курница Брестского района.

Желтоголовая трясогузка (*Motacilla citreola*). Обнаруженное локальное поселение на р/х “Новоселки” (численность не менее 5 пар), по видимому, является самым западным на территории Беларуси.

Усатая синица (*Panurus biarmicus*). Десять регистраций в течение года, в том числе в гнездовой период в ранее не известных точках: несколько ос.

23.03, 6 ос. 8.05, около 10 ос. 8.10, 10 ос. 31.10 на р/х “Страдочь”; 1 самец 13.03 на вдхр. Ляцкие; 1 ос. 11.08 на р/х “Руда”; 2 ос. 2.06 и 2 ос. 6.10 на р/х “Новоселки”; 20 ос. 6.10 и 10–15 ос. 3.11 на р/х “Соколово”.

Белая лазоревка (*Parus cyanus*). Семь регистраций в течение года, в том числе в гнездовой период, вне пределов ареала в Беларуси: 2 ос. 30.01 на р/х “Страдочь”; 3 территории 11.05 на р. Гнилая Припять у д. Ласицк Пинского района; 1 ос. 23.04 и 5 ос. 7.10 на р/х “Соколово”; 3 ос. 6.10 на р/х “Новоселки”; более 10 ос. 25.08 у д. Б. Малешево-Семигостичи Столинского района; 10 ос. 28.04–5.05 на Лань-Микашевичском канале (Лунинецкий район).

Просянка (*Miliaria calandra*). Десять регистраций в течение года: 6 самцов 11.05 и самка + 2 слетка 9.06 у д. Бловиничи Брестского района; 5 самцов + самка 5.06 у д. Пшенаи Жабинковского района; самец 1.05 у д. Долгое Пружанского района; по 1 ос. 10.05 у д. Береза Кобринского района, 13.06 у д. Медна Брестского района и 4.04 у д. Луково Малоритского района; 2 ос. 11.05 у д. Забужки Кобринского района; 2 ос. 13.03 и 4 ос. 2.04 у д. М. Лепесы Кобринского района.

ЛИТЕРАТУРА

Никифоров М.Е. (2001): Белорусская орнито-фаунистическая комиссия: обзор сообщений о наиболее редких находках за 1990–1999 гг. - *Subbuteo*, 4: 25-40.

*А.В. Абрамчук,
Национальный парк “Беловежская пуща”, д. Каменюки,
Каменецкий р-н, Брестская обл., 220065, Беларусь (Belarus).*

НАБЛЮДЕНИЯ ЗА МИГРАЦИЯМИ ХИЩНЫХ И ОКОЛОВОДНЫХ ПТИЦ В НИЖНЕМ ТЕЧЕНИИ р. ДЕСНА

С.В. Домашевский

Watching migrations of raptors and water birds in lower part of the Desna river. - S.V. Domashevsky. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Data were collected in Kyiv region near the mouth of the Desna river in 1993–1996. [Russian].

Key words: migration, raptor, water bird, phenology.

Address: S.V. Domashevsky, Zhukov str. 22/42, 02166 Kyiv, Ukraine;

e-mail: utop@iptelecom.net.ua.

Наблюдения проводились в окрестностях с. Погребы Броварского района Киевской области на пойменных лугах левого берега р. Десна в 6 км выше устья. Данная территория представляет собой равнину с небольшими заболоченными участками, сетью средних и узких каналов, а также озером площадью около 2 га, окруженным полосой густого тростника. Берега каналов местами заросли ивовыми кустами, одиночными тополями и отдельно стоящими группами деревьев. Учеты водоплавающих, осевших на отдых, проводились на большом озере искусственного происхождения, расположенном в городской черте в 3 км южнее места наблюдения.

Собранный материал будет дополнением к работам по изучению сезонных миграций птиц в окрестностях г. Киева (окраина ближайшего жилмассива Троещина находится в 6 км от места наблюдений). В 1993 г. наблюдения проводились в течении 3 дней 3 декады августа, в 1994 г. – 1 день в августе, 3 дня в сентябре и 1 день в октябре. Весенний период контролировался в последующие годы: в 1995 г. наблюдения проводились в 3-й декаде февраля на протяжении 4 дней, 2 дня в 1-й и 1 день во 2-й декаде марта, 1 день в 1 декаде апреля, а 1996 г. по 2 дня во 2-й и 3-й декадах марта и 1 день 1 декаде апреля. Надо отметить, что весенние сезоны 1995 и 1996 гг., значительно отличались друг от друга по погодным условиям, что повлияло на сроки появления первых мигрантов и ход миграции. И если во 2-й декаде февраля 1995 г. снег отсутствовал полностью, то в 1996 г. он пятнами еще сохранялся до начала апреля.

ВЕСНА

Луни полевой (*Circus cyaneus*) и луговой (*C. pygargus*). Появление первых 7 особей пролетных луней отмечено 26.02.1995 г., в 1996 г. – 27.03 встречен взрослый самец. Птицы летят в одиночку, реже парами. Направление северное, высота до 250 м. Последние 2 особи были отмечены 6.04.1995 г. За 3 дня было зафиксированно 11 птиц, в 1996 г. учтены 4 особи, 3 из которых – 2.04.

Лунь болотный (*C. aeruginosus*). Спорадические наблюдения не дали возможности выявить сроки появления первых птиц этого вида в районе наблюдения и проследить ход их весенней миграции. Отмечена одна птица, мигрировавшая 6.04.1995 г. на север на высоте около 60 м.

Ястреб-тетеревятник (*Accipiter gentilis*). Уже в начале 3 декады февраля обычен на пролете, а наибольшее число птиц, пролетевших в течении дня, припало именно на эту декаду – 23.02.1995 г. учтено 6 особей. Направление миграции северное, реже – северо-восточное, высота от 50 до 250 м. В феврале 1995 г. было отмечено 13 особей, в марте – 6. В 1996 г. 11.03 встречены 9 ястребов, 8 из которых молодые самцы, в апреле – 1 особь.

Ястреб-перепелятник (*A. nisus*). В дни наблюдений оказался немногочисленным мигрантом. Первые 2 пролетные птицы отмечены 24.02.1995 г. Миграция проходила на высоте до 200 м, направление северное, реже северо-восточное. В 1995 г. всего учтено 8 особей, в 1996 г. в марте – 3, в апреле – 5. Последняя встреча произошла 6.04.1996 г., когда пролетели 4 особи.

Зимняк (*Buteo lagopus*). Начинает мигрировать рано. С первым потеплением начинается откочевка, переходящая в настоящую миграцию. Мигрируют в одиночку, реже по 4 особи в группе, направление северное, северо-восточное, высота от 100 до 400 м. В 1995 г. в 3-й декаде февраля было отмечено 32 особи, в марте – 8. Наибольшее количество птиц учтено 26.02. – 13. Последняя встреча отмечена 19.03.1995 г. В марте 1996 г. зарегистрированы 42 особи, с максимальным количеством в течении дня (27) – 13.03., в апреле – 1.

Канюк (*B. buteo*). Многочисленный весенний мигрант. Летят птицы поодиночке, реже группами до 7 особей, направление – север, очень редко – северо-восток, высота от 100 до 500 м. Уже в первый день наблюдений, 22.02.1995 г., отмечено 14 канюков. Наибольшее число птиц, наблюдававшихся за день (19), – 24.02. В целом же в феврале учтено 55 птиц, в марте – 24, в апреле – 3. Последние 2 пролетные особи отмечены 6.04.1995 г. В 1996 г. в марте учтено 26 при максимуме птиц 27.03. – 24, в апреле – 6 особей (все 2.04.).

Змееяд (*Circaetus gallicus*). 1 особь отмечена 6.04.1995 г. Направление полета северное, высота около 80 м.

Орел-карлик (*Hieraetus pennatus*). Редкий мигрирующий вид. Особь темной формы наблюдалась 2.04.1996 г. Направление миграции северо-восточное, высота 50 м.

Подорлики (*Aquila clanga*, *A. pomarina*). В нижнем течении Десны немногочисленный весенний мигрант. 6.04.1995 г. отмечены 5 особей, из них 3 одиночные. Направление миграции северное, высота от 250 до 350 м.

Орлан-белохвост (*Haliaeetus albicilla*). В нижнем течении Десны мигрирующих орланов не отмечено. Встречена молодая птица, державшаяся 11, 20, и 24.03.1996 г. у Десны и на территории Белодубравного лесничества.

Дербник (*Falco columbarius*). За период наблюдений 19.03.1995 г. были учтены 2 одиночные самки. Направление полета – север, высота до 50 м.

Пустельга обыкновенная (*F. tinnunculus*). В дни наблюдений оказалась редким мигрантом. Чаще попадались охотящиеся птицы, не показывавшие направленного перемещения. В 1995 г. первая птица была отмечена 22.02, а всего учтено 6 особей, из которых 4 в феврале и 2 – в марте. В 1996 г. на ТЭЦ-6 отмечено лишь появление пары местных птиц (27.03.), пролетные особи не встречены.

Цапля серая (*Ardea cinerea*). В 1995 г. было 2 встречи этого вида. Появление первых птиц зафиксировано 24.02, когда на лугах кормились 2 особи, а миграция 3 цапель на север наблюдалась 6.04 на высоте 200 м. В 1996 г. первая регистрация была 20.03, четыре особи держались на канале, затем улетели в северном направлении. Здесь же, 27.03, кормились еще 3 птицы. Мигрирующие цапли отмечены 31.03.1996 г. – 5 особей, направление северное, высота 300 м. В апреле встречено только отдохавших 5 особей.

Цапля большая белая (*Egretta alba*). 26.02.1995 г. наблюдались 2 особи, мигрировавшие на север на высоте 200 м. 2.04.1996 г. на канале кормились 4 особи.

Аист белый (*Ciconia ciconia*). Во время весенней миграции обычен. В дни массового пролета наблюдения не проводились. В 1995 г. отмечен 6.04, учтено 8 особей, летевших в основном поодиночке. В 1996 г. первая птица появилась 31.03, а 2.04 учтено 6 особей. Направление миграции северное, реже северо-восточное, высота до 400 м.

Лебедь-шипун (*Cygnus olor*). Очень редок. Одна особь наблюдалась 26.02.1995 г. Лебедь опустился на воду недалеко от устья Десны. Второй раз, 24.03.1996 г., отмечена группа из 3 птиц. Направление их перемещения северное, высота 700 м.

Гусь серый (*Anser anser*). В 1995 г. 3 группы общей численностью 100 особей отмечены 22 и 26.02. Направление пролета южное, северное и северо-восточное, высота до 150 м. В 1996 г. первые птицы учтены 27.03 в количестве 3 особей, 2.04 наблюдались 5 групп общей численностью 194 птиц. В этот сезон все стаи мигрировали в восточном направлении.

Гусь белолобый (*A. albifrons*). Многочисленный весенний мигрант в нижнем течении Десны. В 1995 г. в феврале учтено 5 групп общим счетом 64 особи, в марте – 33 группы – 1546 птиц. Первые птицы отмечены 22.02 (3 особи). Наибольшее число гусей, пролетевших в течении дня (1264), наблюдалось 19.03. Направление восточное, реже юго-восточное и южное, высота до 400 м. В 1996 г. первые птицы отмечены 11.03 – 4 особи кормились на канале у с. Погребы. В марте учтено 6 групп общим счетом 149 особей (27.03. – 109 птиц), в апреле – 13 групп – 466 птиц.

Гуменник (*A. fabalis*). Встречена, вероятно, одна одна и та же особь, кормившаяся 24 и 27.03.1996 г. на пахоте.

Пеганка (*Tadorna tadorna*). С 24 по 27.03.1996 г. самка и два самца кормились и отдыхали на канале. При вспугивании они отлетали на луга или уплывали дальше по каналу. Возможность того, что эти птицы улетели из зоопарка, сомнительна – на них не было колец.

Кряква (*Anas platyrhynchos*). В районе наблюдений на отстойниках ТЭЦ-6 постоянно зимует, поэтому начало миграции данного вида здесь зафик-

сировать трудно. В 1995 г. на лугах первые птицы были отмечены 24.02 – 3 особи. Явно мигрирующая группа уток из 20 особей наблюдалась 19.03.1995 г. Направление юго-восточное, высота 300 м. В этот же день на отдаленном озере учтено 500 отдыхающих крякв. Здесь же 6.04 держалось 250 особей, 8.04 – 200, 10.04 – 140, 13.04 – 150. К мигрирующим относилась и группа из 25 особей, наблюдавшаяся 2.04.1996 г. Направление пролета – северо-запад.

Связь (*A. penelope*). В 1995 г. мигрирующие стаи были отмечены 19.03, за день пролетели 4 группы общим счетом 220 особей. Направление – юго-восток, высота до 400 м. В этот же день на озере на отдыхе учтены 150 особей. Последние 10 птиц здесь наблюдались 13.04. В 1996 г. связи отмечены 2.04, в 2 группах летело 180 птиц, направление – юго-запад.

Шиловость (*A. acuta*). В дни наблюдений отмечены две встречи: 24.02, над лугами в разных направлениях летели 3 особи, а 10.04 на озере отдыхала пара шиловостей.

Чирок-трескунок (*A. querquedula*). О ходе миграции можно было судить, прослеживая изменения количественного состава отдыхающих на водной глади птиц. В 1995 г. первый учет был проведен 6.04, отмечено 100 птиц, 10 – 250, 13.04 – 200. В 1996 г. первые 3 особи трескунок наблюдались на лугах 20.03. В апреле 5 птиц, добывавших корм, были встречены на канале.

Широконоска (*A. clypeata*). 6.04.1995 г. на озере учтены 20 отдыхающих особей, а 10 и 13.04. – 11 и 15 соответственно. В 1996 г. на лугах зарегистрировано 8 птиц, летевших на юго-запад на высоте 50 м.

Крохаль большой (*Mergus merganser*). Отмечен лишь однажды – 27.03.1996 г. пара птиц перемещалась на юго-восток.

Серый журавль (*Grus grus*). На весеннем пролете немногочислен. В 1995 г. одна особь учтена 8.04, 3 птицы – 13.04. Направления пролета – север и северо-запад, высота до 300 м. В 1996 г. первый одиночный журавль, кормившийся на лугах, отмечен 24.03, также пролетными были две пары и одиночная птица, летевшие на север 2.04.

Чибис (*Vanellus vanellus*). Многочисленный весенний мигрант. В 1995 г. первые 13 птиц наблюдались 22.02. Наибольшее число чибисов пролетевших в течение дня, было 19.03 – 13 групп, в общей сложности 362 особи. Более 50 птиц в группе не отмечено. Направление миграции – северо-восток, восток, реже север, высота до 400 м, но в основном не менее 70 м. В феврале учтено 28, в марте – 453 особи. В 1996 г. первые 3 птицы отмечены 24.03. Пролет наблюдался 27.03, когда было учтено 3 группы с 56 птицами. В апреле отмечено 7 групп, общим числом 119 особей. Направление миграции западное.

ОСЕНЬ

Скопа (*Pandion haliaetus*). По нашим наблюдениям, этот вид во время миграции в пойме Десны достаточно редок. На территории Украины миграционный путь скопы тесно связан с главной водной артерией – Днепром, большинство встреч с ней приходится именно на его пойму (Домашевский, 1996). За период наблюдений была встреча одной особи – 28.08.1993 г., направление полета южное, высота 50 м.

Осоед (*Pernis apivorus*). В нижнем течении Десны обычный и порой многочисленный мигрант. В мигрирующей группе обычно до 4 птиц, но отмечались скопления и из 26 особей. Птицы летят на высоте до 300 м, направление – юг, юго-запад. За период наблюдений было учтено 102 особи. Максимальное число птиц в течении дня – 46, 24.08.1993 г.

Луни полевой и луговой. За период наблюдений массовой миграции не отмечено. Птицы летели поодиночке, но если миграция проходила на большой высоте, то отмечались группы до 3 особей. Обычно же мигрируют луны на высоте до 150 м, направление – юг, реже – юго-запад. За период наблюдений учтены 33 особи, из них – 21 в 1994 г. Наибольшее число птиц, отмеченных в течение дня – 12, 15.09.1994 г.

Лунь болотный. В пойме Десны в период осенней миграции многочисленный вид. В начале 3 декады августа на лугах отдыхает и кормится до 10 птиц, это, как правило, молодые особи. В это время уже можно наблюдать ярко выраженную миграцию. Так, 20.08.1994 г. было отмечено 18 мигрировавших птиц. Пролет проходит на высоте до 500 м, обычно – до 100 м, направление – юг, юго-запад. В основном летят в одиночку, более 3 птиц в группе не отмечалось. За время наблюдений 1993 г. отмечена 31 особь, в 1994 г. – 29.

Ястреб-тетеревятник. Большая часть встреч тетеревятника относится к местным особям, основная его миграция проходит в октябре. В конце августа он довольно обычен в пойме Десны. К середине сентября число встреч увеличивается, и у некоторых особей можно уже отметить направленное передвижение. Основное направление северное, высота до 200 м. В 1993 г. отмечено 6 особей, в 1994 г. – 13, из них 8 – 20.10.

Ястреб-перепелятник. В пойме Десны осенью обычный мигрант. Первые пролетные перепелятники отмечаются в начале 3-й декады августа. Массово начинает мигрировать в середине сентября. Во время полета птицы активно охотятся на мелких воробьиных. Миграция проходит на высоте до 100 м, очень редко до 500. Чаще летят в одиночку, иногда группами до 4 особей. Направление – юг, реже юго-запад. В 1993 г. учтено 4 особи, в 1994 г. – 56. Наибольшее число птиц, отмеченных в течение дня – 18, 15.09.1994 г.

Канюк. Обычный мигрант. Первые пролетные особи появляются уже в

конце августа. Летят птицы на высоте до 500 м, чаще – до 200. Максимальное число в группе – 4. Направление пролета – юг, очень редко – юго-запад. Максимальное число птиц, отмеченных за день – 47, 5.09.1994 г. В 1993 г. учтена 1 особь, в 1994 г. – 75.

Змеяед. Редкий мигрант. Все встречи приходится на сентябрь. В 1994 г. отмечены 4 особи. Летит в одиночку на высоте до 200 м, направление – юг, редко – юго-запад. Максимальное число птиц, учтенных за день – 2, 17.09.1994 г.

Подорлики. Встречаются редко. Максимум отмеченных за день птиц – 2, 24.08.1993 г. В 1994 г. встречена 1 особь (17.09). Высота миграции до 300 м, направление – юг.

Беркут (*Aquila chrysaetos*). Молодая птица, очевидно, самец, наблюдалась во время пролета 20.10.1994 г. на высоте 800 м, направление – юго-запад. Около орла держались хищные птицы других видов и преследовали его.

Орлан-белохвост. Молодая птица наблюдалась 5.09.1994 г. Скорее всего, это был птенец пары орланов, гнездящейся неподалеку.

Балобан (*Falco cherrug*). Одна особь была встречена 20.08.1994 г. (Лесной жилмассив г. Киева) в 9 км южнее места наблюдения. Это была самка, следовавшая в южном направлении на высоте около 400 м.

Чеглок (*F. subbuteo*). Обычный мигрант в низовьях Десны. В 3-й декаде августа уже отмечаются пролетные особи. Летят поодиночке, более 3 птиц в группе не отмечено. Основное направление – юг, реже – юго-запад, высота до 500 м, чаще до 200 м. В 1993 г. встреч не было, в 1994 г. зарегистрировано 48 особей. Максимальное число птиц наблюдавшихся в течение дня 18 – 5 и 15.09.1994 г.

Кобчик (*F. vespertinus*). В конце августа в нижней пойме Десны довольно редок. Обычным он становится в конце первой декады сентября. Птицы активно охотятся на насекомых, отдыхают группками на деревьях. Миграция проходит на высоте до 100 м, направление – юг. Более 3 птиц в группе не отмечено. Максимальное число птиц встреченных в течение дня – 13, 15.09.1994 г. В 1993 г. учтена 1 особь, в 1994 г. – 15.

Пустельга обыкновенная. Обычный мигрант. В конце августа чаще наблюдаются охотящиеся, кочующие в разных направлениях птицы. Особи с явно направленным перемещением среди них еще редки. Ко второй половине сентября число птиц увеличивается, в это время наблюдается настоящая миграция. Она проходит на высоте до 200 м, очень редко выше, направление – юг. Чаще летят в одиночку, отмечались и группы до 3 особей. Наибольшее число птиц, учтенных в течение дня – 8, 5.09.1994 г. В 1993 г. учтено 12 птиц, в 1994 г. – 13.

Аист белый. Обычный в нижнем течении Десны мигрант. К концу 3-й декады августа аисты мигрируют в полную силу. Миграция проходит на вы-

соте до 700 м, в основному до 300. Направлення строго южне. Найбільше число особей, отмеченных в одной групі, – 64. В 1993 г. зареєстровано 139 птїц, в 1994 г. – 269. Максимально учтено птїц в течение дня – 263, 28.08.1994 г.

Аист чєрний (*Ciconia nigra*). Рєдкий мїгрант. Первєе птїцї бїлї отмечєны в концє августа. Пролєт проходїл на высотє до 400 м, направлєнїє – юг. Найбільше число птїц в групі – 7, максимальное число птїц, учтєных за день – 11, 19.09.1994 г. В 1993 г. наблїдалась 1 особь, в 1994 г. – 16.

ЛИТЕРАТУРА

Домашевский С.В. (1996): Осенняя миграция хищных и некоторых околородных птїц в районє Кїевского водохранилища. - Праці Укр. орнітол. т-ва. Кїїв. 1: 76-85.

*С.В. Домашевский, ул. Жукова, 22, кв. 42,
02166, г. Киев, Украина (Ukraine).*

ОСІННІЙ МОНІТОРИНГ ОРНІТОФАУНИ ЛИПІВСЬКОГО ОРНІТОЛОГІЧНОГО ЗАКАЗНИКА (ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ) У 1998–2002 рр.

М.Н. Гаврилюк

Autumn monitoring ornithofauna of the Lypivsky ornithological reserve (Cherkasy region) in 1998–2002. - M.N. Gavrilyuk. - *Avifauna of Ukraine*. 2. 2002. - The reserve is situated on the Kremenchug reservoir, it belongs to IBAs. Results of counts are presented in Table. [Ukrainian].

Key words: fauna, Cherkasy region, migration, ducks.

Address: M.N. Gavrilyuk, Sumgaitka str. 51/207, 18000 Cherkasy, Ukraine;

e-mail: Gavrilyuk@edu.edu.ua.

У 1998–2002 рр. нами бїлї продовжені дослідження орнітофауни Лїпівського орнітологічного заказника, розташованого на Кременчуцькому водосховищі неподалік від Черкас. Попередні результати за 1995–1997 рр., а також опис цієї ділянки та методів досліджень бїлї опубліковані (Гаврилюк, 1998). З метою підвищення точності оцінки чисельності та визначення видової належності птахів ми прагнули кожного разу провести облік з двох точок: в районі станції Панське на дамбі через водосховище та з лївого берега водосховища в околицях с. Чапаївка (Золотонїський район). Облік з авто-транспорту нами не застосовувався через його велику похибку. Дослідження 1998–2002 рр., як і попередні, показали значну динаміку не тільки чисель-

Результати обліків птахів у Липівському заказнику Results of counts of birds in Lypivsky ornithological reserve

Вид	Species	25.10.98	2.10.99	30.09.00	19.10.00	23.09.01	7.10.01	11.11.01	6.10.02	27.10.02	17.11.02
<i>Podiceps cristatus</i>		2	1	—	—	—	7	—	—	35	15
<i>Phalacrocorax carbo</i>		—	6	—	—	—	50	1	60	—	—
<i>Ardea cinerea</i>		—	14	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Egretta alba</i>		—	24	—	—	—	4	16	74	4	—
<i>Cygnus olor</i>		—	—	10	19	—	7	19	2	34	25
<i>Anser anser</i>		—	1500–1600	2	—	—	—	160	120	12	3
<i>Anas platyrhynchos</i>		350–400	700–750	20	570	—	700–800	10000	1500	6000	5000
<i>A. crecca/querquedula</i>		—	—	—	20	—	—	—	20	—	—
<i>Mergus albellus</i>		—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
<i>Bucefala clangula</i>		—	1	—	12	—	—	40–50	—	180 (+150)	30
<i>Aythya fuligula</i>		400	40	10–12	—	—	—	200 (+800)	100	1000	—
<i>A. ferina</i>		—	40	—	—	>3	—	—	—	—	—
<i>A. marila</i>		—	70	90–100	—	—	—	—	—	—	—
<i>Aythya sp.</i>		—	—	—	110	—	—	—	—	—	—
<i>Pandion haliaetus</i>		—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
<i>Haliaeetus albicilla</i>		—	1–2	—	—	—	—	8–10	—	3	6
<i>Fulica atra</i>		—	—	140–160	280–290	720–770	600	—	110	160	—
<i>Larus argentatus</i>		20–30	15	4	10	10–15	30	25–30	30	20	6
<i>L. canus</i>		—	3	2.5	10	—	—	—	25	20	50
<i>L. ridibundus</i>		2	130–140	50	40	50–60	320	1400	300	300	150
<i>Sterna hirundo</i>		—	—	—	—	6	—	—	—	—	—
Водоплавні sp.		—	—	50	—	—	100	—	—	—	—
Всього:	Total:	770–820	2550–2700	~400	~1000	790–870	1800–1900	~12700	~2300	~6900	~5300

Примітки: в дужках наведена кількість птахів, що трималися за межами заказника, нижче дамби через водосховище.

ності, а і видового складу водно-болотних птахів в районі заказника. Липівський заказник був віднесений до ІВА-територій завдяки концентрації до 400 морських черней (*Aythya marila*) (Гаврилюк, Грищенко, 1999). Однак у ході нинішніх досліджень даний вид був відмічений у 1999 та 2000 рр. у кількості лише до 100 особин. Проте моніторинг підтвердив велике значення заказника як місця осінньої концентрації водно-болотних птахів, а також видів, занесених до Червоної книги України, в першу чергу гоголя (*Bucephala clangula*) та орлана-білохвоста (*Haliaeetus albicilla*). Вперше була відмічена скопа (*Pandion haliaetus*), однак, імовірно цей вид є більш звичайним, оскільки наші дослідження проводяться з кінця вересня, коли міграції даного виду закінчуються. Результати обліків наведені в таблиці. Крім цього, з рідкісних видів, що зустрічаються в заказнику, слід відмітити кулика-сороку (*Haematopus ostralegus*), який тримається на дамбі через водосховище.

В цілому, у порівнянні з 1995–1997 рр., спостерігалася менша чисельність лиски (*Fulica atra*), проте вперше зафіксовані значні скупчення сірих гусей (*Anser anser*), більшою була чисельність чубатої черні (*Aythya fuligula*), лебедя-шипуну (*Cygnus olor*), великого баклана (*Phalacrocorax carbo*).

ЛІТЕРАТУРА

- Гаврилюк М.Н. (1998): До орнітофауни Липівського орнітологічного заказника (Черкаська область). - Мат-ли 3 конф. молодих орнітологів України. Чернівці. 22-26.
- Гаврилюк М., Грищенко В. (1999): Липівський орнітологічний заказник. - ІВА території України: території, важливі для збереження видового різноманіття та кількісного багатства птахів. К.: СофтАРТ. 278-279.

*М.Н. Гаврилюк, вул. Сумгайтська, 51, кв. 207,
18000, м. Черкаси, Україна (Ukraine).*

МІГРАЦІЯ СОКОЛОПОДІБНИХ НА ПОДІЛЛІ ВОСЕНИ 2002 р.

В.О. Новак

Migration of Falconiformes in Podolia in autumn of 2002. - V.O. Novak. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Data were collected in Letychiv district of Khmelnitsky region. [Ukrainian].

Key words: Khmelnitsky region, birds of prey, migration.

Address: V.O. Novak, Goloskiv, Letychiv district, 31535 Khmelnitsky region, Ukraine.

Осінь 2002 р. видалась на Поділлі досить прохолодною і дощовою. Кількість дощових днів у вересні – жовтні значно перевищувала кількість

погожих. Такі дні (по 1–4) траплялись зрідка між дощовими. Саме їх хижі птахи використовували для міграції на південь (табл.). За 4 місяці спостережень (серпень – листопад) відмічено 13 видів.

Спостереження проводилися в околицях с. Голосків Летичівського району Хмельницької області майже щодня зранку і дещо рідше в середині дня чи під вечір. В окремі дні спостереження тривало від 4 до 8 годин (дані за ці дні у таблиці), а в інші дні – по 1–2 години. Пік міграції в цілому припав на кінець вересня, хоча для окремих видів він зміщувався на інший період.

Шуліка чорний (*Milvus migrans*). Відмічено лише 2 поодинокі особини у середині вересня. Птахи летіли на висоті близько 50 м у південному напрямку. Остання зустріч – 22.09.

Лунь польовий (*Circus cyaneus*). Відмічено 10 особин. Усі птахи летіли поодинокі (переважно самки), крім однієї зустрічі, коли одночасно летіла пара. Напрямок польоту південний і південно-західний. Остання зустріч – 22.11.

Лунь очеретяний (*C. aeruginosus*). Відмічено 41 особину. Міграція розпочалася в середині серпня. Пік міграції припав на 17.09, коли пролетіло 39 % від усіх відмічених лунів за сезон. Остання зустріч – 3.10.

Яструб малий (*Accipiter nisus*). Всього відмічено 61 особину. Летіли переважно поодинокі, рідше по 2–4 птахи одночасно. Міграція розпочалась в першій декаді серпня. Пік міграції припав на 29.09, коли пролетіло 33 % від усіх відмічених яструбів за сезон. Остання зустріч мігруючих птахів – 17.11.

Зимняк (*Buteo lagopus*). Перші особини на зимівлю прилетіли в першій декаді листопада. Вираженої міграції не спостерігалось.

Канюк (*B. buteo*). Всього відмічено 396 особин. Перші мігруючі птахи спостерігалися з середини серпня. Пік міграції припав на 28–29.09, коли пролетіло 53 % від усіх відмічених канюків за сезон. Птахи летіли поодинокі, а також групами до 16 особин. Мігруючі птахи перестали спостерігатись з першої декади листопада.

Змієїд (*Circaetus gallicus*). Всього відмічено 10 особин. Пік міграції припав на 29.09, коли пролетіло 40 % від усіх відмічених змієїдів за сезон. Птахи летіли по 1–2 особини у південному напрямку на висоті 40–200 м. Остання зустріч – 6.10.

Орел-карлик (*Hieraetus pennatus*). Відмічено лише 1 особину 17.09, яка летіла у південному напрямку на висоті 30–40 м.

Підорлик малий (*Aquila pomarina*). Всього відмічено 100 особин. Пік міграції припав на 28.09, коли пролетіло 94 % від усіх відмічених підорликів за сезон. Птахи летіли групами по 1–7 особин, але одна група нараховувала 52 особини (підорлики одночасно набирали висоту, кружляючи край села над полем). Остання зустріч – 29.09.

Балабан (*Falco cherrug*). Спостерігалась 1 особина 17.09, яка на висоті 15–20 м пролетіла у південно-східному напрямку. Деякий час балабана атакував підсоколик великий.

Кількість мігруючих птахів в окремі дні
Number of migrating birds in separate days

Вид Species	17.09	28.09	29.09	3.10	6.10	30.10	Всього Total
<i>Buteo buteo</i>	10	104	106	22	14	34	300
<i>Aquila pomarina</i>	2	94	2				98
<i>Accipiter nisus</i>	5	8	20	7	1	1	42
<i>Milvus migrans</i>	1						1
<i>Hieraaetus pennatus</i>	1						1
<i>Circus aeruginosus</i>	16	1	2	1			20
<i>C. cyaneus</i>		1	1				2
<i>Falco cherrug</i>	1						1
<i>F. subbuteo</i>	1	1	1		1		4
<i>F. tinnunculus</i>		2	2		1		5
<i>Circaetus gallicus</i>		3	4		2		9

Підсоколик великий (*F. subbuteo*). Всього відмічено 13 особин. Птахи летіли завжди поодиночі, попутно полюючи на ластівок чи інших горобиних. Пік міграції не виражений. Остання зустріч – 6.10.

Боривітер звичайний (*F. tinnunculus*). Всього відмічено 13 особин. Міграція розпочалась у середині серпня. Пік міграції припав на 26.08, коли пролетіло 46 % від усіх відмічених боривітрів за сезон. Птахи переважно летіли по 1–2 особини (один раз – 3). Остання зустріч – 6.10.

*В.О. Новак, с. Голосків, Летишівський р-н,
Хмельницька обл., 31535, Україна (Ukraine).*

ПРО ЗИМІВЛЮ ОКРЕМИХ ВИДІВ ПТАХІВ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

І.В. Скільський, В.В. Бучко

About wintering some bird species in Chernivtsi region. - I.V. Skilsky, V.V. Buchko. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Data about 13 species collected in 1996–2002 are presented. [Ukrainian].

Key words: Chernivtsi region, fauna, wintering.

Address: I.V. Skilsky, P.O. Box 532, 58001 Chernivtsi, Ukraine.

Наведені нижче матеріали зібрані протягом 1996–2002 рр. в околицях (у межах) 8 населених пунктів: м. Чернівці, с. Чагор Глибоцького, с. Веренчанка і с. Малий Кучурів Заставнівського, с. Чорторія Кіцманського та м. Новоселиця, с. Зелений Гай і с. Магала Новоселицького районів. Вони стосуються цікавих знахідок у зимовий період особин 13 представників орнітофауни Буковини.

Норець малий (*Podiceps ruficollis*). 28.01.2000 р. птаха спостерігали на р. Прут у східній частині м. Чернівці.

Лелека білий (*Ciconia ciconia*). У середині 1990-х рр. одна особина перезимувала разом з свійськими птахами в обійсті одного з жителів с. Малий Кучурів (В.І. Бабух, особ. повід.).

Коловодник лісовий (*Tringa ochropus*). На мілководдях Прута, на східній окраїні Чернівців, птаха виявлено 28.01.2000 р. Необхідно зазначити, що останнім часом особини виду в незначній кількості зимують на цій річці в межах міста.

Голубий рибалочка (*Alcedo atthis*). 4.02.1998 р. під час проведення обліків уздовж р. Прут по одному птаху спостерігали навпроти с. Магала та м. Новоселиця.

Плиски гірська (*Motacilla cinerea*) та біла (*M. alba*). Зимівля особин зазначених видів зафіксована нами вперше для регіону досліджень. Так, 4.02.1998 р. виявлено по одному самцю серед прибережних ділянок Прута (біля місця “впадання” в річку гарячих стоків міських очисних споруд обласного центру Буковини) в околицях с. Магала.

Пронурок (*Cinclus cinclus*). Поодинокі особини цього характерного представника гніздової авіфауни гірської частини Карпат, мігруючи під час суворих зим, проникають до межі рівнини та передгір’їв. Скажімо, 10.02.1997 р. 3 птахів бачили в гирлі р. Черемош неподалік від с. Чорторія, а 4.02.1998 р. пронурок зафіксований на р. Прут біля “калінівського” моста в межах Чернівців.

Вільшанка (*Erithacus rubecula*). Наприкінці ХХ ст. особини виду зрідка зимували в обласному центрі Буковини. Про це свідчать спостереження поодиноких самців у 1996 р. 11.01 біля гуртожитків університету по вул. Стасюка (І.С. Школьний, особ. повід.) і 26.12 серед деревно-кущових насаджень по вул. Буковинська (наші дані). Окрім того, по одному птаху ми виявили 8.12.1997 р. в парку ім. Шевченка та 10.01.1999 р. серед масивів індивідуальної забудови північної половини міста (Садгора).

Дрізд-омелюх (*Turdus viscivorus*). Відомі зимові знахідки в Чернівцях (7.12.1997 р. – 6 особин у парку ім. Шевченка, 8.12.1997 р. – 5 у ботанічному саду і 21 у межах парку ім. Шевченка, 29.01.1999 р. – 5 в одному з парків садгірської частини міста, 20.12.2002 р. – близько 10 живилися ягодами омели серед деревних насаджень по вул. Гребінки), а також в яблуневих садах на

окраїні с. Веренчанка (23.01.1999 р. – 2 птахів) і поблизу с. Чагор (6.02.1999 р. – 6).

Зяблик (*Fringilla coelebs*). Останнім часом нерегулярно зимує в окремих пунктах регіону досліджень. Птахів виявляли в Чернівцях (2 і 3.12.1997 р. – 1 і 2 відповідно в ботанічному саду, 7.12.1997 р. – 3 серед масивів новобудов південної половини міста, 21.12.1998 р. – 5 у парку ім. Шевченка), а також 4.02.1998 р. – 16 у долині р. Прут на маршруті від м. Новоселиця до с. Зелений Гай і 27.01.1999 р. – 10 у саду біля с. Чагор.

Зеленяк (*Chloris chloris*). 8 і 11.12.1997 р. в Чернівцях зустрінуто 2 і 4 особин відповідно в центральній частині та серед масивів новобудов південної окраїни міста. Уздовж прибережних ділянок р. Прут серед насаджень деревно-кущової рослинності зграйки зеленяків нам траплялися двічі на маршрутах Новоселиця – Зелений Гай (4.02.1998 р. – 7 птахів) і Чернівці – Магала (28.01.2000 р. – 4).

Коноплянка (*Acanthis cannabina*). На західній окраїні обласного центру Буковини (місцевість “Роша”) 1.12.1997 р. виявлено 3 особин.

Вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus*). 9.01.1999 р. спостерігали самця серед минулорічних заростей прибережно-водної рослинності в долині р. Прут поблизу с. Магала.

*I.V. Скільський, а/с 532, м. Чернівці,
58001, Україна (Ukraine).*

МОНИТОРИНГ ЧИСЛЕННОСТИ ВОДОПЛАВАЮЩИХ И ОКОЛОВОДНЫХ ПТИЦ НА ТРИПОЛЬСКОЙ ЗИМОВКЕ (КИЕВСКАЯ ОБЛАСТЬ) В 1984—1990 гг.

В.Н. Грищенко

Monitoring numbers of waterfowl and water birds on the Tripolian wintering area (Kyiv region) in 1984–1990. - V.N. Grishchenko. Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - The wintering area is situated along the right bank of Kaniv reservoir to the south from Kyiv. Depending on weather conditions from several dozens up to 3500 birds were registered. Results of counts are presented in Tables. 15 species were observed. The Mallard dominates. The Goosander and the Goldeneye are less numerous. Other ducks are occurred irregular. This place is also a constant wintering area for White-tailed Eagles. The wintering area is dynamic, number of birds can fast change. Obviously, all the wintering areas near Kyiv are connected in united system. [Russian].

Key words: fauna, number, wintering, waterfowl.

Address: V.N. Grishchenko, Kaniv Nature Reserve, 19000 Kaniv, Ukraine. E-mail: vityal@aquila.freenet.kiev.ua.

Таблиця 1

Результаты учетов численности в 1984 и 1985 гг.
Results of counts in 1984 and 1985

Вид	Species	4.03.84*	6.01.85	26.01.85	10.02.85*	13.02.85	23.02.85	24.02.85*	3.03.85	13.03.85	23.03.85
<i>Podiceps cristatus</i>		3	1	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>P. griseogen</i>		1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Cygnus olor</i>		—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
<i>Anas platyrhynchos</i>	1000	1800	1100	1500	550	350	1500	420	400	400	750
<i>Mergus merganser</i>		600	—	+	450	340	400	280	200	—	—
<i>M. albellus</i>		3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Bucephala clangula</i>		—	2	—	400	340	400	280	200	—	—
<i>Haliaeetus albicilla</i>		10	—	—	1	2	1	2	—	—	2
<i>Fulica atra</i>	10	17	5	+	5	20	+	21	19	20	20
<i>Larus ridibundus</i>	20–30	80	6	+	5	8	4	2	7	1	—
<i>L. canus</i>		5	1	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>L. argentatus</i>		3	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Примечание: в таблицах 1 и 2 звездочкой обозначены неполные учеты; + — наличие вида без указания численности; прочерк — точное отсутствие вида; пустая графа — вид не был отмечен, но точное отсутствие не установлено.

Note: in Tables 1 and 2 incomplete counts are marked by the asterisk; + — presence of species without the indication of number; dash — exact absence of species; empty cell — species was not recorded but the exact absence was not determined.

Таблиця 2

Результаты учетов численности в 1986–1990 гг.
Results of counts in 1986–1990

	11.01.86	1.02.86	2.03.86	3.01.87	22.01.87*	1.03.87	3.01.88	17.01.88	6.02.88	2.01.89*	15.01.89	14.01.90
<i>Podiceps cristatus</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	–	–
<i>Cygnus olor</i>	–	–	–	2 (juv)	–	1	–	–	–	–	–	–
<i>Anser albifrons</i>	–	–	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–
<i>Anas platyrhynchos</i>	390	560	800	750	1000	830	30	1000	>600	1300	1000	до 3000
<i>Aythya marila</i>	–	–	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>A. ferina</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	–	–
<i>A. fuligula</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–
<i>Mergus merganser</i>	130	12	–	150	50	200	–	–	–	300	–	300
<i>Vesperhala clangula</i>	–	30	–	30	–	–	–	–	–	+	–	–
<i>Clangula hyemalis</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3	–	–
<i>Haliaeetus albicilla</i>	3	–	–	1	2	1	–	–	–	1	1	–
<i>Fulica atra</i>	–	–	–	–	–	3	8	12	12	16	9	45
<i>Larus ridibundus</i>	2	–	–	–	–	1	3	–	8	–	–	–
<i>L. canus</i>	–	1	–	5	–	–	–	–	7	–	–	–
<i>L. argentatus</i>	–	–	–	–	–	–	–	30	–	–	3	–
<i>Larus sp.</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	40	–	25

Зимовка водоплаваючих і околводних птахів на Каневському водохранилищі вздовж с. Трипольє Обуховського району є однією з найбільших в Київській області і на середньому Дніпрі. Тут через скидання теплих вод Трипольської ГРЭС всю зиму тримається незамерзаюча акваторія. Вона тягнеться вздовж правого берега водохранилища від п. Українка. Протяжність незамерзаючого ділянки залежить від погодних умов. Звичайно вона закінчується за 8–10 км на південь від с. Вітачів. Ширина відкритої ділянки від 50–100 м в верхній частині до півкілометра в нижній і середній. Сильні тривалі морози звужують смугу відкритої води до 5–6 км в довжину і 200–300 м в ширину. Іноді акваторія розділяється льодовими перемичками на окремі ділянки. В дуже теплі зими відкрита вода тягнеться на південь і далі від Вітачів. В окремі роки лід на водохранилищі може взагалі тривале час відсутній.

В 1984–1990 рр. нами проводилися регулярні обліки птахів на Трипольській зимівці. Частично ці результати опубліковані (Мельничук і др., 1989; Сорокун, Грищенко, 1990). В 1985 р. була проведена серія обліків з метою вивчення динаміки чисельності птахів на протяженні зимового сезону (табл. 1). В подальшому вони проходили 1–3 рази на рік (табл. 2). Обліки проводилися між 12 і 16 годинами з берега на протяженні всієї незамерзаючої акваторії (з виключенням особливо теплих зим). В ряду випадків через погодні умови провести облік на всьому маршруті було неможливо. В такі дні він проводився тільки вздовж ГРЭС на протяженні 1 км. Неповні обліки в таблиці позначені зірочкою. Підрахунок проводився з допомогою бінокля для багаточисельних видів з точністю до десятків або сотень, решта – до особин.

В залежності від погодних умов, реєструвалося від декількох десятків до 3,5 тис. особин. Всього на зимівці нами було відзначено 16 видів птахів. Слід відзначити, що цей список, по-видимому, не повний через складність визначення уток до виду. Підійти до води можна тільки в небагатьох місцях, а при обліку з високих пагорбів правого берега стає уток взагалі відсутня за кілометр і далі. Значительно ускладнює облік і погода. Оптимальний варіант – тривалі морози. В такому випадку площа відкритої води невелика, і утки сконцентровані. В теплі ж зими вони розподілені на великому протяженні, а відкрита вода тягнеться далеко, так що птахів нерідко просто неможливо повністю облікувати з берега. С іншої сторони, при дуже сильних морозах над відкритою водою починає клубитися туман, також ускладнює облік. Наприклад, 10.02.1985 р. густий туман при морозі за -20°C приховував практично всю акваторію. В зв'язі з вищесказаним, дуже ймовірно, що в стаях криків в окремі дні держалися і особини інших уток, не визначених до виду.

Наиболее многочисленный вид на зимовке – кряква (*Anas platyrhynchos*). Эти утки обычно образовывали плотное скопление в верхней части полыньи у самого сброса. В январе – феврале 1985 г. там держались практически все кряквы. В марте они начали рассредотачиваться, и 23.03 все кряквы держались уже в 2 км от ГРЭС у кромки льда.

На втором месте по численности стоит большой крохаль (*Mergus merganser*), на третьем – гоголь (*Bucephala clangula*). В отличие от крякв, эти птицы держатся стаями по всей акватории. Другие утки довольно редки и встречаются нерегулярно. Лысухи (*Fulica atra*), как правило, держались компактной группой возле прибрежных сооружений ГРЭС.

Орланы (*Haliaeetus albicilla*) держатся в районе Трипольской зимовки постоянно. Даже в те дни, когда они не регистрировались, обычно отмечались следы их пребывания – остатки съеденной рыбы, следы на снегу, перья и т. п. Максимальное их количество наблюдалось 6.01.1985 г. – 10 особей. По всей видимости, в Киеве, возле Бортничей и в Триполье зимой держится одна группировка орланов. Птицы могут перемещаться на различные участки в зависимости от условий.

Регулярные учеты в 1985 г. показали, что зимовка – образование динамичное. Обращает на себя внимание скачкообразное изменение численности крякв. Так, 10.02 их было около 1500, а всего через три дня – в три раза меньше. За один день с 23.02 по 24.02 число их возросло более чем в 4 раза. Часть птиц улетала и снова появлялась. Из этого следует важный вывод – зимовки не изолированы одна от другой. Птицы могут перелетать с места на место. Возможно, что все зимовки в окрестностях Киева связаны в одну систему. Для лебедей вообще характерны широкие кочевки зимой (Грищенко, Сорокун, 1990).

ЛИТЕРАТУРА

- Грищенко В.Н., Сорокун Г.Н. (1990): Зимовки лебедей в антропогенном ландшафте Киевской области. - Экол. и охрана лебедей в СССР: Мат-лы второго Всес. совещ. по лебедям СССР. 21-24 сент. 1989 г., Одесса. Мелитополь. 1: 22-24.
- Мельничук В.А., Грищенко В.Н., Кучерявая Л.Ф., Лопарев С.А., Микитюк А.Ю., Серебряков В.В., Сорокун Г.Н., Фесенко Г.В. (1989): Водно-болотные угодья Киевской области как места концентрации зимующих и колониально гнездящихся птиц. - Деп. в ВИНТИ 23.01.1989 г. № 529-B89. 1-41.
- Сорокун Г.Н., Грищенко В.Н. (1990): Результаты учета зимующих водоплавающих и околоводных птиц в Киевской области. - Из опыта работы молодежн. природоохр. организаций по программе "Фауна". Киев. 20-21.

Грищенко В.Н., Каневский заповедник, г. Канев, 19000, Черкасская обл., Украина (Ukraine).

ЗИМОВКА ПТИЦ В РАЙОНЕ ОЧИСТНЫХ СООРУЖЕНИЙ г. КИЕВА ЗИМОЙ 2000 / 2001 гг.

И.В. Давиденко, А.В. Сыпко

Wintering of birds in the area of waste-water treatment station of Kyiv city in winter 2000/2001. - I.V. Davydenko, A.V. Sytko. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - During winter 2000/2001 birds survey in the vicinity of Bortnychi waste-water treatment station (Kyiv environs) more than 40 bird species were counted, including rare wintering in the Northern Ukraine as Great White Egret, Grey Heron, Water Rail and Grey Wagtail. Favourable conditions for the wintering birds were formed here owing to warm water discharge to the Dnieper River and food abundance. [Russian].

Key words: birds wintering, Kyiv, waste-water treatment station, drainage canal.

Address: I.V.Davydenko, Kyiv Shevchenko University, Biological department, Volodymyrska Str. 64, Kyiv 01033, Ukraine; e-mail: i_davydenko@ukrpost.net.

Зимний сезон 2000/2001 г.г. в общем был теплым и малоснежным. Незначительные похолодания с образованием неустойчивого снежного покрова были отмечены в 3-й декаде декабря, 2-й и 3-й декадах января; наиболее сильные морозы (-10°C и более), сопровождавшиеся обильными снегопадами отмечались в 1-й и 3-й декадах февраля.

Учеты проводились в основном вдоль русла дренажного канала, по которому осуществляется сброс теплых очищенных сточных вод в р. Днепр. Канал проложен в мозаично заболоченной пойме Днепра, по берегах местами поросший кленом ясенелистым, кустами ивы и тростником. Длина канала 9,7 км, ширина в среднем 35 м, значительную его часть занимают мелководья. Во время проведения учетов температура воды в канале была: на выходе из очистных сооружений $+17^{\circ}\text{C}$, в месте впадения в Днепр $+12^{\circ}\text{C}$. Наблюдениями были охвачены также отстойники, находящиеся на территории Бортнической станции аэрации, и акватория Днепра, прилегающая к устью канала. Учеты проводились маршрутным методом в светлое время суток; отмечались все птицы, встреченные в фиксированной полосе (несколько десятков метров) вдоль обеих берегов канала. Дополнительные наблюдения были проведены также в вечернее время. В силу специфики условий местности и постоянного тумана, поднимающегося от воды, во время проведения наблюдений имел место недоучет мелких воробьиных и некоторых пастушковых птиц.

Результаты учетов зимующих птиц в районе дренажного канала представлены в таблице (в нее не вошли данные учетов на отстойниках и в районе акватории Днепра). Характерной особенностью территориального распределения птиц в этом месте было то, что свыше 80 % всех учтенных особей были отмечены на протяжении первых 3 км верхнего течения канала. Причиной этого могут быть хорошие кормовые условия, сложившиеся в этом

Численность зимующих видов птиц на дренажном канале Бортнической станции аэрации

Numbers of wintering birds on the drainage canal of the Bortnychi waste-water treatment Station

Вид Species	22.12.00	19.01.01	20.02.01	Внеучетные наблюдения * Observations out of survey
<i>Podiceps ruficollis</i>	3	7	7	(2) 24.01.01
<i>Egretta alba</i>			5	
<i>Ardera cinerea</i>			1	
<i>Anas platyrhynchos</i>			~250	(1) 3.02.01
<i>Anas querquedula</i>			4	
<i>Circus cyaneus</i>			1	
<i>Accipiter gentilis</i>				(1) 27.01.01; (1) 3.02.01
<i>Accipiter nisus</i>		2	2	(1) 3.02.01
<i>Haliaeetus albicilla</i>	1	1		
<i>Rallus aquaticus</i>		3	1	(1) 3.02.01
<i>Gallinula chloropus</i>		1	6	(2) 3.02.01
<i>Fulica atra</i>			3	
<i>Larus ridibundus</i>		1		(1) 27.01.01
<i>Larus cachinnans</i>	3	5	4	
<i>Alcedo atthis</i>	3	1	2	(2) 24.01.01; (1) 27.01.01; (2) 03.02.01
<i>Dendrocopos major</i>			1	
<i>Dendrocopos minor</i>	1	1		
<i>Motacilla cinerea</i>		3	1	(3) 24.01.01; (1) 27.01.01; (2) 3.02.01
<i>Lanius excubitor</i>	1		1	
<i>Sturnus vulgaris</i>				(1) 3.02.01
<i>Garrulus glandarius</i>			1	
<i>Pica pica</i>	18	11	13	(2) 24.01.01
<i>Corvus frugilegus</i>	4			
<i>Corvus cornix</i>	16	2	8	
<i>Corvus corax</i>	1		1	
<i>Troglodytes troglodytes</i>		3		(2) 24.01.01; (1) 27.01.01; (2) 3.02.01
<i>Erithacus rubecula</i>	1	1		(1) 24.01.01; (1) 3.02.01
<i>Turdus pilaris</i>		~100	4	
<i>Turdus merula</i>	2		2	(1) 27.01.01; (2) 3.02.01
<i>Aegythos caudatus</i>				(4) 24.01.01
<i>Parus caeruleus</i>	2	1	6	
<i>Parus major</i>	51	26	27	(19) 24.01.01
<i>Certhia familiaris</i>			1	
<i>Passer montanus</i>	13	98	183	

<i>Fringilla coelebs</i>	3	3	17	(11) 24.01.01; (1) 3.02.01;
<i>Carduelis spinus</i>		~70	4	(3) 24.01.01
<i>Carduelis carduelis</i>	10	52	15	
<i>Carduelis cannabina</i>			5	
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>			2	
<i>Emberiza citrinella</i>			4	
Температура, ° С	-5	0	-8	
Снежный покров, см	5	-	3	

* – в скобках указано количество птиц * – number of birds is in brackets.

месте (обилие водных беспозвоночных, амфибий и рыб вследствие насыщения кислородом и большого количества органических взвесей при сбросе воды в канал), а для синантропных видов – близость построек. Температура воды, вследствие незначительного перепада значений, в этом случае очевидно не является определяющим фактором. Кроме птиц, представленных в таблице, над каналом часто отмечались транзитные стаи сизых голубей (*Columba livia*), свиристелей (*Bombycilla garrulus*), грачей (*Corvus frugilegus*) и галок (*C. monedula*) – от нескольких особей до нескольких сотен. Во время вечерних наблюдений было также отмечено, что канал используют как место для ночевки кряквы (*Anas platyrhynchos*), и чирки-трескунки (*A. querquedula*), а прибрежные кусты – сороки (*Pica pica*).

В районе отстойников, расположенных у истоков канала, во время проведения учетов постоянно держались скопления из 200–300 особей чаек: сизой (*Larus canus*) и озерной (*L. ridibundus*), с количественным преобладанием первого вида, а также единичные особи чайки-хохотуньи (*L. cachinnans*). Во второй половине февраля эти скопления исчезли.

На акватории Днепра, прилегающей к устью канала, были учтены: 19.01.2001 – около 800 крякв, 8 лебедей-шипунув (*Cygnus olor*), 10 чаек-хохотуний и 4 особи сизых чаек; 20.02.2001 – кроме крякв, отмеченных в таблице, которые периодически перемещались сюда с канала и обратно, на льдинах держалось более 50 особей чаек-хохотуний.

Таким образом, в районе очистных сооружений г. Киева, где благодаря теплым сточным водам и обилию корма создались хорошие условия для зимовки, в зимние месяцы 2000/2001 гг. было отмечено более 40 видов птиц, в том числе такие очень редко зимующие в северной части Украины как серая (*Ardea cinerea*) и большая белая (*Egretta alba*) цапли, пастушок (*Rallus aquaticus*) и горная трясогузка (*Motacilla cinerea*). В более ранних публикациях, касающихся этого района, указанные виды на зимовке не отмечались (Мельничук и др., 1989; Лопарев, Фесенко, 1991; Костюшин, 1998). Единственным в Киевской области местом, где до этого была встречена горная

трясогузка являється г. Белая Церковь, в окрестностях которого птица была добыта зимой 1963/1964 гг. (Гавриленко, 1967). В Черкасской области эта птица стала регулярно зимовать на очистных сооружениях у г. Черкассы (Гаврилюк, 1999; Гаврилюк, Грищенко, 2001). Зимовка большой белой цапли и пастушка для Киевской области указывается впервые.

ЛИТЕРАТУРА

- Гавриленко Н.И. (1967): Находки некоторых птиц на Украине. - Орнитология. М.: МГУ. 8: 340-341.
- Гаврилюк М.Н. (1999): Зимівля гірської плиски на Черкащині. - Беркут. 8 (2): 149.
- Гаврилюк М.Н., Грищенко В.Н. (2001): Современная зимняя орнитофауна Восточной Черкасщины. - Беркут. 10 (2): 184-195.
- Костошин В.А. (1998): Новые встречи "краснокнижных" видов птиц в Киевской области в 1994–1998 гг. - Вестн. зоол. 32 (1-2): 150.
- Лопарев С.А., Фесенко Г.В. (1991): Формирование городских зимовок водоплавающих и околоводных птиц центра Украины. - Мат-лы 10-й всесоюзной орнитол. конф. Минск: Наука і тэхніка. 2: 39-40.
- Мельничук В.А., Грищенко В.Н., Кучерявая Л.Ф., Лопарев С.А., Микитюк А.Ю., Серебряков В.В., Сорокун Г.Н., Фесенко Г.В. (1989): Водно-болотные угодья Киевской области как места концентрации зимующих и колониально гнездящихся птиц. - Деп. в ВИНТИ 23.01.89. № 529-В89. 1-41.

*И.В. Давиденко, Киевский университет им. Т. Шевченко,
биологический факультет, ул. Владимирская, 64,
01033, г. Киев, Украина (Ukraine).*

МАТЕРІАЛИ ПО ФЕНОЛОГІЇ МІГРАЦІЙ ПТАХІВ НА ПОДІЛЛІ

1. NON-PASSERIFORMES

В.О. Новак

Materials on the phenology of bird migrations in Podolia. 1. Non-Passeriformes. - V.O. Novak. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Data were collected mainly in Letychiv district of Khmelnytsky region in 1990–2002. [Ukrainian].

Key words: Khmelnytsky region, migration, phenology.

Address: V.O. Novak, Goloskiv, Letychiv district, 31535 Khmelnytsky region, Ukraine.

У 1990 р. нами розпочато збір фенологічних матеріалів по весняному прильоту та осінньому відльоту птахів у центрально-східних районах (Летичівському, Хмельницькому, Деражнянському, Старосинявському) Хмельницької області. Основна частина даних зібрана в західній частині Летичів-

ського району (околиці сіл Голосків, Волосівці, Митківці, Ставниця, Меджибіж). З 1996 р. допомогу у зборі даних надавали члени Подільського клубу любителів птахів “Aves”, за що я висловлюю їм щиру вдячність. За 13 років досліджень зібрані дані по фенології 198 видів, з них для 162 видів дані по осінній міграції та для 171 – по весняній. У даному повідомленні наводяться дані по фенології негоробиних птахів.

Gavia arctica остання зустріч

24.10.94 – 13.10.95 – 29.11.96

Podiceps ruficollis приліт

10.04.95 – 12.04.96 – 23.03.97

остання зустріч

01.10.93 – 12.09.94 – 27.10.95 – 21.09.97 – 18.10.98

P. nigricollis приліт

03.05.91 – 27.04.92 – 02.05.93 – 30.04.94 – 12.04.96 – 26.04.97 – 19.04.98 – 21.04.00 – 02.05.01

остання зустріч

09.10.92 – 01.10.93 – 24.10.94 – 22.09.95 – 29.09.96 – 18.10.97 – 17.10.98 – 30.09.00

P. grisegena приліт

03.05.91 – 07.04.93 – 30.04.94 – 10.04.95 – 19.04.96 – 26.04.97 – 05.04.98 – 21.04.00 – 02.05.01

остання зустріч

31.07.93 – 30.07.95 – 11.08.96 – 16.08.97 – 06.09.98 – 26.08.99

*P. cristatus** приліт

07.04.91 – 21.04.92 – 30.03.93 – 30.04.94 – 06.03.95 – 05.04.96 – 23.03.97 – 21.03.98 – 26.03.99 – 21.04.00 – 30.03.01 – 19.04.02

остання зустріч

16.08.91 – 18.09.92 – 01.10.93 – 07.11.94 – 03.11.95 – 09.11.96 – 18.10.97 – 21.10.98 – 28.08.99 – 11.10.00 – 21.10.01 – 30.10.02

Phalacrocorax carbo приліт

26.04.97 – 09.05.98 – 21.04.00

остання зустріч

02.11.96 – 06.09.97 – 31.07.98 – 22.09.01

*Botaurus stellaris** приліт

24.03.90 – 07.04.91 – 29.04.92 – 08.04.93 – 30.04.94 – 08.04.95 – 19.04.96 – 26.04.97 – 31.03.98 – 26.03.99 – 01.04.00 – 29.04.01

остання зустріч

10.09.92 – 03.09.93 – 24.10.94 – 23.09.95 – 11.08.96 – 11.10.98

Ixobrychus minutus приліт

10.05.96 – 17.05.98 – 15.05.99 – 10.05.02

остання зустріч

12.07.93 – 02.08.95 – 03.08.97 – 09.08.00 – 19.08.01 – 06.08.02

*Nycticorax nycticorax** приліт

09.05.98 – 21.04.01

остання зустріч

11.09.92 – 31.07.93 – 14.08.94 – 09.09.95 – 31.08.96 – 05.08.97 – 26.07.98 – 26.08.99 – 18.07.00 – 30.10.01

*Egretta alba** приліт

24.04.92 – 31.03.93 – 30.04.94 – 10.04.95 – 12.04.96 – 09.03.97 – 15.03.98 – 11.04.99 – 25.03.00 – 24.03.01 – 15.03.02

остання зустріч

11.08.92 – 01.10.93 – 12.09.94 – 13.10.95 – 09.11.96 – 14.11.97 – 08.11.98 – 26.08.99 – 17.12.00

E. garzetta остання зустріч

31.07.93 – 09.08.97 – 06.09.98 – 26.08.99 – 17.09.02

*Ardea cinerea** приліт

08.03.90 – 18.03.92 – 15.03.93 – 22.03.94 – 06.03.95 – 26.03.96 – 09.03.97 – 14.03.98 – 08.03.99 – 11.03.00 – 11.03.01 – 10.03.02

остання зустріч

02.09.90 – 26.08.91 – 08.10.92 – 27.10.93 – 23.11.94 – 15.10.95 – 12.10.96 – 09.11.97 – 08.11.98 – 03.10.99 – 19.11.00 – 11.11.01

A. purpurea приліт

08.05.90 – 15.05.92 – 02.05.93 – 30.04.94 – 06.03.95 – 17.05.97 – 05.04.98 – 15.05.99 – 21.04.00 – 15.04.01 – 25.05.02

остання зустріч

05.08.90 – 16.08.91 – 21.08.92 – 31.07.93 – 12.09.94 – 03.09.95 – 11.08.96 – 21.09.97 – 04.08.98 – 29.11.00 – 19.08.01 – 13.08.02

Plegadis falcinellus приліт

17.05.97

*Ciconia ciconia** приліт

27.03.91 – 25.03.92 – 21.03.93 – 20.03.94 – 25.03.95 – 25.03.96 – 01.03.97 – 15.03.98 – 12.03.99 – 19.03.00 – 11.03.01 – 16.03.02

остання зустріч

27.08.92 – 11.09.93 – 30.09.94 – 08.10.95 – 07.09.96 – 12.09.97 – 16.10.98 – 07.09.99 – 08.10.00 – 08.09.01 – 01.10.02

Ciconia nigra приліт

11.04.91 – 30.03.93 – 29.03.94 – 30.03.95 – 07.04.96 – 25.03.99 – 04.04.00 – 25.03.01 – 31.03.02

остання зустріч

15.08.90 – 10.09.93 – 08.09.96 – 02.09.97 – 05.09.98 – 21.08.99 – 23.09.00 – 22.09.01 – 28.09.02

*Anser anser** приліт

24.03.90 – 14.03.91 – 07.03.92 – 20.03.93 – 04.03.94 – 06.03.95 – 20.03.96 –
02.03.97 – 24.02.98 – 24.02.99 – 28.02.00 – 18.02.01 – 10.02.02

остання зустріч

25.10.92 - 27.11.93 – 24.10.94 – 01.11.95 – 28.10.96 – 15.11.97 – 08.11.98 –
09.10.99 – 19.11.00 – 10.11.01

A. albifrons початок прольоту

07.04.93 – 09.03.97 – 21.03.98 – 21.03.99

остання зустріч

23.10.98

A. erythropus початок прольоту

21.03.98 – 25.03.99 – 21.04.00 – 24.03.01

остання зустріч

19.11.00

A. fabalis початок прольоту

30.03.96 – 21.03.98 – 25.03.02

остання зустріч

23.10.98

*Cygnus olor*** приліт

13.03.92 – 21.03.93 – 13.03.94 – 28.02.99

остання зустріч

13.11.93 – 07.11.94 – 25.11.95 – 12.10.96 – 09.11.97

*C. cygnus** початок прольоту

20.02.00

Tadorna tadorna приліт

21.03.98

*Anas platyrhynchos*** приліт

23.03.91 – 03.03.92 – 5.03.93 – 08.03.94

остання зустріч

01.09.90 – 06.12.91 – 24.11.92 – 04.12.93 – 07.11.94 – 12.11.95 – 27.11.97 –
19.11.98

*A. crecca** приліт

30.03.93 – 19.03.95 – 12.04.96 – 05.04.98 – 29.04.00

остання зустріч

14.08.94 - 08.11.98

A. strepera приліт

30.03.96 – 08.05.98

остання зустріч

15.10.94

A. penelope приліт

21.03.92 – 17.03.93 – 08.03.94 – 06.03.95 – 02.04.96 – 09.03.97 – 21.03.98 –
20.03.99 – 18.03.00

остання зустріч

19.11.94 – 13.10.95 – 18.10.97 – 23.10.98

A. acuta приліт

30.03.93 – 19.03.95 – 07.04.96 – 05.04.98

остання зустріч

24.10.94 – 23.10.98 – 15.10.00

A. quercedula приліт

15.03.93 – 25.04.94 – 06.03.95 – 05.04.96 – 23.03.97 – 04.04.98 – 26.03.99 –
27.03.00 – 12.03.01

остання зустріч

18.09.92 – 07.11.94 – 08.10.95 – 12.10.96 – 18.10.97 – 18.10.98 – 15.10.00

A. cyreata приліт

24.03.90 – 30.03.93 – 30.04.94 – 10.04.95 – 12.04.96 – 29.04.97 – 05.04.98 –
26.03.99 – 19.04.02

остання зустріч

14.10.94 – 13.10.96 – 25.09.98 – 15.10.00

*Aythya ferina** приліт

14.03.92 – 30.03.93 – 25.04.94 – 19.03.95 – 15.04.96 – 09.03.97 – 21.03.98 –
21.03.99 – 21.04.00 – 30.03.01 – 19.03.02

остання зустріч

16.11.94 – 27.10.95 – 29.09.96 – 18.10.97 – 18.10.98 – 28.08.99 – 22.09.01

A. nyroca приліт

19.04.98 – 26.03.99

остання зустріч

25.09.98

A. fuligula приліт

22.03.92 – 15.04.93 – 13.04.94 – 10.04.95 – 07.04.96 – 09.03.97 – 21.03.98 –
21.04.00 – 30.03.01

остання зустріч

23.10.92 – 01.10.93 – 07.11.94 – 05.11.96 – 18.10.98 – 28.08.99 – 11.10.00

Viscephala clangulla приліт

06.03.95 – 07.04.96 – 09.03.97 – 21.03.98 – 21.03.99

остання зустріч

19.10.98 – 30.10.02

Mergus albellus приліт

09.03.97 – 21.03.98

остання зустріч

07.11.94

M. serrator приліт

04.04.93

M. merganser остання зустріч

03.10.92 – 13.10.95 – 09.10.98

Pandion haliaetus приліт

16.04.90 – 24.03.92 – 08.04.95 – 07.04.96 – 24.03.99

остання зустріч

19.09.92 – 02.10.94 – 24.09.95 – 09.09.98 – 22.09.01

Pernis apivorus приліт

11.05.01

Milvus milvus остання зустріч

16.08.92

M. migrans приліт

29.03.92 – 03.04.93 – 27.03.94 – 15.04.95 – 06.04.96 – 06.04.97 – 03.05.98 –
18.04.99 – 25.03.00 – 16.04.01 – 06.04.02

остання зустріч

17.08.92 – 20.07.93 – 03.09.94 – 06.09.95 – 17.08.96 – 20.08.97 – 04.09.98 –
10.08.99 – 25.08.00 – 12.09.01 – 22.09.02

*Circus cyaneus*** приліт

24.05.92 – 12.03.93 – 27.02.94 – 06.03.95 – 05.04.96 – 09.03.97 – 09.04.99 –
08.03.00 – 29.04.01

остання зустріч

16.12.90 – 26.08.91 – 22.11.92 – 22.08.93 – 19.11.94 – 28.10.95 – 28.09.96 –
09.11.97 – 08.11.98 – 30.10.99 – 19.11.00 – 24.11.01 – 22.11.02

C. macrourus приліт

07.04.96

C. pygargus приліт

22.04.93 – 09.05.94 – 09.05.98 – 03.05.99 – 22.04.01

остання зустріч

06.11.92

C. aeruginosus приліт

11.04.91 – 26.04.92 – 05.04.93 – 27.03.94 – 08.04.95 – 02.04.96 – 26.04.97 –
04.04.98 – 26.03.99 – 31.03.00 – 12.04.01 – 21.04.02

остання зустріч

27.10.91 – 04.10.92 – 10.09.93 – 24.09.94 – 26.09.95 – 26.09.96 – 21.09.97 –
02.10.99 – 01.10.00 – 23.09.01 – 03.10.02

*Buteo lagopus*** остання зустріч

08.03.90 – 04.03.92 – 17.04.93 – 02.03.94 – 19.03.95 – 18.04.96 – 08.03.97 –
21.03.98 – 26.03.99 – 11.03.00 – 29.03.01 – 31.03.02

приліт

21.12.90 – 08.12.91 – 08.11.02 – 20.11.93 – 09.10.94 – 27.10.95 – 12.10.96 –

07.11.97 – 08.11.98 – 07.11.99 – 18.10.00 – 17.11.01

B. rufinus остання зустріч

20.08.00

*B. buteo*** приліт

24.03.90 – 22.03.91 – 29.02.92 – 20.03.93 – 11.03.94 – 04.03.95 – 21.03.99 – 07.03.00

остання зустріч

10.11.91 – 15.11.92 – 08.11.93 – 16.11.94 – 21.11.95 – 17.11.96 – 12.11.97 – 08.11.98 – 06.11.99

Circaetus gallicus приліт

26.03.91 – 04.04.93 – 12.04.96 – 26.04.97

остання зустріч

24.09.95 – 20.09.96 – 26.09.99 – 30.09.01 – 06.10.02

Hieraaetus pennatus приліт

09.04.99 – 29.04.01

остання зустріч

19.09.92 – 04.09.93 – 11.09.94 – 24.09.95 – 09.10.98 – 14.08.99 – 09.09.00 – 17.09.02

Aquila pomarina приліт

04.04.93 – 09.04.95 – 02.04.96 – 26.04.97 – 10.04.98 – 23.03.99 – 09.05.00 – 16.04.01 – 21.04.02

остання зустріч

24.10.92 – 24.09.93 – 18.09.94 – 08.10.95 – 02.10.96 – 21.09.97 – 05.09.98 – 16.09.99 – 27.09.00 – 30.09.01 – 29.09.02

*A. chrysaetos** приліт

03.04.94 – 29.04.99 – 29.04.01

остання зустріч

26.09.92 – 07.09.96 – 18.10.97 – 28.08.99 – 04.09.00

*Haliaeetus albicilla** приліт

23.03.97 – 21.03.98 – 28.03.02

остання зустріч

25.11.93 – 03.12.95 – 08.11.98 – 19.11.00

Falco cherrug остання зустріч

09.09.94 – 24.09.95 – 14.08.99 – 14.08.00 – 17.09.02

*F. peregrinus** остання зустріч

10.09.94 – 03.10.99 – 06.10.01

F. subbuteo приліт

29.04.92 – 04.05.93 – 12.05.95 – 20.04.96 – 09.05.98 – 29.04.99 – 20.04.00 – 18.05.01 – 21.04.02

остання зустріч

14.10.90 – 25.10.92 – 15.08.93 – 10.09.94 – 08.10.95 – 29.09.96 – 02.09.97 –

11.10.98 – 09.10.99 – 06.10.01 – 06.10.02

*F. columbarius*** остання зустріч

12.02.93 – 27.02.94 – 04.03.95 – 14.01.98

приліт

10.11.91 – 04.12.93 – 25.12.94 – 18.11.95

F. vespertinus приліт

07.05.93 – 15.05.96 – 02.05.01

F. tinnunculus приліт

14.04.90 – 03.05.91 – 04.04.93 – 28.03.94 – 17.04.95 – 05.04.96 – 10.05.97 – 31.03.98 – 16.04.00

остання зустріч

01.09.90 – 12.09.92 – 11.09.94 – 21.10.95 – 28.09.96 – 09.09.98 – 28.08.99 – 04.09.00 – 12.10.01 – 06.10.02

Coturnix coturnix приліт

18.05.93 – 30.04.94 – 27.04.95 – 11.05.96 – 09.05.97 – 02.05.98 – 01.05.99 – 06.05.00 – 26.04.01 – 03.05.02

остання зустріч

10.08.92 – 31.07.93 – 04.08.94 – 11.08.96 – 03.08.97 – 05.08.98 – 17.08.99 – 09.08.00 – 25.08.01 – 26.08.02

Grus grus початок прольоту

24.03.92 – 30.03.93 – 22.03.96 – 23.03.99 – 08.03.01 – 10.02.02

остання зустріч

27.10.91 – 11.10.92 – 09.10.94 – 26.11.95 – 28.10.96 – 21.10.97 – 17.10.98 – 24.10.02

Rallus aquaticus остання зустріч

25.08.95 – 24.07.96 – 20.11.98 – 12.08.99

Porzana parva приліт

15.05.95

остання зустріч

14.08.94 – 16.08.99 – 22.09.01

Crex crex приліт

12.05.95 – 11.05.96 – 17.05.97 – 01.05.98 – 12.05.99 – 26.04.01

остання зустріч

25.07.93 – 16.07.96 – 27.07.97 – 19.08.01

*Gallinula chloropus** приліт

08.05.90 – 03.05.91 – 27.04.92 – 02.05.93 – 30.04.94 – 30.04.95 – 26.04.96 – 26.04.97 – 10.04.98 – 03.05.99 – 21.-4.00 – 14.04.01 – 07.05.02

остання зустріч

01.09.90 – 29.09.92 – 27.09.93 – 25.09.94 – 02.11.95 – 01.10.96 – 29.09.97 – 09.10.98 – 09.10.99 – 14.10.00 – 06.11.01 – 10.10.02

*Fulica atra** приліт

17.04.90 – 12.03.91 – 21.03.92 – 07.04.93 – 25.04.94 – 27.03.95 – 05.04.96 –
23.03.97 – 05.04.98 – 26.03.99 – 21.04.00 – 15.04.01 – 09.05.02

Pluvialis squatarola остання зустріч

08.11.98

P. apricaria приліт

12.04.96

остання зустріч

15.08.93 – 10.09.94 – 29.09.02

Charadrius hiaticula остання зустріч

09.10.98

Ch. dubius приліт

07.04.93 – 02.04.94 – 01.05.95 – 12.05.96 – 26.04.97 – 09.05.98 – 21.04.00

остання зустріч

16.08.91 – 14.08.94 – 29.09.96

Vanellus vanellus приліт

09.03.90 – 22.03.91 – 21.03.92 – 19.03.93 – 02.03.94 – 06.03.95 – 26.03.96 –
23.02.97 – 27.02.98 – 07.03.99 – 01.03.00 – 08.03.01 – 28.02.02

остання зустріч

27.10.91 – 22.11.92 – 30.10.93 – 07.11.94 – 27.10.95 – 27.10.96 – 09.11.97 –
08.11.98 – 30.10.99 – 19.11.00 – 11.11.01 – 13.11.02

Himantopus himantopus приліт

07.05.94

Recurvirostra avosetta остання зустріч

28.7.96

Haematopus ostralegus приліт

24.04.93 – 07.04.96

Tringa ochropus приліт

31.03.93 – 10.04.95 – 05.04.96 – 26.04.97 – 05.04.98 – 09.04.99 – 25.03.01 –
06.04.02

остання зустріч

11.08.96 – 17.10.98 – 24.08.01

T. glareola приліт

31.03.93 – 11.04.94 – 10.04.95 – 29.04.97 – 08.05.98

остання зустріч

12.09.92 – 31.07.93 – 24.10.94 – 28.09.96 – 10.08.97 – 23.10.98 – 09.10.99

T. nebularia приліт

22.04.93 – 20.04.96 – 26.04.97 – 08.05.98

остання зустріч

29.09.96 – 09.11.97 – 23.10.98 – 12.08.99

T. totanus приліт

25.03.92 – 28.03.93 – 18.03.94 – 06.03.95 – 06.04.96 – 26.04.97 – 21.03.98 –
18.04.99 – 31.03.01

остання зустріч

01.10.93 – 24.10.94 – 13.10.95

T. erythropus приліт

24.03.91 – 22.04.93 – 30.04.94 – 15.05.95 – 14.04.96 – 10.05.97

остання зустріч

12.09.94

Actitis hypoleucos приліт

30.04.91 – 24.04.92 – 15.04.93 – 30.04.94 – 12.05.96 – 26.04.97 – 08.05.98 –
07.05.99 – 09.04.00 – 13.05.01

остання зустріч

25.08.92 – 31.07.93 – 07.09.94 – 29.09.96 – 16.08.97 – 04.08.98

Phalaropus lobatus остання зустріч

14.08.94 – 09.09.98

Philomachus pugnax приліт

30.04.91 – 31.03.93 – 21.03.94 – 10.04.95 – 07.04.96 – 26.04.97 – 21.03.98 –
31.03.00 – 12.03.01 – 18.04.02

остання зустріч

01.10.93 – 29.09.96 – 18.10.97 – 23.10.98 14.08.99 – 06.08.01

Calidris minuta приліт

30.04.94

остання зустріч

29.09.96 – 09.09.98

C. temminckii приліт

10.04.91 – 24.05.93

остання зустріч

09.09.98

C. ferruginea приліт

08.05.91

остання зустріч

20.10.95 – 09.09.98

C. alpina приліт

08.05.91 – 04.05.93 – 10.04.95 – 26.05.96

остання зустріч

01.10.93 – 07.11.94 – 28.09.96 – 23.10.98

Lymnocryptes minimus остання зустріч

05.09.98

Gallinago gallinago приліт

30.03.93 – 03.04.94 – 26.04.97 – 09.05.98 – 20.03.99 – 30.03.01 – 14.03.02

остання зустріч

26.09.92 – 10.09.93 – 07.11.94 – 28.10.95 – 12.10.96 – 21.09.97 – 08.11.98 –
03.10.99 – 30.09.00 – 06.10.01 – 23.10.02

G. media приліт

27.05.01

Scolopax rusticola приліт

24.03.91 – 20.03.94 – 06.04.96 – 26.03.99

остання зустріч

14.11.98 – 21.10.01

Numenius arquata приліт

07.04.96

остання зустріч

18.10.97 – 23.10.98

N. phaeopus приліт

02.05.91 – 12.04.96 – 30.04.99

Limosa limosa приліт

11.04.91 – 29.04.92 – 30.03.93 – 16.04.94 – 09.04.95 – 07.04.96 – 26.04.97 –
05.04.98 – 26.03.99

остання зустріч

16.08.91 – 25.09.98

Glareola nordmanni остання зустріч

03.09.00

Larus ichthyaetus остання зустріч

18.07.96

L. melanocephalus приліт

19.04.98

*L. ridibundus** приліт

08.03.90 – 22.03.91 – 13.03.92 – 21.03.93 – 02.03.94 – 06.03.95 – 30.03.96 –
03.03.97 – 19.02.98 – 07.03.99 – 24.03.00 – 04.03.01 – 01.03.02

остання зустріч

14.10.90 – 30.11.91 – 02.12.92 – 28.11.93 – 21.11.94 – 20.11.95 – 27.11.96 –
14.11.97 – 08.11.98 – 31.10.99 – 10.12.00 – 25.11.01

*L. fuscus** приліт

08.05.90 – 21.03.92 – 29.03.93 – 20.03.94 – 06.04.96 – 05.04.98 – 26.03.99 –
30.03.01

остання зустріч

06.12.92 – 16.11.94

*L. argentatus** приліт

09.03.90 – 26.03.91 – 13.03.92 – 27.03.93 – 12.03.94 – 05.03.95 – 06.04.96 –
09.03.97 – 17.02.98 – 08.03.99 – 01.04.00 – 04.03.01 – 30.03.02

остання зустріч

09.12.90 – 15.11.92 – 06.11.93 – 16.11.94 – 01.11.95 – 27.11.96 – 27.11.97 –
08.11.98 – 30.10.99 – 02.11.00 – 17.10.01

*L. cachinnans** приліт

26.04.97 – 05.04.98 – 26.03.99 – 21.04.00 – 02.05.01

остання зустріч

13.10.95 – 11.08.96

*L. canus** приліт

24.03.90 – 25.03.91 – 24.03.92 – 15.03.93 – 06.03.95 – 02.04.96 – 24.03.99 –
09.03.01

остання зустріч

14.10.90 – 17.10.92 – 23.10.93 – 12.09.94 – 03.11.95 – 29.08.96 – 09.11.97 –
23.10.98 – 02.11.00 – 28.11.01

L. minutus приліт

02.05.93 – 30.04.94 – 29.04.97

остання зустріч

29.07.92

Chlidonias niger приліт

08.05.90 – 30.04.91 – 27.04.92 – 02.05.93 – 30.04.94 – 15.05.95 – 27.04.96 –
26.04.97 – 19.04.98 – 29.04.00 – 02.05.01 – 07.05.02

остання зустріч

01.09.90 – 09.10.92 – 24.08.93 – 12.09.94 – 09.09.95 – 05.11.96 – 17.10.98 –
20.08.02

Ch. leucopterus приліт

03.05.91 – 27.05.92 – 02.05.93 – 30.04.94 – 26.04.97 – 08.05.98 – 07.05.99 –
21.04.00 – 07.05.02

остання зустріч

11.08.96

Ch. hybrida приліт

03.05.91 – 29.04.92 – 07.04.93 – 30.04.94 – 15.05.95 – 14.04.96 – 26.04.97 –
17.04.98 – 03.05.99 – 24.04.01 – 21.04.02

остання зустріч

16.08.91 – 29.08.92 – 24.08.93 – 12.09.94 – 09.09.95 – 12.09.96 – 05.10.97 –
09.10.98 – 26.08.99 – 03.09.00 – 23.10.01 – 26.08.02

Hydroprogne caspia приліт

30.04.94 – 12.04.96

Sterna hirundo приліт

08.05.90 – 03.05.91 – 29.04.92 – 30.04.93 – 30.04.94 – 22.04.95 – 12.04.96 –
29.04.97 – 27.04.98 – 03.05.99 – 29.04.00 – 11.05.01

остання зустріч

24.08.90 – 19.08.92 – 31.07.93 – 20.08.94 – 22.09.95 – 26.08.96 – 13.08.97 –
04.08.98 – 26.08.99 – 22.09.01 – 13.08.02

S. albifrons приліт

16.06.96

Columba palumbus приліт

09.03.90 – 24.03.91 – 28.03.92 – 27.03.93 – 03.04.94 – 08.04.95 – 29.03.96 –
08.03.97 – 29.03.98 – 26.03.99 – 25.03.00 – 23.03.01 – 06.02.02

остання зустріч

29.08.90 – 22.08.91 – 25.10.92 – 03.10.93 – 27.09.94 – 22.10.95 – 13.10.96 –
08.11.97 – 18.10.98 – 17.10.99 – 01.10.00 – 23.09.01 – 13.10.02

*C. oenas** приліт

09.03.90 – 03.04.93 – 19.03.95 – 23.03.96 – 23.03.99 – 25.03.00

остання зустріч

11.10.92 – 09.10.94 – 18.10.98 – 02.10.99 – 28.09.01 – 29.09.02

Streptopelia turtur приліт

27.05.92 – 26.04.93 – 26.05.94 – 29.04.95 – 09.05.96 – 03.05.97 – 31.05.98 –
07.05.99 – 30.05.00 – 29.04.01 – 09.05.02

остання зустріч

02.09.90 – 26.08.92 – 18.09.93 – 04.09.94 – 09.09.95 – 20.09.96 – 08.09.97 –
11.09.98 – 28.08.99 – 19.08.00 – 23.09.01 – 16.08.02

Cuculus canorus приліт

09.05.90 – 29.04.91 – 15.05.92 – 07.05.93 – 28.04.94 – 24.04.95 – 28.04.96 –
24.04.97 – 20.04.98 – 23.04.99 – 21.04.00 – 21.04.01 – 21.04.02

остання зустріч

25.08.91 – 14.09.92 – 19.09.93 – 15.09.94 – 02.09.95 – 11.08.96 – 16.08.97 –
22.09.01 – 01.09.02

Asio flammeus остання зустріч

24.10.92

Otus scops приліт

11.05.96 – 03.05.97

остання зустріч

17.07.96 – 20.08.00

Arus arus приліт

08.05.90 – 11.05.94 – 24.05.95 – 15.05.98 – 16.05.01

остання зустріч

21.08.90 – 14.08.92 – 15.09.93 – 10.09.95 – 28.07.96 – 04.08.97 – 26.08.98 –
13.08.99 – 06.08.01 – 13.08.02

Coracias garrulus приліт

07.05.94

остання зустріч

13.08.94 – 17.08.96

*Alcedo atthis** приліт

17.03.93 – 14.03.94 – 28.03.95 – 29.04.97 – 19.04.98 – 26.03.99 – 26.04.00 –

07.04.01 – 09.03.02

остання зустріч

25.08.90 – 24.09.92 – 10.10.93 – 15.10.94 – 23.09.95 – 29.09.96 – 06.09.98 – 03.12.00 – 17.09.01

Merops apiaster приліт

15.05.92 – 21.05.93 – 15.05.94 – 22.05.95 – 09.05.96 – 06.05.97 – 09.05.98 – 21.05.99 – 14.05.00 – 14.05.01 – 24.05.02

остання зустріч

03.08.90 – 12.09.92 – 10.09.93 – 09.09.95 – 02.10.96 – 02.09.97 – 30.08.99 – 19.08.01 – 14.09.02

Урира еrops приліт

01.05.91 – 29.03.92 – 15.04.93 – 15.04.94 – 24.04.95 – 19.04.96 – 26.04.97 – 05.04.98 – 10.04.99 – 01.04.00 – 03.04.01 – 05.04.02

остання зустріч

02.08.92 – 11.08.93 – 22.08.95 – 08.08.96 – 04.08.98 – 12.08.99 – 29.08.00

Junco torquilla приліт

02.05.91 – 27.04.92 – 24.04.93 – 16.04.94 – 19.04.95 – 25.04.96 – 27.04.97 – 11.04.98 – 11.04.99 – 22.04.00 – 15.04.01 – 19.04.02

остання зустріч

25.08.92 – 05.09.93 – 04.09.94 – 06.09.95 – 17.08.96 – 10.08.97 – 26.07.98 – 19.08.01 – 07.09.02

* – Окремі особини чи групи особин даного виду інколи спостерігались на зимівлі, тому деякі з фенологічних дат можуть стосуватись саме їх.

** – Представники даного виду, останніми роками, регулярно зимують.

*В.О. Новак, с. Голосків, Летичівський р-н,
Хмельницька обл., 31535, Україна (Ukraine).*

СТРОКИ СЕЗОННИХ МІГРАЦІЙ ПТАХІВ У ЧЕРКАСЬКОМУ ПОДНІПРОВ'Ї В 1991–2002 рр.

М.Н. Гаврилюк

Times of the season migrations of birds in area of Cherkasy in 1991–2002. - M.N. Gavrilyuk. - Avifauna of Ukraine. 2. 2002. - Observation were carried out in the Cherkasy region (Cherkasy, Zolotonosha, Chigirin, Smila districts). Data on 117 species are presented. [Ukrainian].

Key words: Cherkasy region, migration, phenology.

Address: M.N. Gavrilyuk, Sumgaitka str. 51/207, 18000 Cherkasy, Ukraine;

e-mail: Gavrilyuk@cdu.edu.ua.

Матеріал по фенології міграцій був зібраний в ході дослідження орнітофауни Черкаського Подніпров'я. Всього було зібрано та оброблено 465 фенодат по 117 видам, в тому числі в осінній період зареєстровано 82 види птахів (237 фенодат), у весняний – 88 видів (228 фенодат). Крім власних спостережень використані окремі повідомлення викладача ЧДУ А.С. Горбенко, за що висловлюємо їй щиру подяку.

Дослідження проведені головним чином в Черкаському районі – в м. Черкаси та його околицях (села Червона Слобода, Леськи, Руська Поляна, Хрещатик, Ірдинські болота, Черкаський сосновий бір), а також в Золото-ніському районі (Липівський орнітологічний заказник, околиці сіл Кедина Гора, Чапаївка, Чехівка, Хвилево-Сорочин), в Чигиринському районі (с. Мельники), в околицях м. Сміли.

Обробка даних була проведена за сприяння В.М. Грищенка, за що висловлюємо йому щиру подяку.

Podiceps cristatus останнє спостереження

22.10.97 – 25.10.98 – 02.11.00 – 17.11.02

Phalacrocorax carbo приліт

18.03.94

останнє спостереження

22.10.97 – 11.11.01

Botaurus stellaris приліт

3.03.95

Nycticorax nycticorax останнє спостереження

16.10.93 – 04.10.01

Egretta alba приліт

27.02.01

останнє спостереження

22.10.97 – 11.11.01

Ardea cinerea приліт

3.03.95

останнє спостереження

16.10.93 – 02.11.00

A. purpurea останнє спостереження

13.09.97

Ciconia ciconia приліт

20.03.93 – 22.03.94 – 29.03.95

останнє спостереження

10.09.93

C. nigra початок прольоту

09.08.96

Anser anser початок прольоту

11.09.94 – 04.09.99 – 06.09.02

останнє спостереження

14.11.93 – 11.11.01 – 17.11.02

Anser albifrons останнє спостереження

02.12.97

Anser sp. початок прольоту

10.03.92 – 17.03.93 – 28.02.94 – 02.03.97 – 24.02.94 – 16.02.99 – 24.02.02

останнє спостереження

13.04.02

початок прольоту

29.09.96

останнє спостереження

25.11.94 – 13.11.99 – 19.11.02

Cygnus olor приліт

03.03.95 – 22.02.98 – 08.03.01 – 17.02.02

останнє спостереження

30.11.02

Tadorna tadorna приліт

01.04.97 – 08.04.98

Anas penelope початок прольоту

22.09.97

останнє спостереження

22.10.97

Aythya ferina початок прольоту

22.09.97

A. fuligula початок прольоту

22.09.97 – 23.09.01

A. marila початок прольоту

30.09.00

Vicephala clangula початок прольоту

01.10.96 – 02.10.99 – 19.10.00

Mergus albellus останнє спостереження

01.04.97

приліт

17.11.02

Pandion haliaetus приліт

10.08.96

останнє спостереження

28.10.93 – 18.10.97 – 29.09.02

Pernis apivorus початок прольоту

01.09.98

останнє спостереження

30.09.00 – 23.09.01

Circus cyaneus останнє спостереження

08.11.01

C. aeruginosus приліт

26.03.94 – 08.04.98 – 01.04.01

останнє спостереження

16.09.01 – 06.10.02

Buteo lagopus останнє спостереження

13.03.94 – 18.03.95 – 01.04.97 – 8.04.98

приліт

22.10.97 – 29.09.00 – 07.10.01 – 30.09.02

Buteo buteo приліт

27.02.94 – 26.02.95 – 22.02.98 – 25.02.99 – 17.03.01 – 23.02.02

останнє спостереження

17.10.93 – 22.10.95 – 21.10.01

Circus gallicus останнє спостереження

08.09.92 – 12.09.99 – 06.10.02

Hieraaetus pennatus початок прольоту

25.08.02

останнє спостереження

14.09.02

Aquila chrysaetos початок прольоту

8.04.98

Falco cherrug приліт

22.03.95

F. subbuteo початок прольоту

21.08.96

останнє спостереження

28.09.95 – 29.09.96 – 28.09.97 – 30.09.00 – 23.09.01 – 06.10.02

F. vespertinus приліт

29.04.97 – 23.04.01

F. tinnunculus приліт

07.04.95

останнє спостереження

02.10.99

Coturnix coturnix приліт

25.04.99

Grus grus початок прольоту

13.03.94 – 30.03.96 – 02.03.97 – 08.04.98 – 12.03.00 – 16.03.02

- останнє спостереження
17.04.93 – 21.04.95 – 24.04.99
- початок прольоту
24.09.98 – 25.09.01 – 12.09.02
- останнє спостереження
13.10.95 – 13.10.97 – 25.10.01
- Rallus aquaticus* приліт
26.03.94
- останнє спостереження
02.11.00
- Gallinula chloropus* приліт
27.03.94 – 01.04.01
- останнє спостереження
07.10.01 – 06.10.02
- Fulica atra* приліт
28.02.93 – 3.03.95
- Pluvialis squatarola* останнє спостереження
28.09.97
- Charadrius dubius* приліт
01.04.97
- Vanellus vanellus* приліт
03.03.95
- останнє спостереження
25.10.98
- Haematopus ostralegus* приліт
07.04.95 – 01.04.97 – 01.04.01 – 30.03.02
- останнє спостереження
11.09.02
- Tringa ochropus* останнє спостереження
29.09.96 – 16.09.01
- T. nebularia* приліт
01.04.01
- останнє спостереження
15.09.94
- Actitis hypoleucos* приліт
16.04.00 – 19.04.02
- Philomachus pugnax* останнє спостереження
01.10.96 – 29.09.02
- Scolopax rusticola* приліт
27.03.94 – 17.03.01
- останнє спостереження
22.10.97 – 02.11.00 – 21.10.01

Numenius arquata початок прольоту

30.07.95

Limosa limosa приліт

01.04.01

Larus minutus початок прольоту

31.07.96

останнє спостереження

16.09.01

L. ridibundus приліт

03.03.92 – 18.03.94 – 03.03.95 – 26.03.96 – 03.03.97 – 07.03.98

останнє спостереження

11.11.93 – 03.12.94 – 01.11.95 – 30.11.97 – 30.11.02

L. fuscus останнє спостереження

20.04.96

L. canus приліт

28.02.93 – 3.03.95 – 13.03.98

останнє спостереження

03.12.94

Chlidonias hybrida приліт

16.04.00

Sterna hirundo приліт

27.04.00 – 27.04.01 – 28.04.02

останнє спостереження

14.09.93 – 01.10.96 – 22.09.97 – 23.09.01

S. albifrons приліт

03.05.00

Columba palumbus приліт

23.03.94 – 03.03.95

останнє спостереження

16.10.93 – 25.10.98

C. oenas приліт

18.03.01

останнє спостереження

27.10.02

Streptopelia turtur приліт

06.05.00

Cuculus canorus приліт

19.04.99 – 21.04.01

останнє спостереження

12.09.01

Caprimulgus europaeus приліт

25.04.98

Apus apus приліт

03.05.95 – 29.04.96 – 01.05.97 – 28.04.99 – 30.04.00 – 28.04.01 – 01.05.02

останнє спостереження

18.08.99 – 22.08.00 – 13.08.01 – 27.08.02

Alcedo atthis приліт

20.04.96 – 16.04.01

останнє спостереження

28.09.95 – 28.09.97 – 06.10.02

Merops apiaster приліт

11.05.95 – 28.04.99

останнє спостереження

18.09.93 – 03.10.96 – 16.09.97 – 16.09.01 – 29.09.02

Upupa epops приліт

08.04.98 – 01.04.01

останнє спостереження

27.08.98

Jynx torquilla приліт

17.04.93 – 20.04.96 – 16.04.00

Riparia riparia останнє спостереження

08.09.92 – 01.10.96 – 14.09.02

Hirundo rustica приліт

10.04.94 – 08.04.98 – 11.04.99 – 07.04.01 – 12.04.02

останнє спостереження

08.10.92 – 20.09.94 – 06.10.95 – 05.10.96 – 02.10.97 – 02.10.99 – 25.09.00 – 04.10.01 – 06.10.02

Delichon urbica приліт

24.04.92 – 16.04.93 – 15.04.94 – 20.04.95 – 15.04.96 – 14.04.98 – 16.04.99 – 11.04.00 – 10.04.01 – 16.04.02

останнє спостереження

15.09.94 – 17.09.95 – 30.09.96 – 16.09.97 – 11.09.98 – 13.09.99 – 13.09.01 – 15.09.02

Lullula arborea приліт

13.03.94 – 03.03.95

останнє спостереження

19.10.00 – 06.10.02

Alauda arvensis приліт

28.02.94 – 25.02.95 – 20.02.98 – 25.02.99 – 25.02.02

останнє спостереження

19.10.00

Anthus trivialis приліт

12.04.94 – 08.04.98 – 16.04.99

A. pratensis приліт

08.04.98

останнє спостереження

25.10.98 – 02.11.00

Motacilla flava приліт

16.04.00

Motacilla alba приліт

01.04.97 – 12.03.01

останнє спостереження

14.11.97 – 11.10.01

Lanius collurio приліт

06.05.02

останнє спостереження

13.09.97 – 27.08.98

L. minor приліт

29.04.97

L. excubitor приліт

25.10.98 – 02.11.00

Oriolus oriolus приліт

03.05.00 – 29.04.01

останнє спостереження

28.08.93 – 30.08.95 – 26.08.01

Sturnus vulgaris приліт

09.03.92 – 23.03.93 – 19.03.94 – 03.03.95 – 01.04.96 – 12.03.99 – 16.03.00 – 07.03.01 – 28.02.02

останнє спостереження

21.10.94 – 21.10.95 – 15.10.96 – 22.10.97 – 13.10.98 – 19.10.99 – 02.11.00 – 24.10.01 – 21.10.02

Corvus frugilegus початок прольоту

11.03.94 – 11.03.97 – 24.02.98 – 08.03.01

початок прольоту

07.10.91 – 6.10.92 – 4.10.95 – 5.10.96 – 20.10.97 – 05.10.98 – 20.10.99 – 12.10.00 – 10.10.01 – 13.10.02

кінець прольоту

09.11.98 – 19.11.01

Bombus garrulus останнє спостереження

15.04.94 – 26.04.96 – 17.04.99 – 05.04.01

приліт

28.10.93 – 31.12.96 – 20.11.99 – 09.12.00 – 08.11.01 – 16.12.02

Prunella modularis приліт

26.03.94

Locustella naevia приліт

19.04.99

Acrocephalus arundinaceus приліт

13.04.99 – 03.05.00 – 30.04.01

Sylvia nisoria приліт

03.05.96

S. atricapilla приліт

22.04.01

S. borin приліт

02.05.00

S. communis приліт

30.04.01

S. curruca приліт

14.04.98 – 18.04.99 – 17.04.00 – 23.04.02

Phylloscopus trohilus приліт

17.04.93 – 10.04.94 – 12.04.98 – 16.04.99

Ph. collybita приліт

26.03.94 – 14.04.95 – 01.04.97 – 05.04.98 – 04.04.99 – 01.04.01

останнє спостереження

12.10.94 – 19.10.00 – 07.10.01 – 06.10.02

Ph. sibilatrix приліт

26.04.96 – 16.04.99

останнє спостереження

28.09.97

Regulus regulus останнє спостереження

20.04.96 – 08.04.98

приліт

18.09.93 – 19.09.95 – 29.09.96 – 28.09.97 – 23.09.01 – 21.09.02

Ficedula albicollis приліт

23.04.02

F. parva приліт

30.04.01

Muscicapa striata останнє спостереження

29.09.96 – 18.09.02

Saxicola torquata приліт

01.04.94 – 01.04.97

останнє спостереження

12.09.93

Oenanthe oenanthe приліт

12.04.97

Phoenicurus phoenicurus останнє спостереження

29.09.96 – 23.09.01 – 06.10.02

Ph. ochruros приліт

06.04.93 – 01.04.95 – 04.04.95 – 07.04.97 – 05.04.98 – 01.04.99 – 01.04.00 –
29.03.01 – 07.03.02

останнє спостереження

25.10.94 – 14.10.96 – 17.10.97 – 13.10.98 – 19.10.99 – 11.10.00 – 20.10.01 –
19.10.02

Erithacus rubecula приліт

15.03.94 – 17.03.01

останнє спостереження

25.10.94 – 22.10.97 – 17.10.99 – 21.10.01 – 02.11.02

Luscinia luscinia приліт

29.04.97 – 25.04.98 – 24.04.99 – 30.04.00 – 25.04.01

L. svecica приліт

08.04.98

Turdus pilaris приліт

14.09.02

T. merula приліт

26.02.95

останнє спостереження

02.11.00 – 21.10.01 – 02.11.02

T. philomelos приліт

23.03.94 – 13.03.01

останнє спостереження

19.10.02

T. viscivorus приліт

25.02.95

початок прольоту

23.09.01 – 14.09.02

останнє спостереження

30.11.97

Remiz pendulinus приліт

01.04.97 – 01.04.01

останнє спостереження

02.11.00

Parus ater початок прольоту

19.09.95 – 14.09.02

Fringilla coelebs приліт

22.03.93 – 13.03.94 – 15.03.97 – 03.03.98 – 25.02.02

початок прольоту

14.09.02

останнє спостереження

02.11.00 – 24.11.02

F. montifringilla приліт

22.02.02

останнє спостереження

10.04.94 – 20.04.99

Serinus serinus останнє спостереження

16.04.00 – 29.03.01 – 12.04.02

Chloris chloris останнє спостереження

24.11.02

Spinus spinus останнє спостереження

17.04.93 – 26.04.98 – 16.04.99 – 03.05.00

приліт

01.10.96 – 13.09.97 – 23.09.01 – 06.10.02

Acanthis cannabina останнє спостереження

14.11.97 – 02.11.00 – 11.11.01 – 24.11.02

Pyrhula pyrrhula останнє спостереження

22.04.96 – 04.04.99

приліт

16.10.93 – 22.10.95 – 22.10.97 – 25.10.98 – 19.10.00 – 21.10.01

Coccyzus coccyzus останнє спостереження

02.11.00 – 17.11.02

Emberiza schoeniclus приліт

03.03.95

*М.Н. Гаврилук, вул. Сумгайтська, 51, кв. 207,
18000, м. Черкаси, Україна (Ukraine).*

НАХОДКИ ФИФИ С ФИНСКИМИ КОЛЬЦАМИ В СУМСКОЙ ОБЛАСТИ

Ранее в литературе (Лебедева и др., 1985) сообщалось о 21 случае добычи первогодков фифи (*Tringa glareola*), окольцованных в Финляндии, в августе и сентябре на территории Украины – в бассейне Днепра и Днестра на территории Сумской, Черниговской и ряда других областей. Ниже представлены сведения еще о двух таких находках в Сумской области.

16.08.1970 г. вблизи пгт Краснополье был добыт фифи первого года жизни с кольцом “А–386284 Museum zool НКІ Finland”, помеченный 14.08.1970 г. в Финляндии (Suomenoja, Espoo). Координаты места кольцевания 69.09 N, 24.44 E, места находки – 50.49 N, 34.20 E. Расстояние между этими пунктами, достигающее 1240 км, птица преодолела за 2 дня – момент весьма сомнительный, сообщенная мне дата находки явно искажена.

Другой первогодок, окольцованный в пункте Kuorio, Ziilinjärvi (63.09 N, 27.43 E) (кольцо “рТ 32280 Muzeum zool НКІ Finland”) добыт 12.08.2000 г. возле г. Конотоп (51.10 N, 33.10 E). Дистанция 1374 км, время 20 дней, азимут 166 град.

Небезынтересно следующее: охотники, передавшие кольца, называли попавших под выстрел фифи “бекасами”. Это название они относят почти ко всем видам куликов.

ЛИТЕРАТУРА

Лебедева М.И., Ламберт К., Добрынина И.Н. (1985): Фифи – *Tringa glareola* L. - Миграции птиц Восточной Европы и Сев. Азии. Журавлеобразные, ржанкообразные. Москва: Наука. 97-105.

Н.П. Кныш

*Сумской педуниверситет, кафедра зоологии,
ул.Роменская, 87, 4002, г.Сумы, Украина (Ukraine).*

НАБЛЮДЕНИЯ НЕКОТОРЫХ РЕДКИХ ВИДОВ ПТИЦ В ДОЛИНЕ р. ОСТЕР (ЧЕРНИГОВСКАЯ ОБЛАСТЬ)

Черный аист (*Ciconia nigra*). 2.05.2000 г. одна птица пролетала над Остром между селами Козары Носовского района и Пилятин Козелецкого района.

Малый подорлик (*Aquila pomarina*). 2.05.2000 г. одна птица наблюдалась над опушкой леса западнее с. Козары.

Змеяяд (*Circaetus gallicus*). 2.05.2000 г. одна птица встречена на лугах Остра западнее с. Козары. 2.07.2002 г. змеяяд наблюдался в верховьях Остра над осушенными болотами западнее с. Печи Борзнянского района.

Луговой лунь (*Circus pygargus*). 1.05.2000 г. самец наблюдался возле с.

Козары. 2.05 недалеко от этого места на осушенных лугах Остра держалась самка.

В.Н. Грищенко

*Каневский заповедник, г. Канев,
19000, Черкасская обл., Украина (Ukraine).*

ПРО ВІДКРИТЕ ГНІЗДУВАННЯ ХАТНЬОГО ГОРОБЦЯ

Випадки відкритого гніздування хатнього горобця (*Passer domesticus*) відомі як для території України (Костин, 1983; Бокотей, 1996), так і для інших регіонів (Мальчевский, Пукинский, 1983; Воробьев, 1991 та ін.). На території Кіровоградської області вони раніше не відмічалися.

Нам відомо про два випадки відкритого гніздування. Перше кулеподібне гніздо хатнього горобця знайдено 24.06.1997 р. в с. Куколівка Олександрійського району у пришкільному парку. Воно знаходилося у вертикальній розвилці біля стовбура на пірамідальній тополі на висоті 5,2 м. Розміри гнізда (см): висота гнізда – 22, довжина – 19, ширина – 16. Збудоване воно було виключно з стебел грициків.

6.08.1998 р. за 200 м від попереднього знайдене друге гніздо на ясенolistому клені на горизонтальній боковій гілці на висоті 4,8 м. У ньому була кладка з 5 яєць. Форма будівлі видовжено-кулевидна. Розміри гнізда (см): висота – 14, довжина – 22, ширина – 17, глибина гніздової камери – 13, ширина льотка – 5, висота льотка – 3,5. Гніздо дуже щільне, зроблене із стебел трав'янистих рослин з домішкою пір'я і пуху дерев.

ЛІТЕРАТУРА

- Бокотей А.А. (1996): Про способи гніздування хатнього горобця. - Беркут. 5 (2): 173.
Воробьев Г.П. (1991): Открытое гнездование домового воробья (*Passer domesticus*) в городском ландшафте. - Орнитология. М.: МГУ. 182-183.
Костин Ю.В. (1983): Птицы Крыма. М.: Наука. 1-240.
Мальчевский А.С., Пукинский Ю.Б. (1983): Птицы Ленинградской области и сопредельных территорий. Л.: ЛГУ. 2: 1-504.

А.О. Шевцов

*вул. Героїв Сталінграду, 19, кв. 26, м. Олександрія,
Кіровоградська обл., 28008, Україна (Ukraine).*

ЗМІСТ

Грищенко В.Н. Матеріали по орнітофауне Сумського Посеймья	1
Домашевский С.В. Находки хищных птиц в гнездовые периоды 1992–1995 гг. на севере Украины	9
Полюшкевич І.М. Фауна куликів Коростишівського району Житомирської області	23
Скільський І.В., <u>Клітін О.М.</u> , Хлус Л.М. До вивчення поширення та трофічних зв'язків дрімлюги на Буковині	27
Скільський І.В. Гніздування чорного крячка на озері Джулин (Чернівецька область)	30
Коцюруба В.В., Малихіна Т.В., Кротовська Т.В. Особливості фауни і біології дроздових птахів Гурівського лісництва (Дніпропетровська область)	34
Тищенко А.А. Результати учетов птиц на дорогах Приднестровья в январе 2002 г.	39
Архипов А.М. Встречи редких и малочисленных видов птиц на Кучурганском водохранилище и в его окрестностях в 1997–2002 г.	42
Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д., Гуляев Д.П. Матеріали по орнітофауне долины р. Удай	45
Абрамчук А.В., Абрамчук С.В., Бакур Ю.Ю., Богданович И.В., Левый С.В., Прокопчук В.В., Сербун А.А., Лихван В.А. Встречи редких видов птиц в Брестской области в 2002 г.	48
Домашевский С.В. Наблюдения за миграциями хищных и околоводных птиц в нижнем течении р. Десна	52
Гаврилюк М.Н. Осінній моніторинг орнітофауни Липівського орнітологічного заказника (Черкаська область) у 1998–2002 рр.	59
Новак В.О. Міграція соколоподібних на Поділлі восени 2002 р.	61
Скільський І.В., Бучко В.В. Про зимівлю окремих видів птахів у Чернівецькій області	63
Грищенко В.Н. Моніторинг численности водоплавающих и околоводных птиц на трипольской зимовке (Киевская область) в 1984–1990 гг.	65
Давиденко И.В., Сыпко А.В. Зимовка птиц в районе очистных сооружений г. Киева зимой 2000/2001 гг.	70
Новак В.О. Матеріали по фенології міграцій птахів на Поділлі. 1. Non-Passeriformes	73
Гаврилюк М.Н. Строки сезонних міграцій птахів у Черкаському Подніпров'ї в 1991–2002 рр.	86
Кныш Н.П. Находки фифи с финскими кольцами в Сумской области	96

Грищенко В.Н. Наблюдения некоторых редких видов птиц в долине р. Остер (Черниговская область)	97
Шевцов А.О. Про відкрите гніздування хатнього горобця	98

CONTENTS

Grishchenko V.N. Materials to the ornithofauna of Sumy part of the Seym river valley	1
Domashevsky S.V. Records of birds of prey in breeding periods of 1992–1995 in the north of Ukraine	9
Polyushkevich I.M. Wader fauna in Korostyshiv district of Zhitomir region	23
Skilsky I.V., [Klitin A.N.], Khlus L.M. To study of distribution and trophic relations of the Nightjar in Bucovina	27
Skilsky I.V. Nesting of the Black Tern on the Julin lake (Chernivtsi region)	30
Kotsyuruba V.V., Malykhina T.V., Krotovska T.V. Peculiarities of fauna and biology of Turdidae in Gurivsk forestry (Dnipropetrovsk region)	34
Tischenkov A.A. Results of birds surveys on Dniester region roads in January 2002	39
Arkhipov A.M. Records of rare and unnumerous bird species in the Kuchurhansky Lyman and its surroundings in 1997–2002	43
Grishchenko V.N., Yablonovska-Grishchenko E.D., Gulyaev D.P. Materials on the ornithofauna of the Uday river valley	45
Abramchuk A.V., Abramchuk S.V., Bakur Yu.Yu., Bogdanovich I.V., Levyi S.V., Prokopchuk V.V., Serbun A.A., Likhvan V.A. Records of rare bird species in Brest region in 2002	48
Domashevsky S.V. Watching migrations of raptors and water birds in lower part of the Desna river	52
Gavrilyuk M.N. Autumn monitoring ornithofauna of the Lypivsky ornithological reserve (Cherkasy region)	59
Novak V.O. Migration of Falconiformes in Podolia in autumn of 2002	61
Skilsky I.V., Buchko V.V. About wintering some bird species in Chernivtsi region	63
Grishchenko V.N. Monitoring numbers of waterfowl and water birds on the Tripolian wintering area (Kyiv region) in 1984–1990	65
Davydenko I.V., Sypko A.V. Wintering of birds in the area of waste-water treatment station of Kyiv city in winter 2000/2001	70

Novak V.O. Materials on the phenology of bird migrations in Podolia.	
1. Non-Passeriformes	73
Gavrilyuk M.N. Times of the season migrations of birds in area of Cherkasy in 1991–2002	86
Knysh N.P. Recoveries of the Wood Sandpiper with Finnish rings in Sumy region	96
Grishchenko V.N. Observations of some rare bird species in the Oster river valley (Chernigiv region)	97
Shevtsov A.O. About open nesting of the House Sparrow	98